

Arap Protestolarında İkinci Dalga

TÜRKİYE-RUSYA İLİŞKİLERİNDE LİBYA:
ÇATIŞMA MI İŞBİRLİĞİ Mİ?

2020'Lİ YILLARA GİRERKEN
SAVAŞIN DEĞİŞİMİ VE TÜRKİYE

SUUDİ ARABİSTAN'IN SON DÖNEM
EKONOMİK HAMLELERİ VE VİZYON 2030

“

Ortadoğu Araştırmaları Merkezi, Türkiye’de eksikliği hissedilen Ortadoğu araştırmaları konusunda kamuoyunun ve dış politika ile ilgilenen çevrelerin ihtiyaçlarına yanıt verebilmek amacıyla Ocak 2009 tarihinde kurulmuştur. ORSAM Ankara merkezli, tarafsız ve kâr amacı gütmeyen bir düşünce kuruluşudur.

ORSAM, Ortadoğu ile ilgili bilgi kaynaklarını çeşitlendirmeyi ve bölge uzmanlarının düşüncelerini Türk akademik ve siyasi çevrelerine doğrudan yansıtabilmeyi hedeflemektedir. Ortadoğu ülkelerindeki devlet adamlarının, bürokratların, akademisyenlerin, stratejistlerin, gazetecilerin, işadamlarının ve sivil toplum kuruluşları temsilcilerinin Türkiye’de konuk edilmesini kolaylaştırarak, yerel perspektiflerin gerek Türkiye, gerek dünya kamuoyuyla paylaşılmasını sağlamaktadır.

Bu amaçlar doğrultusunda ORSAM, Ortadoğu’daki sosyal, ekonomik ve siyasi gelişmelere yönelik çalışmalar yapmakta ve bunları kamuoyuna sunmaktadır. Ortadoğu ve uluslararası politika konularının daha sağlıklı kavranması ve analiz edilebilmesini amaçlayan ORSAM, kamuoyuna ve karar alıcılara çözüm odaklı aydınlatıcı bilgiler sunmakta ve siyasa yapımına katkıda bulunmayı hedeflemektedir.

Bu doğrultuda bölgesel gelişmelerin analizi yanı sıra, bölgesel sorunlara farklı politika alternatiflerini de içeren projeksiyonlar üretmektedir. Kapsamlı ve çözüm odaklı analizler sunabilmek için farklı disiplinlerden gelen, alanda yetkin araştırmacıların ve entelektüellerin nitelikli çalışmalarından faydalanmaktadır. ORSAM, bölgesel gelişmeleri ve trendleri titizlikle irdeleyerek ilgililere ulaştırabilen güçlü bir yayın yelpazesine sahiptir.

”

Ortadoğu Araştırmaları Derneği Adına
Yayın Sahibi
Prof. Dr. Ahmet Uysal

Editör ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Dr. Mustafa Yetim

Editör Asistanı
Nurbanu Akcan

Danışma Kurulu

Prof. Dr. Birol Akgün
Prof. Dr. Mehmet Şahin
Prof. Dr. Meliha Altunışık
Prof. Dr. Tayyar Arı
Prof. Dr. Cengiz Tomar
Prof. Dr. Muhittin Ataman
Prof. Dr. Mahir Nakip
Prof. Dr. Muhsin Kar
Prof. Dr. Kemal İnat
Prof. Dr. Zekeriya Kurşun
Prof. Dr. Mesut Özcan
Doç. Dr. İsmail Numan Telci

Yayın Kurulu

Prof. Dr. Ahmet Uysal
Doç. Dr. İsmail Numan Telci
Dr. Mustafa Yetim
Dr. Göktaş Sönmez
Dr. Recep Yorulmaz

Arapça Çeviri
Ceyda Beşirli

Grafik - Tasarım
Mustafa Cingöz

Yönetim Merkezi

Ortadoğu Araştırmaları Merkezi (ORSAM)
Mustafa Kemal Mah. 2128. Sok. No: 3
Çankaya / Ankara
Tel: +90 850 888 15 20 Faks: +90 312 430 39 48

Baskı: KD Karton Dijital Matbaacılık Ltd. Şti.
Zübeyde Hanım Mah. Koyunlu Han 95/36 Ankara
Telefon : +90 312 341 52 39
Sertifika No: 44423

Fotoğraflar : Anadolu Ajansı (AA), Shutterstock

Cilt 11, Sayı 91, Ocak-Şubat 2020
Yerel Süreli Yayın
Basım Tarihi: 31 Aralık 2019

ORTADOĞU ARAŞTIRMALARI MERKEZİ yayımıdır.

Bu dergide yer alan yazılardaki değerlendirmeler, aksi belirtilmedikçe ORSAM'ın kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır.

© 2019 ORSAM

Dergideki tüm yazıların telif hakları ORSAM'a ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar ve yararlanma dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz.

**Middle East
Studies
Association**

ORSAM, the Middle
East Studies Association
(MESA) üyesidir.

tarafından taranmaktadır.

Değerli okuyucular,

Ortadoğu ve Kuzey Afrika bölgesini dönüşüme uğratan önemli gelişmeleri iki ayda bir düzenli şekilde alanında uzman kişilerle ve güçlü yaklaşımlarla sizlere sunan Ortadoğu Analiz dergisinin 91. sayısı ile tekrar siz değerli okuyucularımızın karşısındayız. Ortadoğu gelişmelerine ilişkin detaylı kronoloji sunan ve Ortadoğu Araştırmaları Merkezi'nin (ORSAM) etkinliklerine yer ayıran bu sayı, Ortadoğu ve Kuzey Afrika'daki pek çok güncel olaya ilişkin önemli analizler sunmayı hedeflemektedir. Kapak konusunu ise; 2019'un sonuna doğru "Şii Hilali" olarak tanımlanan Irak, Lübnan ve İran gibi ülkelerde gelişen protestolar ile Kuzey Afrika bölgesinde ortaya çıkan güncel gelişmeler oluşturmaktadır. Arap ayaklanmaları süresince bölgesel nüfuz alanını genişlettiği düşünülen İran'ın, son dönemde Irak ve Lübnan'da Şii kesimlerin aktif şekilde katıldığı protestolar ile önemli bir meydan okuma ile karşı karşıya kaldığı savunulmaktadır.

Ayrıca Doğu Akdeniz'in artık Ortadoğu siyasetinin temel parametresini oluşturan bir alana dönüştüğüne dikkat çekilerek bu bölgede Libya merkezli yaşanan gelişmeler ve Türkiye'nin oluşturduğu ittifaklar ile karşılaştığı meydan okumalar özellikle incelenmektedir. Deniz alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin

Türkiye-Libya mutabakatının Doğu Akdeniz denkleminde yeni gelişmeleri tetiklediğine dikkat çeken bu sayımızdaki bazı yazılar, bu bölgede değişen senaryoları ve güç mücadelesini dikkatlice incelemektedir.

Bu sayımız sadece Ortadoğu bölgesindeki protestoları değil Kuzey Afrika bölgesindeki protestolara ilişkin önemli yazıları da okuyucularımızın dikkatine sunmaktadır. Bu çerçevede bu bölgenin önemli ülkesi Cezayir'deki protestolar, Hirak hareketi ve son devlet başkanlığı seçimleri detaylı şekilde incelenmektedir. Bu sayımız savaşın değişen niteliği ile birlikte devlet dışı silahlı aktörlerin (DDSA) artan etkisini ve Türkiye'nin bu çerçevedeki durumunu da irdelemektedir. Ortadoğu'nun kronik sorunlarından olan Filistin meselesini ABD'nin Batı Şeria'ya ilişkin son açıklamaları üzerinden değerlendiren, Suudi Arabistan'ın 2030 vizyonunu bu ülkenin son dönemde izlemeye çalıştığı ekonomi politikaları açısından yorumlamaya ve 2017'den beri süregelen Körfez krizinin geldiği noktayı anlamaya çalışan yeni sayımız bahsedilen konuları kapsamlı ve derinlemesine incelemektedir. Son olarak kültür sanat bölümünde, "Point and Shoot" belgesel filmi üzerinden Batı'nın Ortadoğu protestolarına ilişkin yaklaşımı sorgulanmaktadır.

Keyifle okumalar dileğiyle...

İÇİNDE KİLER

Ocak-Şubat 2020 Cilt: 11 Sayı: 91

04 Ortadoğu Gündemi: Türkiye ve Ortadoğu

08 Doğu Akdeniz Ortadoğu'nun Neresinde? / Prof. Dr. Ahmet Uysal

Kapak Dosyası

12 İran Protestoları Üzerinden Ortadoğu'yu Yeniden Düşünmek / Mustafa Caner

20 Irak'taki Protestolar ve Olası Senaryolar / Dr. Watheq Al-Sadoon

24 Gösteriler Sonrası Irak Siyasetinin Yeni Dinamikleri / Feyzullah Tuna Aygün

28 Irak'ta Protestoların Ekonomi Politikası / Dr. Recep Yorulmaz

36 Irak'taki Protestolar ve Kerkük Merkezli Tartışmalar / Adil Zineelabdin

40 Lübnan'da Devrim Temelli Protestolar / Bedriye Erravi

44 Cezayir Toplumsal Hareketinin Dünü-Bugünü / Gün Ünal-Merve Sevim Özdemir

48 Sosyo-Politik Gerçeklikten Kimlik Krizine Cezayir'de İslami Hareket / Abdennour Toumi

KÖRFEZ

52 Gevşeyen Körfez Krizi ve Katar'ın Pekişen Otonomisi / Dr. Mustafa Yetim

56 Post Truth Siyasette BAE: Manipülasyon ve Propagandanın Sıradanlaşması / Gökhan Ereli

60 Suudi Arabistan'ın Son Dönem Ekonomik Hamleleri ve Vizyon 2030 / Nurbanu Akcan 60

DOĞU AKDENİZ VE ORTADOĞU

DOĞU AKDENİZ'DE DÜZEN KURMAK: TÜRKİYE'NİN
LİBYA AKTİVİZMİNİ ANLAMLANDIRMAK

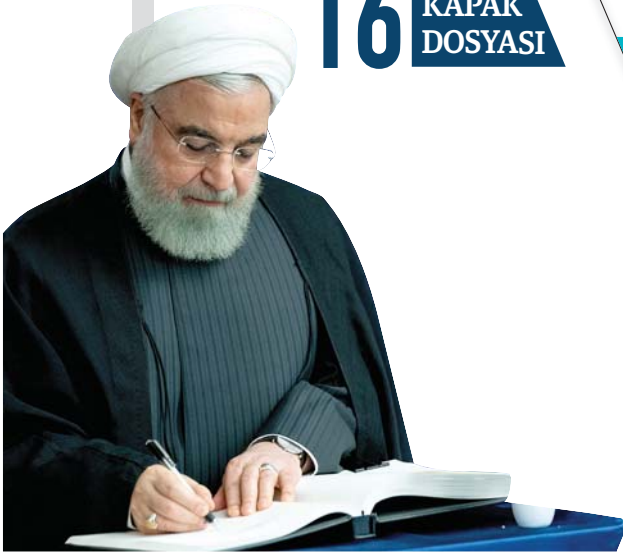
Doç. Dr. İsmail Numan Telci

64

İRAN'IN,
IRAK VE
LÜBNAN'DAKİ
PROTESTOLARA
YAKLAŞIMI

Dr. Samir Alabdullah

16 KAPAK
DOSYASI

TÜRKİYE-RUSYA İLİŞKİLERİNDE LİBYA: ÇATIŞMA MI İŞBİRLİĞİ Mİ?

Oytun Orhan

GÜVENLİK VE STRATEJİ

2020'Lİ YILLARA GİRERKEN SAVAŞIN DEĞİŞİMİ VE TÜRKİYE

Sertaç Canalp Korkmaz

74

20

28

Barış Pınarı Harekati ve
Normalleşme Süreci / Hamza Haşıl 80

BÖLGESEL GELİŞMELER

ABD'nin Batı Şeria'nın Statüsüne
Dair Açıklamaları: Anlamı,
Zamanlaması ve Amacı / Haydar Oruç 84

Çin'in Ortadoğu Politikasında Irak'ın
Stratejik Önemi / Sercan Çalışkan 88

SİNE KRİTİK

Batı Vizöründen Ortadoğu
Protestolarına Bakmak: Kör Edici Parlaklık ve
Bozuk Kadrajlar Doç. Dr. S.Timur Demir 92

ETKİNLİK

ORSAM-2019 Etkinlikleri 96

36

42

48

60

ULUSLARARASI SEMPOZYUM
2011 SONRASI IRAK

ORTADOĞU GÜNDEMİ

2 Kasım 2019

- Cezayir'de cumhurbaşkanlığı seçimleri için adaylık başvurusunda bulunan 22 kişiden 5'inin adaylığı kabul edildi. Adaylık şartlarını sağlayan eski başbakanlardan Ali Bin Flis (Özgürlüklerin Öncü Partisi Genel Sekreteri), Abdulmecid Tebun (Bağımsız, Abdulaziz Belyd (Bağımsız Cephe Partisi), İzzeddin Meyhubi (Demokratik Ulusal Topluluk) ve Abdulkadir Bin Karine'nin (Ulusal İnşa Hareketi Başkanı) adaylığının kabul edildiğini kaydetti.

3 Kasım 2019

- Irak'ın başkenti Bağdat'ta hükümet karşıtı göstericiler birçok yolu trafiğe kapatarak sivil itaatsizlik eylemi başlattı.

4 Kasım 2019

- Avrupa Birliği (AB), İsrail'in işgali altındaki topraklarda yeni yerleşim birimlerine ilişkin verdiği onayın uluslararası hukuka aykırı olduğunu vurgulayarak, Tel Aviv yönetimine tüm yerleşim birimleri faaliyetlerini sonlandırması çağrısında bulundu.

6 Kasım 2019

- Irak'ın güneyindeki Zikar vilayetinde göstericiler, 3 milletvekilinin evini yaktı.
- Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) Devlet Başkanlığı'na yeniden görevde bulunan 71 yaşındaki Şeyh Halife bin Zayid Al Nahyan seçildi.

10 Kasım 2019

- İtalyan Genelkurmayından yapılan açıklamada, Irak'ta IŞİD ile mücadele için bulunan ve Irak Silahlı Kuvvetlerine eğitim ve rehberlik hizmeti veren İtalyan özel birliklerinin geçişi sırasında, bombalı saldırı düzenlendiği belirtildi. Olayda yaralanan 5 İtalyan askerinden 3'ünün durumunun ağır olduğu ancak hayatı tehlikelerinin bulunmadığı ifade edildi.

11 Kasım 2019

- Lübnan'da Banka Çalışanları Sendikaları Birliği, genel greve gidileceğini, ülkede durum düzelinceye kadar grevin sürdürüleceğini duyurdu.

12 Kasım 2019

- İsrail devlet televizyonunun haberine göre, Savunma Bakanı Naftali Bennett, roket saldırıları nedeniyle Gazze sınırından Tel Aviv'e kadar olan 80 kilometrelik mesafede 48 saat süreyle olağanüstü hal ilan edildiğini açıkladı.

13 Kasım 2019

- Suriye devlet televizyonu Al-Ikhbariya, ABD askerlerinin Irak'tan Suriye'ye geçerek ülkenin kuzeydoğusundaki petrol yataklarının bulunduğu bölgede yerleştiğini belirtti.

14 Kasım 2019

- Ürdün, 25 yıl önce Tel Aviv'le yapılan Vadi Arabe Barış Antlaşması uyarınca İsrail'e kiraladığı El-Bakura ve El-Gamr arazilerini yeniden topraklarına kattı.

15 Kasım 2019

- Tunus Cumhurbaşkanı Kays Said, hükümeti kurma görevini Nahda Hareketi Partisi'nin önerdiği EL-Habib el-Cemeli'ye verdi.
- Irak'ın başkenti Bağdat'ta Tahrir Meydan'ı yakınında park halinde bulunan araca yerleştirilen bomba infilak ettirildi. Patlamada 4 kişi hayatını kaybetti, 20 kişi de yaralandı.

17 Kasım 2019

- Irak'ta Sadr Hareketi lideri Mukteda es-Sadr, gösterilere destek için devlet memurlarının genel greve gitmesi çağrısı yaptı. Bu çağrı üzerine ülkenin güneyinde 4 kentte tatil ilan edildi.
- Lübnan'da kurulacak hükümete başkanlık için adaylar arasında adı geçen Muhammed es-Safadi, adaylıktan çekildiğini belirterek, görevin Saad el-Hariri'ye verilmesini istedi.

16 Kasım 2019

- Fırat Kalkanı Harekatı bölgesinde askeri muhaliflerin kontrolündeki EL-Bab kent merkezindeki ilçe otogarında bomba yüklü araçla terör saldırısı gerçekleştirildi. Saldırıda 18 sivil hayatını kaybetti, en az 30 sivil yaralandı.

19 Kasım 2019

- İran Hükümet Sözcüsü Ali Rebi, eyaletlerde güvenlik sağlanana kadar internet yaşamının devam edeceğini bildirdi.
- Uluslararası Af Örgütü, İran'da benzin zammına ilişkin tepki gösterilerinde 21 kentte en az 106 kişinin öldüğünü açıkladı.

18 Kasım 2019

- İran genelinde, benzin zammına karşı başlayan gösterilerde Tahran'ın batısındaki Melerd, Şehriyar, Emiriye ve Kudüs ilçelerinde posta merkezleri, banka şubeleri, devlete ait binalar ve iş yerleri yakıldı.

20 Kasım 2019

- İran destekli grupların Suriye'nin İdlib kentinde bir sığınmacı kampına düzenlediği füze saldırısında 12 sivil hayatını kaybetti, en az 40 sivil yaralandı.

23 Kasım 2019

- Irak Meclisi'ndeki "Sünni Güçler Birliği Koalisyonu", önemli yasa görüşmeleri dışındaki meclis oturumlarını askıya aldığını duyurdu. Meclis oturumlarına katılmama gerekçesi olarak hükümetin ülke içi ve dışındaki yerlerinden edilmiş insanların geri dönüşüyle ilgili verdiği taahhütleri yerine getirmemesi gösterildi.

21 Kasım 2019

- Sosyal medyadan yayımladığı videolarla Mısır'da Cumhurbaşkanı Abdulfettah es-Sisi yönetiminin yolsuzluklarını ortaya çıkaran Mısırlı müteahhit Muhammed Ali, rejime karşı yeni muhalefet cephesi oluşturduğunu açıkladı.

24 Kasım 2019

- Irak'ta hükümet karşıtı gösterilere güvenlik güçlerinin müdahalesi sonucu Basra ve Zikar vilayetlerinde 6 protestocu hayatını kaybetti, 158 kişi yaralandı. Böylece, ülkedeki gösterilerde hayatını kaybedenlerin sayısı 300'ü geçti.

ORTADOĞU GÜNDEMİ

1 Aralık 2019

- Irak Meclisi, Başbakan Adil Abdulmehdi'nin istifası onayladı.
- Libya'nın doğusundaki silahlı güçlerin lideri Hafter'in destekçisi BAE'nin ülkenin güneyindeki Murzuk kentine düzenlediği saldırıda 9 çocuk ve 2 kadın olmak üzere, 11 kişi hayatını kaybetti.

4 Aralık 2019

- IŞİD'in öldürülen lideri Ebu Bekir el-Bağdadi'nin yardımcısı Ebu Haldun lakaplı terörist Kerkük'te yakalandı.

2 Aralık 2019

- İsrail Savunma Bakanı Naftali Bennett, işgal altındaki Batı Şeria'nın El-Halil kentinde, yeni bir Yahudi mahallesi kurulması projesinin başlatılması planını onayladı.
- İran İstihbarat Bakanlığı, Huzistan eyaletinde benzin zammı protestolarıyla ilgili gösterilerde kamu ve özel mülklere yönelik saldırılarda bulunan 79 kişinin, beraberlerindeki çeşitli marka silah ve mühimmatlarla gözaltına alındığını bildirdi.

5 Aralık 2019

- Tunus'ta hükümeti kurmakla görevlendirilen Habib el-Cemli, koalisyon görüşmeleri sırasında hiçbir partiyi dışlamayacaklarını, "Nahda Hareketi" dahil tüm gruplara eşit mesafede olacaklarını söyledi.

8 Aralık 2019

- Libya'da Ulusal Mutabakat Hükümeti, Türkiye ile imzalanan Güvenlik ve Askeri İşbirliği Mutabakat Muhtırası ve Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası'nın yürürlüğe girdiğini açıkladı.

3 Aralık 2019

- ABD yönetimi, Lübnan'a yönelik ekim ayında askıya aldığı 105 milyon dolarlık askeri yardımı yeniden başlatma kararı aldı.

7 Aralık 2019

- Irak'ın Kerkük, Diyala ve Selahaddin şehirlerinin ortasında kalan Hemrin Dağları'nda yuvalanan terör örgütü IŞİD mensuplarına yönelik operasyon başlatıldı.

12 Aralık 2019

- Irak'ın Selahaddin vilayetine bağlı Samarra kentindeki Haşdi Şabi kontrol noktasına iki ayrı bomba yüklü araçla düzenlenen intihar saldırısında toplam 11 Haşdi Şabi mensubu öldü. Selahaddin'e bağlı Şarkat ilçesinde bir ilkokul yakınında yola yerleştirilen bombanın patlamasıyla 3 çocuk hayatını kaybetti.

13 Aralık 2019

- Irak'ta adı başbakanlık için geçen, eski Çalışma ve Sosyal İşler Bakanı Muhammed Şiya es-Sudani, Dava Partisi'nden istifa etti.

14 Aralık 2019

- Irak'ın başkenti Bağdat'ta göstericiler, adı başbakanlık için geçen eski Başbakan Nuri el-Maliki'nin desteklediği Muhammed Şiya es-Sudani'ye tepki göstererek, yeni hükümette başbakan olmasını istemediklerini ifade etti.
- Türk ve Katar Silahlı Kuvvetleri unsurlarının görev yapacağı Katar Türk Birleşik Müsterek Kuvvet Komutanlığı Karargahı, Milli Savunma Bakanı Hulusi Akar'ın katıldığı törenle açıldı.

16 Aralık 2019

- Libya'nın Misrata kentindeki Hava Harp Okulu'nun, emekli asker Halife Hafter'i destekleyen BAE'ye ait SiHA'lar tarafından bombalandığı bildirildi.
- Türkiye ile Libya Devleti Ulusal Mutabakat Hükümeti Arasında Güvenlik ve Askeri İş Birliği Mutabakat Muhtırasının Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanun Teklifi, Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Dışişleri Komisyonu'nda kabul edildi.

19 Aralık 2019

- Lübnan Cumhurbaşkanı Mişel Avn'ın, Şii Hizbullah örgütü ve siyasi müttefiklerinin oluşturduğu 14 Mart Bloku'nun desteklediği Hassan Diyab'ı yeni hükümeti kurmakla görevlendirmesi, ülkede tepkilere neden oldu. Başkent Beyrut, ülkenin güneyindeki Sayda kenti ve kuzeydeki Trablusşam'da toplanan yüzlerce kişi, Diyab'ın hükümeti kurmakla görevlendirilmesini protesto etti.
- Cezayir Başbakanı Nureddin Bedevi, Cumhurbaşkanı Abdulmecid Tebbun'a istifasını sundu.

17 Aralık 2019

- Ulusal Mutabakat Hükümeti'nin (UMH) yürüttüğü "Burkan el-Gadab" operasyonu çatısı altında mücadele eden güçlerden yapılan yazılı açıklamalarda; Kabav, Zliten, Hums, Msallata ve Zaviye kentlerinde seferberlik ilan edildiği belirtildi.
- Cezayir'de cumhurbaşkanlığı seçimlerinde eski Başbakan Abdulmecid Tebbun oyların yüzde 58,13'ünü alarak ülkenin resmi cumhurbaşkanı oldu.

18 Aralık 2019

- Lübnan'da yönetim karşıtı gösteriler üzerine istifa eden Başbakan Saad el-Hariri, yeni hükümeti kurma görevini kabul etmeyeceğini tekrarladı.
- ABD Dışişleri Bakanlığı'nın, Bağdat Büyükelçiliği ve Erbil Konsolosluğu'nda görev yapan 486 personelin sayısını, Mayıs 2020 sonuna kadar 349'a düşüreceği iddia edildi.

21 Aralık 2019

- ABD Başkanı Donald Trump, Suriye'deki savaş suçları nedeniyle Beşar Esed rejimi ile buna destek veren yabancı paralı askerlere yaptırım öngören Caesar Suriye Sivil Koruma Yasası'nı onayladı.

23 Aralık 2019

- İsrail gece saatlerinde başkent Şam'a hava saldırıları düzenledi. edinilen bilgiye göre saldırıda en az 10 kişinin yaralandığı belirtildi. Hedefte ise, bölgede İran'a bağlı faaliyet gösteren güçlerin olduğu ifade edildi.

28 Aralık 2019

- Cezayir Cumhurbaşkanı Abdulmecid Tebbun, yeni başbakan olarak Abdulaziz Cerad'ı başbakan olarak atadı. Cezayir devlet televizyonunun verdiği bilgiye göre Tebbun, Cerad'ı yeni hükümeti kurması için görevlendirdi.

DOĞU AKDENİZ ORTADOĞU'NUN NERESİNDE?

“

Afrika ile Avrasya'nın tam ortasında yer alan Akdeniz, bir anlamda dünyanın merkezindeki büyük ve kritik bölgedir. Akdeniz sayesinde Roma İmparatorluğu büyük coğrafyalara ulaşmıştır. Aynı şekilde Osmanlı için Akdeniz hakimiyeti; güvenlik, ticaret ve kültürel etkileşim açısından çok önemli olmuştur.

”

Prof. Dr. Ahmet Uysal

ORSAM Başkanı

Osmanlı İmparatorluğu; Anadolu, Balkanlar, Kafkaslar ve Arap dünyasını uzun süre yöneten bir devlet olmuştur. Osmanlı Devleti, 1492'de Endülüs Emevi Devleti'nin düşüşünden sonra Batı'nın sömürge tehdidi altına giren Kuzey Afrika ve Akdeniz'e çok geçmeden hakim olmuştur. Daha önceden içerideki birliğini sağlayarak Timur İmpa-

ratorluğu'na yenilmemiş olsaydı, Osmanlı Devleti belki Endülüs'ün düşüşüne mani olabilirdi. Sonrasında bu birliği sağlayan ve Akdeniz'de güçlü bir hakimiyet kuran Osmanlı Devleti, Kuzey Afrika'yı Batı sömürsünden kurtarmıştır. Örneğin, 1578 yılında zamanın süper gücü olarak görülen Portekiz İmparatorluğu'nu yenerek Fas'ı işgalden kurtarmış ve buradaki Portekiz hakimiyetini sonlandırmıştır. Günümüzde tarihsel olayları çarpıtmayan Arap tarihçileri de Osmanlı'nın bölgeyi uzun süre sömürgecilere karşı koruduğunu ve istikrar içinde bu bölgedeki halklara ciddi özerklik verdiğini belirtmektedir.

Sonraki yüzyıllarda giderek gücünü kaybeden Osmanlı Devleti, Batı'da “hasta adam” olarak görülmüş ve “topraklarının nasıl paylaşılacağı” sorusu ise “Şark Meselesi/Doğu Sorunu” olarak tanımlanmıştır. Osmanlı zayıfladıkça Kafkaslar ve Balkanlar'da ilerleyen Rusya'nın yanı sıra İngiltere ve Fransa da Arap halklarının topraklarını işgal etmeyi planlamıştır. 1830'da Cezayir; 1880'lerde ise Mısır ve Tunus, Batılı devletlerin sömürsü

altına girmiştir. Osmanlı, Doğu Akdeniz'deki Arap topraklarını (Libya, Filistin, Lübnan ve Suriye) ise 20. yüzyılın başlarında kaybetmiştir. Batı işgali altındaki bölge toprakları parçalanarak petrol gibi doğal kaynaklar sömürülmüştür. Bölgedeki kontrolünü devam ettirmek isteyen Batılı devletler, 1917 tarihli Balfour Deklarasyonu ile bölgenin merkezinde İsrail'in kurulmasını onaylarken Osmanlı Devleti, o dönemde Misak-ı Milli Deklarasyonu ile Arap halklarının özgürlüğünü savunmuştur.

Dikkatli okunduğunda Misak-ı Milli, Osmanlı Devleti'nin Ortadoğu halklarının bağımsızlığını, bölge topraklarını geri almaktan daha öncelikli gördüğüne işaret etmektedir. Osmanlı yıkılınca Batı nezdinde Şark Meselesi çözüme ulaşmış ve bölgenin adı bizzat sömürgeci güçler tarafından Ortadoğu olarak tanımlanmıştır. Dolayısıyla bugünkü Ortadoğu, geçmişteki Osmanlı coğrafyasının önemli bir bölümünü kaplamaktadır. 1916'da gizlice yapılan Sykes-Picot Anlaşması ile Fransızlar ve İngilizler bölgeyi keyiflerine göre paylaşırken, bölge halklarının taleplerini hiç dikkate almamışlardır. Hatta İngilizler, bütün Arap Yarımadası'nı Şerif Hüseyin'e vaat ettikleri halde, Suriye ve Lübnan'ın Fransa tara-

fından işgaline sessiz kalmışlardır. Bugün onların bölge tasarımı büyük ölçüde devam etmektedir. Sadece söz konusu bölge değil; Doğu Akdeniz (Levante ve Mısır) bölgesi de Batı'nın Ortadoğu stratejilerinde önemli bir yer tutmuştur.

Doğu Akdeniz'in Artan Ekonomik ve Stratejik Önemi

Afrika ile Avrasya'nın tam ortasında yer alan Akdeniz, bir anlamda dünyanın merkezindeki büyük ve kritik bölgedir. Akdeniz sayesinde Roma İmparatorluğu büyük coğrafyalara ulaşmıştır. Aynı şekilde Osmanlı için Akdeniz hakimiyeti; güvenlik, ticaret ve kültürel etkileşim açısından çok önemli olmuştur. 19. yüzyıl sonlarında Süveyş Kanalı'nın inşasıyla bölge ile Uzak Doğu arasında bir bağ kurulmuş ve bu durum bölgeyi daha da önemli hale dönüştürmüştür. Afrika ile Asya'nın ve Akdeniz ile Kızıldeniz'in buluşma noktasında kurulan İsrail, bölgede Batı sömürgecinin devamı ve bölgenin parçalanmışlığın sürdürülmesinin garantörü olarak bölgede varlığını sürdürmektedir. Doğu Akdeniz bugün; Avrupa'nın, Ortadoğu'nun ve Afrika'nın güvenliği için önemli olduğu gibi son dönemde burada keşfedilen doğal gaz kaynakları ve Çin'in Bir Kuşak Bir Yol Projesi bölgeyi yeni bir güç mücadelesine dönüştürmüştür.

Yunanistan, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) ve İsrail, Mısır'ın da desteği ile Doğu Akdeniz'deki gaz ve diğer stratejik imkanları kendi çıkarlarına göre kullanmak için Doğu Akdeniz'de Türkiye'ye karşı bir oldu-bitti oluşturmaya

çalışmaktadır. Yunanistan ve GKRY, Türkiye ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin (KKTC) bölgedeki haklarını yok saymaktadır. Diğer yandan İsrail; Filistin halkının, Lübnan ve hatta Suriye'nin Akdeniz'deki çıkarlarını göz ardı etmektedir. İsrail'in ve Batı'nın politikalarına uygun hareket eden Mısır'da Abdulfettah el-Sisi liderliğindeki darbe yönetimi ise Akdeniz'de İsrail ve Yunanistan'a tavizler vererek bölgedeki Arap halklarının çıkarlarının ihlal edilmesine göz yummaktadır.

Esas olarak dekolonizasyon anlamı taşıyan Arap Baharı; halkların demokrasi, özgürlük, refah ve onurlu yaşam taleplerini gerçekleştirme fırsatı sunmaktaydı. Ancak, Mısır başta olmak üzere bu talepler; çeşitli darbe süreçleri, iç savaş gelişmeleri ve terör gruplarının etkileri ile akamate uğratılmıştır.

Doğu Akdeniz'deki Ülkelerin Yaklaşımları ve Libya Krizi

Esas olarak dekolonizasyon anlamı taşıyan Arap Baharı; halkların demokrasi, özgürlük, refah ve onurlu yaşam taleplerini gerçekleştirme fırsatı sunmaktaydı. Ancak, Mısır başta olmak üzere bu talepler; çeşitli darbe süreçleri, iç savaş gelişmeleri ve terör gruplarının etkileri ile akamate uğratılmıştır. Bu gelişmeler sonrasında bölge dina-

mikleri daha da karmaşıklaşmıştır. Arap halklarının –Misak-ı Milli’de öngörüldüğü şekilde– yaklaşık 100 yıldır bekledikleri kendi kaderlerini tayin hakkı ve daha demokratik bir sistemde var olabilme arzusu bir kere daha ellerinden alınmıştır.

Arap Baharı’nın ardından dokuz yıl geçmesine rağmen bölgenin kronik sorunları çözülemediği için 2019 yılında benzer bir gösteri ve değişim dalgası ortaya çıkmıştır. Söz konusu gösteri dalgasından Sudan, Cezayir, Irak, Lübnan ve hatta İran ciddi şekilde etkilenmektedir. Bu toplumsal hareketlerin sonucu Akdeniz denklemini de etkileyecektir. Bugün Doğu Akdeniz’de yaşanan mücadele, aslında Ortadoğu’da sömürgeye razı olanlar ile bağımsızlık kazanarak kendi halklarının haklarını korumaya çalışanlar arasındaki mücadeleye tekabül etmektedir. Darbe ile başa gelen yönetimler Batı’ya daha fazla taviz vermekte ve kendi halklarının hakkını savun(a)mamaktadır.

Bilindiği gibi Libya darbeler, terör ve iç savaşlarla uzun yıllardır oldukça yıpranmıştır. Ülkenin başkenti Trablus’ta bulunan demokratik hükümet ile darbelerin kontrol ettiği doğu bölgeleri arasında fiilen bölünme söz konusudur. Önemli petrol ve gaz kaynaklarına sahip olan Libya’da pek çok aktör etkili olmayı amaçlamaktadır. Bunların başında darbe yönetimi altında daha fazla zayıflayan Mısır gelmektedir. Mısır, Doğu Akdeniz’de kendi haklarını koruyamazken Libya’nın petrol ve gazında rol sahibi olmak istemektedir. Ekonomisi giderek kötüleşen Mısır’daki darbe yönetimi, önceleri Libya’yı işgal etmeyi dahi düşünmüştür.

Ancak, Libya’ya ait petrol ve doğal gazının kontrolü Mısır’ı kontrolsüz şekilde güçlendireceği için Batı bu riski/işgali onaylamamıştır. Alternatif olarak Mısır yönetimi, Libya’daki savaş baronu ve darbeci General Halife Hafter’i desteklemeye yönelmiştir.

Eski sömürgecisi olarak İtalya’nın da Libya’da belirli çıkarları söz konusudur. Özellikle Afrika’dan gelen kaçak göç sorunu, ülkenin istikrarı, enerji ihtiyacı, terör-güvenlik ve ekonomik ilişkiler açısından İtalya, Libya ile yakından ilgilenmektedir. Aynı şekilde Fransa’nın Libya üzerinde nüfuz sahibi olma isteği geçmişte Fizan tarafında etkili olmasıyla da bağlantılıdır. Cezayir’deki gösteriler yüzünden buradaki nüfuzu riske giren Fransa, Akdeniz’deki çıkarlarını koruma amacıyla Hafter’e destek vermiş ve Hafter destekli Trablus saldırılarına önyak olmuştur. Ancak, İtalya hem Trablus Hükümeti hem de Hafter darbecileriyle ilişkisi açısından Fransa’ya kıyasla daha tarafsız bir siyaset gütmeye çalışmaktadır.

Türkiye’nin kasım ayında Libya ile yaptığı deniz alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin anlaşma, darbelerle ve iç savaşlarla zayıflatılan Libya’nın haklarını korumak için önemli bir adım olmuştur. Bu durum, Nisan 2019’dan beri Trablus hükümetine karşı saldırılarda başarısız olan Hafter’in destekçilerini kızdırmış; başkentteki meşru hükümeti düşürmek için yeni saldırılar düzenlemesine yol açmıştır. Ancak, Trablus halkının ve askerlerinin kendilerine güveni ve savaşma kapasiteleri eskisinden daha yüksek gözükmemektedir. Hava üs-

tünlüğü sağlamadan başkent Trablus’u ele geçirmesi kolay olmayan Hafter güçleri, Rusya’dan yardım istemiş ve bu durum diğer önemli küresel aktör ABD’yi rahatsız etmiştir. Dolayısıyla güçlü bir küresel aktör desteği olmadan Hafter’in Trablus’u ele geçirmesi zor gözükmemektedir.

Türkiye ile Libya hükümeti arasında imzalanan anlaşmadan rahatsız olan Mısır, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’ne (BMGK) başvurarak bunun daha önce Libya’da taraflar arasında imzalanan 2015 tarihli Suheyat Anlaşması’na aykırı olduğunu iddia etmiştir. Halbuki Libya gibi Mısır da Akdeniz’de deniz sınırı bulunan Türkiye ile anlaşma yoluna gitmiş olsaydı, çok daha fazla deniz alanına ve dolayısıyla doğal kaynaklara sahip olacaktı. Ancak, darbe ile zayıflayan ve dış desteğe muhtaç olan Sisi yönetiminin bağımsız olarak politika geliştirebildiğini söylemek mümkün gözükmemektedir.

Doğu Akdeniz’in önemli kavşağında yer alan İsrail, Akdeniz ve Kızıldeniz’e uzanan coğrafi konumu ve arkasındaki Batı desteği ile Arap dünyasını ikiye bölmektedir. Arap dünyasındaki demokrasi karşıtı kampa destek veren İsrail, bölgedeki monarşik rejimlerin Arap Baharı karşıtı tutumuna sahip çıkmıştır. İsrail, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ve Suudi Arabistan’ı hem bölgede oluşabilecek muhtemel demokrasilere hem de İran’a karşı kışkırtarak kendi tarafına çekmeyi başarmıştır. Bu durum Donald Trump’ın ABD Başkanı olması ve Suudi Arabistan’da Veliht Prens Muhammed bin Selman’ın etkili olması ile daha net

Doğu Akdeniz'de Lübnan-İsrail anlaşmazlığı Türkiye'ye yarayabilir

Doğu Akdeniz'deki hidrokarbon aramalarında Türkiye ile diğer ülkeler arasında yaşanan anlaşmazlıklar uluslararası kamuoyunun gündemini meşgul ederken, bölgede İsrail'in kuta sahanlığı ihlalleri, Lübnan ile yaşadığı gerginlik göz ardı ediliyor

Enerji tüketiminde doğal gazı ilk olarak 2009'da kullanmaya başlayan Lübnan, ihtiyacını Arap Doğal Gaz Boru Hattı'ndan ithal ettiği Mısır gazıyla karşılıyordu ancak Sina Yarımadası'ndaki boru hatlarına düzenlenen saldırılar ve Lübnan'ın ödemeleri geciktirmesi gibi sorunlarla bu hat, 2010'da devre dışı kaldı. Kesintiye sonra ülkenin enerji sektöründe doğal gazın payı giderek azaldı ve bugün sıfıra düştü

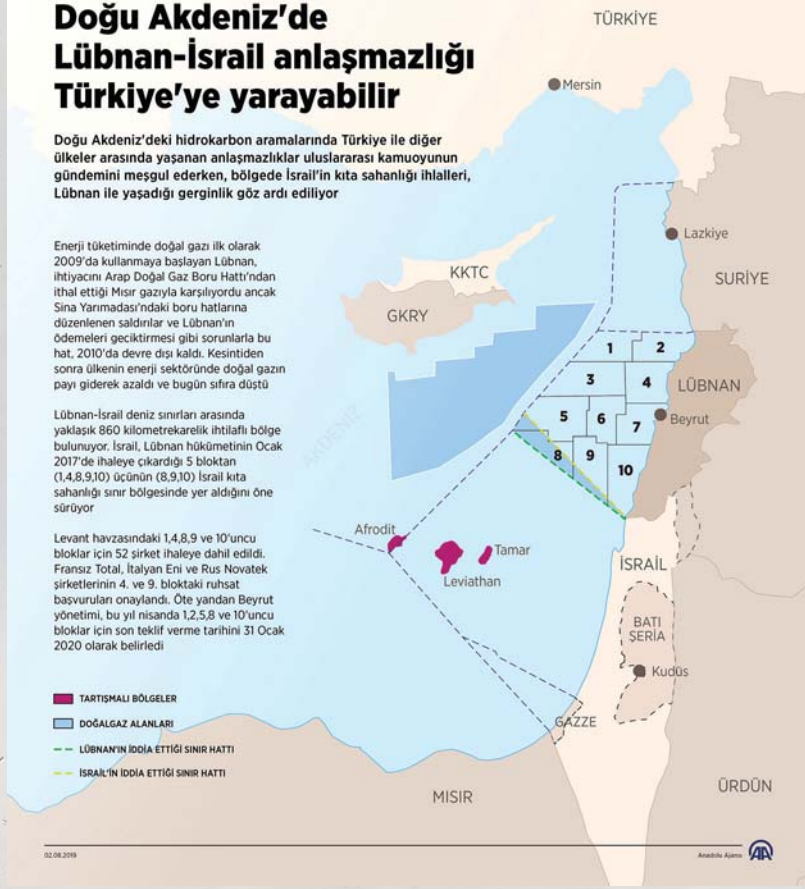
Lübnan-İsrail deniz sınırları arasında yaklaşık 860 kilometrekarelik ihtilafli bölge bulunuyor. İsrail, Lübnan hükümetinin Ocak 2017'de ihaleye çıkardığı 5 blokta (1.4.8.9.10) uçunun (8.9.10) İsrail kuta sahanlığı sınır bölgesinde yer aldığını öne sürüyor

Levant havzasındaki 1.4.8.9 ve 10'uncu bloklar için 52 şirket ihaleye dahil edildi. Fransız Total, İtalyan Eni ve Rus Novatek şirketlerinin 4. ve 9. blokta ruhsat başvuruları onaylandı. Öte yandan Beyrut yönetimi, bu yıl nisan 1.2.5.8 ve 10'uncu bloklar için son teklif verme tarihini 31 Ocak 2020 olarak belirledi

TARTIŞMALI BÖLGELER
DOĞALGAZ ALANLARI
--- LÜBNAN'IN İDDİA ETTİĞİ SINIR HATTI
--- İSRAİL'İN İDDİA ETTİĞİ SINIR HATTI

02.08.2019

Anadolu Ajansı

bir biçimde karşımıza çıkmıştır. Bu kadar iddialı politikaları izleyecek askeri ve diplomatik imkanı bulunmayan BAE, bölgede İsrail ve Batı politikalarına paralel bir tutum sergilemektedir. Bu şekilde bir bölgesel atmosferde İsrail, Filistin meselesine yönelik istediği tutumu sergileme imkanı bulmuştur. Bu bağlamda İsrail; Gazze'de katı bir ambargo uygulama, illegal yerleşim yerlerini genişletme, başkenti Kudüs'e taşıma ve Golan Tepeleri'ni ilhak etme gibi konularda Arap yönetimlerinden ciddi bir direniş görmemiştir. ABD Başkanı Trump'ın tam desteğini alan İsrail, Yüzyılın Anlaşması ile (Deal of Century) hem Filistin meselesini kendi lehine çözmeyi hem de Arap

rejimleriyle normalleşmeyi hedeflemekteydi. Ancak, İsrail'in keyfi politikalarına uluslararası alandan ve Arap halklarından tepkilerin gelmesi, söz konusu planlarını hayata geçirmeyi şimdilik geciktirmiştir. Sadece sayılan meselelerde değil; İsrail, Akdeniz planlarında da Filistin halkının haklarını göz ardı etmektedir. Bu açıdan Filistin meselesine destek olmak ve bu sorunun adil bir şekilde çözülmesi, Doğu Akdeniz'deki oldu-bittileri engellemek için de oldukça önemlidir.

Doğu Akdeniz denkleminde çok gündeme gelmeyen iki ülke daha vardır: Suriye ve Lübnan. Hizbullah aracılığı ile İran nüfuzunun etkisi

bulunan Lübnan yönetimi oldukça zayıflamıştır. Ambargolar nedeniyle İran'ın daha önce Hizbullah'a gönderdiği mali yardımlar neredeyse kesilme noktasına yaklaşmıştır. Kötü yönetim ve istikrarsızlık dolayısıyla da ekonomik sorunlar arttığı için ülke, 17 Ekim'den itibaren protestolarla sarsılmaktadır. Bu ortamda Akdeniz'de İsrail tarafından kendi deniz sahalarına girildiğini düşünen Lübnan yönetiminden çok ciddi itiraz ortaya çıkmamaktadır. Zaten İsrail'i caydırma kapasitesinden yoksun olan Lübnan, bu eksikliği Türkiye ile birlikte hareket ederek giderme seçeneğini düşünebilir.

Doğu Akdeniz enerji denkleminin Suriye'de düğümlendiği söylenebilir. Klasik bir ifade ile Arap dünyasının güvenliği Suriye'de başlar. İsrail'in Batı'ya ulaştırmak istediği doğal gaz hattı, Suriye ve dolayısıyla Türkiye'den geçmek zorundadır. Mısır, Yunanistan ve GKRY ile birlikte yapacakları boru hattı projesinin fazlasıyla masraflı olduğu ve keşfedilen gaz miktarının bu miktarı karşılayamayacağı belirtilmektedir. Suriye ayrıca Körfez'den (Katar ve İran) gelebilecek gaz hattı için de kritik bir ülkedir. Rusya'nın Suriye'deki varlığı, Avrupa'ya ulaştırılması planlanan Rus gazına alternatif boru hattını engellemeye yönelik olarak da değerlendirilebilir. GKRY ve Yunanistan ile tarihsel olarak ilişkileri iyi olmasına rağmen Rusya, kendi tekeline kırma ihtimalini barındıran Akdeniz gazının Avrupa'ya ulaşmasını engellemeye çalışmakta veya en azından bu süreci geciktirmek istemektedir. ■

İran Protestoları Üzerinden ORTADOĞU'YU YENİDEN DÜŞÜNMEK

“

Son günlerde İran, tüm ülke sathında oldukça şiddetli ve kanlı protesto eylemlerine sahne oldu. Protestolar benzine yapılan zamdan dolayı ortaya çıkmış görünse de İran rejimine yönelik derin bir öfkeyi yansıttığı sürekli tekrarlanan yorumlar arasında yerini aldı. Oldukça ağır bir bilanço ile sonlanan olayların ardından İran'ın iç ve dış siyasetinde revizyon arayışları söz konusu oldu. İranlı karar alıcıların atacağı bundan sonraki adımlar hem İran hem de bölge için yeni dengelerin kurulması anlamında belirleyici olacaktır.

”

Mustafa Caner

Araştırma Görevlisi, ORMER

Yaklaşık üç yıldan beri irili ufaklı protesto hareketleri ile sarsılan İran'da, ülkenin en önemli ekonomik kaynağı olan benzine yapılan fahiş zam sonrası

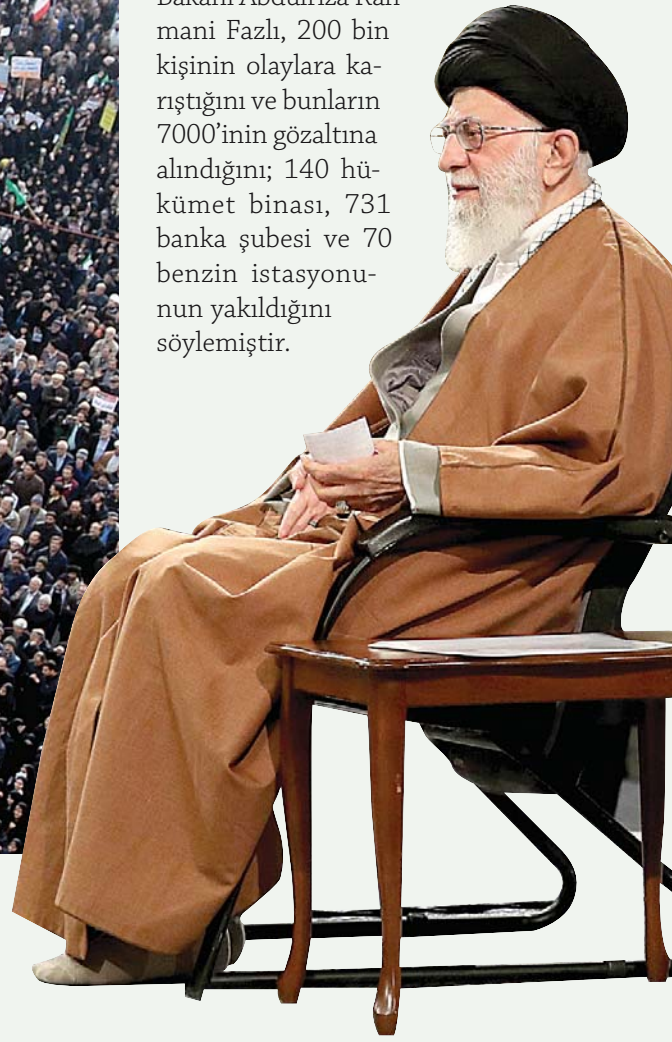

15 Kasım'dan itibaren halk sokaklara döküldü. En son 2017'nin sonu ve 2018'in başında geniş çaplı protestolara sahne olan İran'ın; Tahran, İsfahan, Tebriz, Ahvaz, Şiraz ve Meşhed gibi büyük şehirleri başta olmak üzere 31 vilayetin 27'sinde protesto eylemleri düzenlendi. Kontakt kapatarak trafiği kilitleme ya da toplanarak

slogan atma gibi barışçıl eylemlerden hükümet binaları, benzin istasyonları ve bankalara fiziki saldırıya değin geniş bir spekturumda yaşanan protestolar güvenlik güçlerinin sert müdahalesiyle bastırılmaya çalışıldı. Güvenlik personelinin müdahalesinin yanında internete erişimi önce yavaşlatmak ve daha sonra da tamamen dur-

durmak gibi ek önlemler de İran yönetimi tarafından alındı. Hükümetin spesifik bir ekonomi politikasına matuf ortaya çıksa da protestolarda zaman zaman rejim ve İran Dini Lideri Ali Hamaney karşıtı sloganlar duyuldu. Bunun yanında İran'ın dış politikası ve bölgedeki yayılımının getirdiği maddi külfet de göstericilerin eleştiri hedefleri arasında göze çarptı.

2009 yılındaki cumhurbaşkanlığı seçimleri sonrasında yaklaşık sekiz ay süren protestolar ya da 2017-2018 olayları ile kıyaslandığında çok daha şiddetli ve kanlı yaşanan son protestolar sonucunda 200 civarında kişinin hayatını kaybettiği pek çok kaynak tarafından rapor edildi. Ölü sayısına ilişkin İran'ın resmi makamları sayı vermekten kaçınsa da İçişleri Bakanı Abdülreza Rahmani Fazlı, 200 bin kişinin olaylara karıştığını ve bunların 7000'inin gözaltına alındığını; 140 hükümet binası, 731 banka şubesi ve 70 benzin istasyonunun yakıldığını söylemiştir.

6 soruda İran'da neler oluyor?

İran'da benzin fiyatının bir günde 3 katına çıkarılması, ekonomik sorunlarla mücadele eden halkın sokaklara inmesine neden oldu. Zam kararı başkent Tahran başta olmak üzere Tebriz, Meşhed, Ahvaz, Sircan, İsfahan, Siraz, Kum, Yezd, Kirmansah ve Kerec gibi kentlerde tepkiyle karşılandı

1 - İRAN'DA GÖSTERİLER NASIL BAŞLADI?

İran'da 15 Kasım Cuma günü benzin fiyatlarına yüzde 300 zam yapıldığı açıklandı

İran Ulusal Petrol Ürünleri Dağıtım Şirketinin açıklamasına göre, benzinin litre fiyatı, devlet tarafından bir ay içinde sübvansede edilen 60 litreden fazla alınması halinde 1000 tümeninden (50 kuruş) 3 bin tümene (1,5 lira) çıkarıldı. Sübvansede kapsamındaki 60 litreye kadar benzinin fiyatı da 1500 tümen oldu

Zam kararının sabah saatlerinden itibaren ülke genelinde yayılmasıyla ilk protesto gösterileri Ahvaz, Meşhed ve Sircan kentlerinde görüldü

2 - BENZİN ZAMMINA İRANLI SİYASETÇİLERİN TEPKİLERİ NE OLDU?

Benzin zammı İranlı siyasetçiler arasında da tartışma konusu oldu

Muhafazakâr kesim başta zam kararından Cumhurbaşkanı Hasan Ruhani'yi sorumlu tutarken, reformistler konunun meclise getirilmesinden şikayet etti

İran Meclisindeki reformist Ümit Grubu, zam kararının mecliste görüşülmesi için yasa teklifi hazırladığından, ülke lideri Ali Hamaney'in 17 Kasım Pazar günü zam kararını desteklediğini açıklaması, reformistlerin tekliflerini geri çekmesine neden oldu

3 - ÜLKE GENELİNE YAYILAN GÖSTERİLERDE NELER OLDU?

Gösteriler kısa sürede başkent Tahran, Tebriz, Meşhed, Ahvaz, Sircan, İsfahan, Siraz, Kum, Yezd, Kirmansah ve Kerec gibi kentlere yayıldı, polisle halk karşı karşıya geldi

Göstericiler birçok kentte petrol istasyonları, banka şubeleri ve polis araçlarını ateşe verirken başkent Tahran ve Kirmansah'ta 5 emniyet görevlisi öldürüldü

Ülke genelinde şehir ve ilçelerde 1080 noktada yaşanan olaylarda yaklaşık 1000 gösterici gözaltına alındı. Gösteriler sırasında 100'ü aşkın bankanın kundaklandığı, 50'den fazla marketin yağmalandığı belirtildi

Sosyal medyada, olaylar sırasında göstericiler arasında da ölen ve yaralananlar olduğuna dair paylaşımlar yapılsa da resmi makamlardan bu bilgiler doğrular nitelikte açıklama gelmedi. Gösterilerin büyümesi üzerine cumartesi gecesi ülke genelinde internet kesildi

4 - OLAYLAR KARŞISINDA KİM NE DEDİ?

ABD Dışişleri Bakanı Mike Pompeo, cuma gününden bu yana devam eden gösterilere destek vererek İran halkının yanında olduğunu açıklarken, bazı Avrupa Birliği (AB) ülkeleri de Tahran yönetimine gösteri hakkına saygı göstermesi çağrısında bulundu

İran Dışişleri Bakanı Cevad Zarif, ABD makamları ve AB ülkelerinin benzin zammına tepki olarak yapılan gösterilerle ilgili beyanatlarını eleştirdi

Devrim Muhafızları tarafından yapılan yazılı açıklamada ise eylemlerin sona erdirilmesi istendi, aksi takdirde göstericilerin "devrimci yöntemlerin kullanacağı sert bir müdahaleyle" karşı karşıya kalacağı uyarısında bulunuldu

5 - GÖSTERİLER KARŞISINDA RUHANI HÜKÜMETİ NE YAPTI?

Olayların ülke geneline hızla yayılmasının ardından Cumhurbaşkanı Ruhani de yardım parasının en kısa sürede 18 milyon aileye dağıtılacağını duyurdu

19 Kasım itibarıyla benzin zammından elde edilen gelirin bir kısmının 20 milyon kişinin hesabına yatırıldığı bildirildi

6 - BUNDAN SONRA ÜLKEYİ NELER BEKLİYOR?

Uzmanlar, benzin zammının İran'da enflasyonu artıracığını ve piyasada fiyatların yükselmesine sebep olacağını belirtiyor

İran yönetimi halkın genelini olumsuz yönde etkileyen zam kararından geri adım atmaz veya kararı yumuşatma yoluna gitmezse, sokak gösterilerinin bir müddet daha devam etmesi, can ve mal kaybının artması öngörüldü

Ülkedeki huzur ve istikrarın bozulmasının etkileri, 21 Şubat 2020'de düzenlenecek genel seçimlerde de görülebilir. Sürpriz bir gelişme olmazsa, yaklaşık 4 ay sonra yapılacak genel seçimlere katılımın düşük olacağı değerlendiriliyor

protestoların ılımlı Ruhani hükümeti ile muhafazakâr muhalifleri arasında bir iç siyasi kavgaya dönüşmesini kısmen engellese de olayların üzerinden zaman geçtikçe bu konu taraflar arasında koz olarak kullanılmaya namzettir. Hatta şimdiden muhafazakâr, reformist ya da ılımlı farklı kesimler protestoların sorumluluğuna ilişkin birbirlerini suçlamaya başlamışlardır.

İnternet kesintisi gibi toplumsal yaşamı felce uğratacak seviyede bir tedbirin alınması, İran yönetiminin protestolara ilişkin güvenlik riski algısının ne kadar yüksek olduğunu göstermektedir.

Güvenlik güçlerinin kararlı ve etkin müdahaleleri, müesses nizam kurumları, muhafazakâr fraksiyonlar ve ılımlı hükümetin ortak tavır alması, gösterileri sürükleyip yönlendirecek örgütlü bir liderlik yapısının bulunmaması gibi sebeplerden dolayı protestolar kısa sürede temposunu kaybederek bitme noktasına geldi. 23 Kasım'dan itibaren yönetimin kararıyla İranlılar yeniden internete erişmeye başladılar. Ancak internet kesintisi gibi toplumsal yaşamı felce uğratacak seviyede bir tedbirin alınması, İran yönetiminin protestolara ilişkin güvenlik riski algısının ne kadar yüksek olduğunu göstermektedir. İranlı makamlar pek çok istihbarat raporunda buna benzer bir kalkışmanın önceden tahmin edildiğini söylemişlerdir. Bu durum güvenlik güçlerinin zaten bu tarz

Fazlı'ya göre protestocular devlet televizyonu merkezini ele geçirmeye çalışmış; 50 askeri tesis ve silah deposuna saldırı düzenlemişlerdir. Yüzlerce sivil ve askeri araç da kullanılamaz hale getirilerek protestolardan payını almıştır. Yalnızca iki haftada bu derece bir can ve mal kaybına sebep olan son protestolara kıyasla aylar süren 2009 protestolarında resmi rakamlara göre 36 kişi hayatını kaybetmişti. Hükümet dışı kaynakların

verdiği rakamlar bile en çok 70 civarında bir ölü sayısına işaret ediyordu.

Hükümet ise benzin zammından elde edilecek gelirin İran halkının refahını artırmak için kullanılacağını söyleyerek attığı adımı meşrulaştırmaya çalıştı. Ülkenin en yüksek makamının başında olan Dini Lider Hamaney de bu konuda hükümete destek verdiğini duyurdu. Hamaney'in hükümete desteği,

toplumsal hareketlere hazır olduğunu düşündürmektedir. Ayrıca protestocuların da stratejik yolları kapatmak, askeri tesislere saldırmak, benzin istasyonu ve banka şubesi yakmak gibi şedit eylemlere başvurmaları bu eylemleri önceden planladıkları ve bu konuda eğitim gördüklerini düşündürmektedir. Bu durum, olaylar sırasında çok sayıda can ve mal kaybı yaşanmasının en önemli sebebidir.

Protestoların Dış Siyasi Boyutu

İran'daki olaylar elbette ki İran'ın iç dinamiklerinin bir çıktısı şeklinde anlaşılabilir. Ancak bunun yanında, ABD ve İsrail'in Donald Trump'ın başkanlığından itibaren İran üzerinde eşgüdümlü düzenledikleri operasyonlarının payı da yabana atılmamalıdır. ABD Dışişleri Bakanı Mike Pompeo'nun protestolara destek açıklaması ABD'nin olaylara yaklaşımını işaret etmektedir. Trump'ın petrol yaptırımlarını yeniden yürürlüğe koyması, İran'daki ekonomik bunalımın en önemli sebebi olarak karşımıza çıkmaktadır. "Maksimum baskı" olarak formüle edilen ABD'nin İran'ı çevreleme siyasetinin en önemli bileşeni olan ekonomik yaptırımlar, İran'daki ekonomik darboğazın en önemli sebebidir.

Buna ek olarak İran yönetimine alternatif olarak kendini parlatmaya çalışan Pehlevi Hanedanı yanlısı monarşistler ile Halkın Mücahitleri Örgütü unsurlarının ABD'den açıkça himaye görmesi, protestoların dış politik veçhesini göstermesi açısından dikkate değerdir. Zira bahsi geçen iki çevre de özellikle rejim karşıtı slogan ya

da eylemleri sosyal medya üzerinden öne çıkartarak protestoların esasının, rejimden total olarak duyulan hoşnutsuzluk olduğu imajını pekiştirip yaymaya çalışmışlardır. Bunun yanında İran İslam Cumhuriyeti'nin kendisine değil; yalnızca spesifik ekonomi politikalarına yönelik eleştirileri "rejim apolojisi" etiketiyle değerden düşürerek bir anlamda eleştiriye tekellerine almak girişiminde bulunmuşlardır. "İran'ın Uyanışı" (Farashgard) isimli Washington merkezli monarşist örgütün üyelerinden olan Amir Etemadi'nin BBC Persian kanalında eylemcileri son üç yıldır böylesine bir kalkışmaya hazırladıklarına ilişkin açıklamada bulunması da İran yönetiminin protestolarda yabancı güçlerin payına yönelik tezlerini haklı çıkarmaktadır. Yine İran İstihbarat Bakanlığı'nın açıklamasına göre, protestolar sırasında tutuklananlar arasında "CIA ile bağlantılı" unsurlar bulunmaktadır.

İran'daki protestolarla eşzamanlı şekilde İsrail'in Suriye'deki İran unsurlarını hedef alması ülkedeki iç karışıklıkların bölgesel siyaset bağlamında rejime maliyetini ortaya koymaktadır. İran'ın bölgesel nüfuzunun en yüksek olduğu Ortadoğu ülkelerinden Irak ve Lübnan'da da aynı zamanda protesto hareketlerinin yaşanması ise şüphesiz ki İran'ın bölgesel siyasetinin defolarına işaret etmektedir. Bunun yanında düşünülmesi gereken bir başka durum ise İran'ın Ortadoğu'daki yayılcı siyasetinin sınırına ulaştığıdır. Protestolar sırasında İran'ın Kerbela ve Nəcəf konsolosluklarına saldırılması, Irak halkındaki İran karşıtı öfke patlamalarının seviyesini göstermek-

tedir. Irak Başbakanı Adil Abdülmehti ve Lübnan Başbakanı Saad Hariri'nin istifaları ise protestoların siyasi çıktılarının belirleyiciliğini göstermesi açısından önemli. Dolayısıyla bu saatten sonra İran, bölgede tutunum gösterdiği hiçbir ülkedeki siyasi ve askeri nüfuzunu çantada keklik görmeyecektir. Öte yandan yaşanan bu bölgesel gelişmelerin Suriye'ye de etkisinin olacağı söylenmelidir. İran'ın Suriye'deki varlığına ilişkin de alarm zilleri çalmaya başlamıştır. Yalnızca İsrail ve ABD değil; Suriye halkı da er ya da geç İran'ın Suriye'deki varlığına karşı fiili pozisyon alacaktır.

Bundan Sonra İran'ı Ne Bekliyor?

Bir bütün olarak değerlendirildiğinde İran'ın hem içeride hem dışarıda "maksimum baskı" adı verilen bir cenderenin içine sıkıştığı görülmektedir. Bu cendereden çıkmak içinse iç ve dış siyasette kritik revizyonlar yapması elzemdir. Özellikle bölgesel siyasetinde daha az müdahaleci bir yönde yapacağı açıklamalar, İran iç siyasetinde ve ülkedeki toplumsal gerginlik üzerinde bir ferahlık sağlayacaktır. Şimdiye kadar İranlı yöneticilerin bu yönde beyanları olmasa da önünde sonunda bu noktaya doğru geleceklerdir. Zira son protestolar İran yönetimine ne ilk ne de son uyardır. Protestoların gitgide daha şiddetli ve kanlı hale gelmesi ise rejimin maruz kaldığı meydan okumanın kuvvetini göstermektedir. İran'daki ABD baskısından kaynaklanan ekonomik bunalım devam ettikçe halkın hoşnutsuzluğu öyle ya da böyle sokağa yansıtacaktır. ■

İran'ın, Irak ve Lübnan'daki Protestolara Yaklaşımı

“

İran, bölgenin geleceğini şekillendirmede Arap Baharı'nı etkili bir şekilde değerlendirmiş ve bölgedeki gelişmelerde rol üstlenmek istemiştir. Bu nedenle Mısır, Tunus ve Yemen'deki devrimlere, NATO müdahalesi sonrası Libya devrimine ve Bahreyn'de yaşanan protesto gösterilerine destek vermiştir. Ancak, Suriye'deki halk devrimine karşı çıkmış ve Suriye rejiminin yanında yer almıştır. İran, Irak ve Lübnan'da yaşanan protestolara karşı da aynı tutumunu benimsemiş ve bu ülkelerde de rejim taraftarı olarak yer almıştır.

”

Dr. Samir Alabdullah
Uzman, ORSAM

İran'ın Arap Baharı'na Yönelik Tutumu

Mısır

Tunus, Mısır ve Libya'daki İslami hareketlerle iyi ilişkilere sahip olan İran, bu ülkelerdeki devrimlere destek vermiştir. Ayrıca yaşanan olayları söz konusu ülkelerle güçlü ilişkiler kurmak için bir fırsat olarak değerlendirmiştir. İran Dini Lideri Ali Hamaney bu devrimlerin desteklenmesi gerektiğini vurgulayarak Mısır'ın o dönemki Devlet Başkanı Hüsnü Mübarek'i "ABD'nin ve İsrail'in uşağı" olarak nitelendirirken "ABD ve Batı'ya bağımlı diktatörler birer birer düşüyor" ifadesini kullanmıştır. İran, Suriye'de meydana gelen devrim dışındaki Arap devrimleri-

ni, İslami uyanışın başlangıcı olarak görmüştür. Ayrıca, Mısır'daki İslami hareketin İran ile birçok açıdan ortak yanının olduğunu vurgulamıştır. Ancak İslami hareketin liderleri, hareketin yapısının İran sisteminden farklı olacağını altını çizmişlerdir. Dolayısıyla İran ile Müslüman Kardeşler arasında Suriye devrimi konusunda anlaşmazlıklar ortaya çıkmaya başlamıştır.

İran, Müslüman Kardeşler'in kendisine en yakın hareket olduğunu vurgulamasına rağmen Mursi'nin devrilmesinin ardından Müslüman Kardeşler'in Mısır yönetiminde bulunduğu yıllarda izlediği politikaları eleştirmiştir.

İran, Arap halkının dindar bir yönetime ihtiyaç duyduğu konusunda ısrar etmekte ve Müslüman Kardeşler'in İran'ın tavsiyelerine uymayı reddettiği için başarısız olduğunu düşünmekteydi. Mısır'da yaşanan askeri darbe, İran'ın Mısır'a duyduğu güvenin yerle bir olmasına ve Mısır ile yakınlaşma çabalarının son bulmasına neden olmuştur.

Bahreyn

İran Bahreyn'de yaşanan devrimi gerçek bir devrim olarak nitelendirmiş ve protestoların başladığı ilk dönemde Bahreyn'e herhangi bir müdahalede bulunmamıştır. Ancak daha sonra Bahreyn'deki

müttefiklerine yardım göndererek protestolara destek vermiştir. İran, Bahreyn'deki rejimin yıkılmasından sonra, İran ile ilişkilerini güçlendiren Şii hükümetinin yönetime geleceğini ummaktaydı. Dolayısıyla söz konusu mezhepsel yakınlık, İran'ın Bahreyn'de yaşanan protestolara yönelik politikasını etkileyen bir faktör olmuştur.

Suriye

İran, başlangıcından beri Suriye devrimine karşı çıkmış ve rejime destek vermiştir. Suriye devriminin diğer Arap devrimlerinin meşruiyetine sahip olmayıp dış güçlere bağlı olduğunu dile getirmiştir. Suriye rejimine ilk olarak medya yoluyla destek veren İran, sonrasında bu desteği mali ve askeri bir desteğe dönüştürmüştür. İran, Suriye'deki devrimi ABD planının bir parçası olmak ve "direniş eksenini" adı altında şiddet faaliyetleri göstermekle suçlamıştır. İran'ın önceki devrim süreçlerine verdiği destek göz önüne alındığında Suriye'ye yönelik tutumu, tamamıyla önemli bir çelişkiye işaret etmektedir. Rejimi desteklemek için Suriye'ye gelen İranlı surları "danışman" olarak tanımlayan İran, Suriye'deki müdahale-

sini önceleri bu şekilde örtbas etmeye çalışmıştır. İran, Suriye’de bir devrim yaşanması halinde kendisinin bu ülkedeki etkisinin azalacağını farkındaydı. Bu nedenle, Lübnan’daki müttefikleri Hizbullah’a Suriye rejimine destek göndermesi hususunda baskı yapmıştır.

“

Protestolar öncelikle iktidardaki yönetimleri; siyasi ve ekonomik gücü kontrol eden İran müttefiklerini hedef almaktadır. İran tarafından silahlandırılıp desteklenen Haşdi Şabi ve Lübnan’daki Hizbullah, her iki ülkede de devlet dışı silahlı aktörlerin etkili olduğunun birer örneğidir. İran, söz konusu ülkelerde devlet kurumları dışında silahlı milisler kurmaya çalışmaktadır.

”

İran’ın Irak ve Lübnan’daki Protestolara Yaklaşımı

Irak ve Lübnan’da yaşanan protestolar; yolsuzluk, hizmet yetersizliği ve mezhep kotalarına karşıdır. Ayrıca, bu protestolar Irak ve Lübnan’daki İran hegemonyası ve nüfuzuna da meydan okumaktadır. Irak’taki protestolar özellikle Şii nüfusun yoğun olduğu illerde yaşanırken Lübnan’da ise, kuzeyden güneye pek çok bölgede devam etmektedir.

Protestolar öncelikle iktidardaki yönetimleri; siyasi ve ekonomik gücü kontrol eden İran müttefiklerini hedef almaktadır. İran tara-

findan silahlandırılıp desteklenen Haşdi Şabi ve Lübnan’daki Hizbullah, her iki ülkede de devlet dışı silahlı aktörlerin etkili olduğunun birer örneğidir. İran, söz konusu ülkelerde devlet kurumları dışında silahlı milisler kurmaya çalışmaktadır. Bu milisler ise, halihazırdaki protestoları bastırmada en büyük rolü üstlenmektedir.

Irak ve Lübnan’da protestolar yaşanırken, İran ise ABD tarafından uygulanan yaptırımlar nedeniyle ciddi bir ekonomik krizden geçmektedir. Bu durum, İran’ın Irak ve Lübnan’daki müttefiklerini de ilgilendirmektedir. Söz konusu yaptırımlar, İran’ı, Suriye’de öldürülen Hizbullah savaşçılarının ailelerine yaptığı yardımları azaltmaya zorlamakta ve ekonomik bir açmaza sürüklemektedir. Iraklı göstericilerin Kerbela ve Necef’teki İran konsolosluklarını yakmasının ardından İran; bu ülkedeki stratejik çıkarlarının zarar görmesinden endişe duymaktadır. Protestolar sırasında yaşanan bu büyük olaylar, İran tarafından desteklenen otoritelerin büyük bir tehlike ile karşı karşıya olduğunu göstermektedir. Tahran, bu iki ülkede etkisini arttırmak için yıllarca diplomatik, ekonomik ve askeri faaliyetler yürütmüştür. Halihazırdaki protestolar ise, Tahran’ın bu çabalarını sonuçsuz bırakmaya yönelik olduğundan İran’ı endişelendirmektedir. Ayrıca, Irak ve Lübnan’da devam eden ayaklanmaların İran’a da sıçrayarak geniş bir yankı bulması da İran’ı tehdit eden bir başka husustur.

Irak ve Lübnan’daki ayaklanmalar, İran ve müttefiklerinin bu iki ül-

kedeki ihlallerinin boyutunu ortaya koymuştur. İran’ın Dini Lideri Ali Hamaney, göstericileri şiddetle eleştirmiş ve dış güçleri Irak’ın iç işlerine karışmakla suçlayarak bu gösterileri finanse ettiklerini ifade etmiştir. İran’ın müdahalesi ve siyasilere açıklamaları gösterileri daha da alevlendirmiştir. Göstericiler, İran’a karşı: “İran gidecek, Irak özgür kalacak” şeklinde sloganlar atmış ve Bağdat’ta İran bayrağını yakmışlardır. Bununla birlikte protestocular; Asaib Ehli’l Hak, Horasani ve Seyyidu’l Şuheda gibi İran destekli milislerin kurşunlar yağdırarak göstericileri öldürdüklerini dile getirmişlerdir. Benzer olaylar Lübnan’da da yaşanmıştır. Protestocuların talepleri; gelenekçi liderlerin iktidardan ayrılması, İran müdahalelerinden ve dış güçlerin baskılarından uzak bir yönetimin iktidara gelmesi için yeni bir seçimin yapılması yönünde olmuştur.

Hizbullah, Lübnanlı Şiilerin protestolara katılmasından endişe ederek protestoculara karşı Lübnan hükümetini desteklemiştir. Lübnanlı Şiiler, Hizbullah’ın Lübnan’daki otoritesinin omurgasını oluşturmaktadır. Söz konusu Şii kesimlerden bazıları, Seçimlerde Hizbullah’a önemli oranda destek sunmakta; Suriye, Lübnan ve Yemen’de savaşmakta ve birçoğu İran ve Hizbullah’tan maaş almaktadır. ABD’nin İran’a uyguladığı yaptırımlar, Hizbullah’ın kendi destekçilerine finansal destek sağlamasını olumsuz etkilemiştir. Hizbullah, gecekonduda yaşayan pek çok Şii vatandaşı Suriye’de savaşmaları için seferber ederken, parti yetkilileri ise savaşın getirdiği zenginliklerden faydalanmıştır. Hal böyle

olunca toplumda zengin ve fakir kesim arasında büyük farkların oluşması da kaçınılmaz olmuştur.

Hizbullah, Şii koalisyonunu bir arada tutmak için Nebih Berri'yi Meclis Başkanı olarak kabul etmek zorunda kalmıştır. Berri'nin bilinen yolsuzluklarına rağmen, Şiiler uzun yıllar bu durumu görmezden gelmiştir. Ancak, ekonomide gerilemeler yaşanmaya başladığında halk artık Berri'nin yaptığı yolsuzluklara ve bu yolla elde ettiği servete tahammül edemez hale gelmiş; tepkisini Hizbullah'ın Nebatiye'deki ofislerini ateşe vererek göstermiştir.

Hizbullah, Suriye'deki askeri kazanımlarını halkın refahına katkı sağlayacak ekonomik bir ilerlemeye çevirememiştir. Şiiler, Lübnan halkından izole bir toplum haline gelmişlerdir. Bu durum, Şiileri Lübnan ulusal kimliğine sahip olabilmek adına protestolarda yer almaya sevk etmiştir.

İran tarafından desteklenen önceki milis liderleri Irak parlamentosuna ve hükümet kadrolarına yerleşmişlerdir. Bu durum, ABD yaptırımları ile karşı karşıya olan İran için alternatif bir ekonomi yaratmıştır. Ayrıca İran destekli milisler Irak ordusundan daha güçlü duruma gelmişlerdir. Hatta Irak için savaş veya barış hararlarını bu gruplar üzerinden İran almaya başlamıştır.

Irak'taki Sünniler ve Kürtler, gösterileri desteklemiş ancak; gösterilere fiilen katılmamışlardır. Çünkü gösteri karşıtı aktörler, Irak ve Suriye'deki gösterilere müdahale edebilmek için gösterilerde yer alanları IŞİD üyesi olmakla suçlamışlardır.

Irak'taki Sünni ve Kürtlerin gösterilere katılmamalarının akasındaki sebep de böyle bir suçlamayla karşı karşıya kalmak istememele-ridir.

“

Kasım Süleymani'nin müdahalesi ile Irak'taki gösterileri bastırmaya yönelik İran'ın; Irak ve Lübnan'daki politik, ekonomik ve stratejik hakimiyetinden kolayca vazgeçmeyeceği ortadadır. Çünkü İran'ın Lübnan ve Irak'taki ayaklanmaların sonucunda protestocuların elde edebileceği muhtemel başarı; Irak, Lübnan ve Suriye'deki etkisini ve çıkarlarını olumsuz yönde etkileyecektir.

”

İran Müdahalesinin Geleceği

Irak ve Lübnan'daki ayaklanmaların en önemli olumlu yansımaları, Lübnanlıların ilk kez kendi düşmanlarının dış düşmanlardan daha tehlikeli olduğunu fark etmeleri ve Lübnanlı protestocuların mezhepsel ve siyasi aidiyetlerinden uzaklaşmaları olmuştur.

Kasım Süleymani'nin müdahalesi ile Irak'taki gösterileri bastırmaya yönelik İran'ın; Irak ve Lübnan'daki politik, ekonomik ve stratejik hakimiyetinden kolayca vazgeçmeyeceği ortadadır. Çünkü İran'ın Lübnan ve Irak'taki ayaklanmaların sonucunda protestocuların elde edebileceği muhtemel başarı; Irak, Lübnan ve Suriye'deki etkisini ve

çıkarlarını olumsuz yönde etkileyecektir. Lübnan'da ve özellikle Irak'ta Şii göstericilerin İran'a karşı sloganlar atarak sokağa dökülmeleri İran'ın mezhepsel politikasına ve Şii Arapları müttefiki olarak sunma projesine zarar vermektedir.

Irak'taki protestolar, Arap dünyasında İran nüfuzunun yaygınlaştırılması politikasını sekteye uğratmıştır. Protestolar, bu iki ülkedeki İran projesinin sona erdiğinin göstergesi olarak değerlendirilebilir. Özellikle Şii Araplar, İran'ı destekleme yönelimlerinden vazgeçmiş ve ulusal kimliklerine daha fazla yakınlık hissetmeye başlamışlardır.

İran etkisinin olduğu ülkelerde kaosun hakim olduğunu söylemek mümkündür. Yaşanan olaylar, İran'ın nüfuz kazanmak konusunda başarılı olsa da toplumları yönetme konusunda yetersiz olduğunu ve Ortadoğu'da elde ettiği tüm nüfuzunu yitirme riski ile karşı karşıya kaldığını gözler önüne sermektedir.

Protestoların barışçıl bir yapıyla devam etmesi, bölgedeki siyasi dengeleri değiştirmenin tek yoludur. İran'ın ise, göstericilere ve hükümetlere karşı aynı mesafede yer alması gerekmektedir. Arap Baharı devriminin ilk aşamalarında sergilediği tutumu nedeni ile önceleri olumlu imaja sahip olan İran'ın yaşanan son gelişmelerle imajının Arap ülkelerinde zarar gördüğü söylenebilir. Bu gelişmeler sırasında işgalci olarak tanımlanan İran'ın itibarı büyük ölçüde zedelenmiştir. Öyle ki birçok Arap ülkesi, İran'ı bir tehdit olarak görmeye başlamıştır. ■

IRAK'TAKİ PROTESTOLAR VE OLASI SENARYOLAR

Gösterilerde tansiyonun yükselmesi, halkın taleplerinin artması ve protestolarda güç kullanılması; Irak'taki halk hareketini siyasi ve ekonomik bir krize dönüştürmektedir. Peki, bu kriz ve potansiyel gelişmelere yönelik Türkiye nasıl bir yol haritası izleyecek?

Dr. Watheq Al-Sadoon

Uzmanı, ORSAM

Irak'ta geçtiğimiz ekim ayında halkın başlattığı protestolar, 2003'ten sonra siyasi rejimin karşı karşıya kaldığı en büyük ve en tehlikeli sorundur. Protestoların boyutu ve Irak'ta nüfuz sahibi taraflarca desteklenmesi, yönetim için ciddi bir tehlike teşkil etmektedir. Protestolar, 2003'ten sonra ülkedeki siyasi rejime tam destek veren başkent Bağdat, merkez ve güney illerde yaşanmaktadır. Yapılan çeşitli müdahalelerle engellenmeye çalışılsa da protestolar tüm hızıyla devam etmektedir.

Öyle ki güvenlik güçlerinin müdahalesi sonucu protestoculardan 418 kişi yaşamını yitirmiş, 17.500 kişi yaralanmış, bazıları ise tutuklanmıştır. Öte yandan protestolar Iraklıların kimlik ve vatandaşlık bilincini harekete geçirmesinin yanı sıra 2003'ten bu yana kota ve mezhepsel rekabete odaklanmış olan yönetim yapısını sarsmıştır. Gösterilerde tansiyonun yükselmesi, halkın taleplerinin artması ve protestolarda güç kullanılması; Irak'taki halk hareketini siyasi ve ekonomik bir krize dönüştürmek-

“

Tüm bu taleplerin içerisinde ise, 2003'ten bu yana Irak yönetiminde olan siyasi tabakanın (parti ve kişiler) görevden alınması talebi ön plana çıkmaktadır. Böyle bir talebin bu denli yüksek sesle ifade edilmesi ise söz konusu protestoların önemini ortaya koymaktadır.

”

Irak'ta gözler, yeni başbakan adayına teklif götürecektir Cumhurbaşkanı Salih'te

Irak'ta siyasi partiler, meclis tarafından istifası kabul edilen Adil Abdulmehdi sonrası yeni Başbakan arayışını sürdürürken, gözler hükümeti kurması için teklifte bulunması beklenen Cumhurbaşkanı Berhem Salih'e çevrilmiş durumda

Gösteriler 3.üncü ayında sürüyor

- 1 Ekim'de başlayan Irak'ta hükümet karşıtı gösteriler 3'üncü ayında sürüyor
- Abdulmehdi'nin istifası sonrası yeni başbakan arayışları da siyaseti hareketlendiriyor
- Şii siyasi partiler, henüz yeni bir Başbakan adayını üzerinde anlaşma sağlamış değil
- Göstericiler, Cumhurbaşkanı Berhem Salih'in yeni hükümeti kurması için kime ve nasıl teklif götüreceğini bekliyor
- Cumhurbaşkanı Salih'in hükümeti kurma teklifini yeni başbakan adayına sunması için 9 gün kaldı
- Meydanlardaki göstericiler siyasi partilerden uzak bağımsız Başbakan ısrarını sürdürüyor

Yeni başbakan seçilene kadar kim hükümetin başında olacak?

Bağımsız Şii politikacı

Abdulmehdi, 13 ay görevde kaldıktan sonra 29 Ekim'de istifa etti

Abdulmehdi 30 günü aşmayacak şekilde görevine devam edebilir

Anayasaya göre Salih'in 15 gün içerisinde meclisin en büyük partisi ya da koalisyonunun adayına hükümeti kurma teklifi götürmesi gerekiyor

Ancak Meclis'te çoğunluğu elinde bulundurmayan bir siyasi parti mevcut değil

Yeni hükümetin kurulmasının aylar sürmesi halinde geçici hükümetin başında Abdulmehdi mi yoksa Salih mi kalacağı ülkede yeni tartışma konusu

Berhem Salih

Irak Cumhurbaşkanı

Iraklı göstericilerin "bağımsız ve siyasi elitten uzak" bir aday ısrarı siyasi partiler üzerinde baskıyı ve aralarındaki anlaşmayı da zorlaştırıyor

ERKEN SEÇİM TARTIŞMALARI

Yeni hükümetin ne zaman ve kimin tarafından kurulacağı tartışmaları sürerken, bu hükümetin ülkeyi erken seçime götürecektir geçici hükümet mi yoksa Abdulmehdi'den sonra kalan 3 yıllık süreyi tamamlayacak hükümet mi olacağı da tartışılıyor

tedir. Peki, bu kriz ve potansiyel gelişmelere yönelik Türkiye nasıl bir yol haritası izleyecek?

Protestolarda hükümetin istifası, yolsuzluğun ortadan kaldırılması, mevcut seçim yasasının değiştirilmesi, bağımsız bir seçim koalisyonunun oluşturulması, erken seçime gidilmesi, partilerin çalışmalarını düzenleyen bir yasanın çıkarılması ve anayasa değişikliği gibi birçok talep dile getirilmektedir. Tüm bu taleplerin içerisinde ise, 2003'ten bu yana Irak yönetiminde olan siyasi tabakanın (parti ve kişiler) görevden alınması talebi ön plana çıkmaktadır. Böyle bir talebin bu denli yüksek sesle ifade

edilmesi ise söz konusu protestoların önemini ortaya koymaktadır. Nitekim protestolar sonucu Başbakan Adil Abdulmehdi 29 Kasım tarihinde görevinden istifa etmiştir. Protestolar, her ne kadar böylesine ciddi bir istifaya neden olsa da göstericilerin geri kalan taleplerinin gerçekleşmesi o kadar kolay değildir. Bilindiği üzere, Irak yönetimindeki siyasi tabaka, Irak'ta nüfuz ve etki sahibi olan İran ile bağlantılıdır. Dolayısıyla yönetimdeki tabakanın siyaset sahnesinden çekilmesi için ülkenin siyaset ve güvenlik meselelerinde İran'ın oynadığı rolün zayıflatılması ya da tamamen bitmesi gerekmektedir. Özellikle Irak'ta İran politikalarına

ve eğilimlerine sadakatle bağlı onlarca silahlı grubun varlığı göz önüne alındığında İran'ın son on altı yıldır Irak'taki kazanımlarından kolayca vazgeçmeyeceği aşikardır. Eğer Iraklı yetkililer sadece güvenlik önlemleri almakla sınırlı kalıp protestocuların taleplerini karşılayamaz, ikna edici siyasi çözümler getiremez, krizi hafifletemez ve durumların daha da kötüleşmesine engel olamazsa protestoların daha fazla şiddetlenerek Irak'ın güvenliği ve istikrarı için ciddi tehdit oluşturması kuvvetle muhtemeldir.

Siyasal, sosyal, ekonomik açıdan ve güvenlik noktasında Irak ile ortak menfaatleri bulunan Türkiye, Irak'ın içerisinde bulunduğu bu kriz karşısında nasıl bir tutum takınacak? Türkiye, bu protestolar karşısında izleyeceği politikalar konusunda zor bir noktada bulunmaktadır. Irak yönetiminin İran tarafından desteklendiğini çok iyi bilen Türkiye, son zamanlarda İran ile siyasi ve ekonomik anlamda görece bir uzlaşma yakalamıştır ve bu sebeple söz konusu protestolar nedeniyle İran ile bir gerilim yaratma taraftarı değildir. Ayrıca Türkiye, mezhepsel sebepler ya da bölgesel rekabetler dolayısıyla Irak'ta halen Türkiye karşıtı bir siyaset ve medya lobisinin olduğunun farkındadır. Söz konusu lobi, Türkiye'den protestoları destekleyecek herhangi bir resmi açıklamanın gelmesini beklemekte; siyasette ve basında Türkiye karşıtı karalama kampanyaları başlatmayı, Türkiye'nin Irak'taki imajını zedelemeyi ve Irak-Türkiye ilişkilerine zarar vermeyi amaçlamaktadır. Irak halkının büyük çoğunluğu Türkiye'ye olumlu yaklaşmakta ve değer vermektedir. Pek çok Iraklı,

Türkiye'den problemleri ve istekleriyle alakalı olarak Irak ile daha fazla iletişim kurmasını beklemektedir. Türkiye de hükümetlerin değişebileceği ama halkın baki kalacağını bilincinde olarak Irak'taki menfaatlerini gerçekleştirmenin yolunun Irak halkı ile iyi ilişkiler kurmaktan geçtiğinin farkındadır. Bununla birlikte, Türkiye'nin, ülkelerin içişlerine müdahale edilmemesi ve siyasi sistemlerdeki değişikliklerin demokratik yollarla yapılması gibi bölgesel ve uluslararası politikaların da gözetildiği birtakım ilkeleri bulunmaktadır.

2003'ten sonra Irak'taki gelişmelerle nasıl başa çıkılacağı hususu, tüm uluslararası ve bölgesel taraflar için zorlu bir sınav olmuştur. Irak, uluslararası ve bölgesel çatışmaların yaşandığı bir arena haline gelmiştir. Türkiye son yıllarda Irak'taki durumlara karşı doğru stratejiler izlemekte ve doğru hamleler yapmaktadır. Türkiye'nin Irak politikasını incelediğimizde önceliğinin Irak'taki istikrar ve emniyeti desteklemek ve Irak halkının tüm unsurlarına karşı aynı mesafede yer almak olduğunu görürüz. Türkiye, ABD ve İran'ın 2003'ten sonra Irak'taki tecrübelerinden ders çıkarmıştır. Halihazırda Iraklıların çoğu, "Komşularımız ve uluslararası müttefiklerimiz efendimiz değil; arkadaşlarımız olmalı" sloganını dile getirmektedir.

ABD ve İran, Irak'ta politik ve askeri açıdan yeterince güçlü olmalarına rağmen çeşitli meydan okumalarla karşılaşmışlardır. Bu bağlamda Bağdat'taki ABD Büyükelçiliği onlarca kez bombalı saldırıya maruz kalırken Basra, Kerbela ve Nəcəf'teki İran konsoloslukları

protestocular tarafından zaman zaman hedef alınmıştır. Bu nedenle Türkiye, son iki aydır Irak'ta devam eden protesto gösterilerine karşı denge ve rasyonalizm politikalarını benimsemiştir. Protestolarla ilgili Ankara; "Türkiye Irak'ın güvenliği ve istikrarını istemektedir", "Türkiye protestoların barışçıl çizgisinden çıkmamasını ve daha fazla kişinin hayatına sebep olmamasını temenni etmektedir", "Türkiye, Irak makamlarının protestocuların yasal taleplerine anayasal ve demokratik çerçevede cevap vermede başarılı olacağını umuyor" şeklinde resmî açıklamalarda bulunmuştur. Irak'taki protestolara ilişkin diğer bölgesel ve uluslararası tutumlarla karşılaştırıldığında Türkiye'nin denge ve rasyonalizm politikası izlediğini söylemek mümkündür. İran, Irak'taki protestolara şiddetle karşı çıkarken bazı uluslararası ve bölgesel taraflar ise protestoları desteklemektedir. Ancak, Irak halkını ve taleplerini önemseydiği için değil; İran ile ya da Irak'ta İran yanlısı yönetim ile süregelen husumetleri dolayısıyla protestolara destek vermektedir.

Irak'ta yaşanan gösterilerin doğuracağı muhtemel senaryolarla ilgili Türkiye'nin izleyeceği politikaları bir an önce belirlemesi gerekmektedir. Protestoların seyrine bakıldığında, İran'a bağlı milislerin ve güvenlik güçlerinin göstericilere daha fazla şiddet uygulayarak tansiyonu yükseltmeleri, silahlı gruplar halinde örgütlenebilecek protestocular ve Irak'ta nüfuzlarını genişletmek isteyen milisler arasında büyük bir iç savaşın yaşanmasına neden olabilir. Eğer bu çatışma devletin ve devlet kurumlarının çöküşüne yol açarsa, ülkenin bir

kaosa sürüklenmesi ve devlet dışı silahlı grupların Irak'ın bazı bölgelerini hakimiyeti altına alması kaçınılmazdır. Irak'ta böylesine tehlikeli senaryoların gerçeğe dönüşmesi halinde Türkiye'nin aşağıda belirtilen muhtemel gelişmelere dair tedbir alması gerekmektedir:

1. Çok sayıda Iraklı'nın topraklarını terk ederek Türkiye'ye yerleşmesi. Halihazırda Türkiye'nin ekonomisi, siyasi durumları ve Türk halkı yeni bir göçmen ve mülteci furmasına tahammül edecek durumda değildir.
2. Kaostan beslenen PKK terör örgütünün ülkedeki karmaşadan yararlanarak Irak-Suriye sınır bölgesinde hakimiyet kurması ve Irak topraklarında etkisini artırması.
3. İran destekli silahlı birliklerin Irak'taki en güçlü ve en örgütlü yapı haline gelmesi. Bu birliklerin hepsi mezhepsel ve ideolojik nedenlerden dolayı Türkiye'ye düşmanlık beslemekte, PKK ile koordinasyona ve Türkiye aleyhine çalışmaya hazır bulunmaktadır. Bu durum ise, Türkiye'nin Irak'ta siyasi, sosyal veya ekonomik anlamda faaliyet göstermesinin zorlaşması anlamına gelmektedir.
4. Kürdistan Yurtseverler Birliği (KYB) ve Değişim Hareketi (Goran) gibi Irak Kürt kuvvetlerinin de tıpkı PKK gibi kaostan yararlanarak Kerkük'ü tekrar kontrolü altına alması. Bu senaryonun gerçek olması halinde ise Kerkük'teki Türkmenleri ve Türkiye'yi zor ve tehlikeli bir süreç beklemektedir. ■

GÖSTERİLER SONRASI IRAK SİYASETİNİN YENİ DİNAMİKLERİ

“

ABD'nin 2003 Irak işgali sonrasında göreve gelen Irak başbakanlarının her biri dört yıllık görev süresini tamamlarken, bu anlamda tek istisnayı Abdülmehtdi'nin görev süresi bitmeden istifa etmesi oluşturmuştur. Bu durum Irak siyasetindeki dinamiklerin değişmesine neden olmuştur.

”

Feyzullah Tuna Aygün

Araştırma Asistanı, ORSAM

1 Ekim 2019 tarihinde, başta başkent Bağdat'ta olmak üzere birçok güney vilayetinde gösteriler düzenlenmiştir. Gösteriler, önceki senelerde öncelikle işsizlik, yolsuzluk ve kamu hizmetlerinin eksikliğine karşı düzenlenen gösterilerin devamı olarak değerlendirilebilir. Ancak, şid-

det sarmalının artması ile birlikte göstericiler farklı taleplerle ortaya çıkmıştır. Bu talepler arasında hükümetin istifası ve yaşanan can kayıpları nedeniyle yargılanması, 2003 sonrasında siyaset içerisinde yer alan grupların katılmayacağı bir komisyon ile yeni anayasa hazırlanması gibi talepler yer almıştır. Zira, Irak Yüksek Bağımsız İnsan Hakları Komiserliği'nin açıklamasına göre, 1 Ekim'den itibaren gösterilerde en az 460 kişi hayatını kaybederken on dokuz bine yakın kişi yaralanmıştır. Bununla birlikte göstericilerin baskısı yüzünden Başbakan Adil Abdülmehtdi, 29 Kasım 2019 tarihinde görevinden istifa ettiğini açıklamış ve istifası parlamento tarafından kabul edilmiştir.

Abdülmehtdi'nin İstifasının Arka Planı

ABD'nin 2003 Irak işgali sonrasında göreve gelen Irak başbakanlarının her biri dört yıllık görev süresini tamamlarken, bu anlamda tek istisnayı Abdülmehtdi'nin görev süresi bitmeden istifa etmesi oluşturmuştur. Bu durum Irak siyasetindeki dinamiklerin değişmesine neden olmuştur. Zira değişim isteğinin başat aktörü olan göstericilerin isteği doğrultusunda istifa eden Abdülmehtdi'nin ardından başbakanlık koltuğunu kalan süre için kimin devralacağına yönelik tartışmalar devam etmektedir. Başbakanlık görevine kimin getirileceğinin yanı sıra hangi usul ile getirileceği de tartışma yaratmaktadır. Zira 2018 seçimleri sonrasında Abdülmehtdi'nin görevlendirilmesi usulünde, 2010 seçimlerinden sonra Irak Federal Yüksek Mahkemesi'nin belirlediği yöntem uyulmamıştır. Mahkeme, 2010 seçimlerinden en büyük koalisyon olarak çıkan İyad Al-lavi önderliğindeki Vatanîye Bloku'nun yerine seçimlerden son-

ra parlamentoda kurulan en büyük blokun görevlendirilmesi gerektiğine karar vermiştir. Ancak, 2018 seçimlerinden sonra parlamentoda en büyük blok tespit edilmemiş; Mukteda el-Sadr önderliğindeki Reform ve İnşa Bloku ve Bedir Örgütü lideri Hadi el-Amiri liderliğindeki İnşa Bloku, Abdülmehtdi ismi üzerinde uzlaşarak görevlendirilmesini sağlamıştır. Başbakan olarak göreve başlayan Abdülmehtdi'nin parlamentoda bir bloku olmaması, verdiği kararlarda taraflar arasında denge kurmasına ve hatta karşılıklı tavizler vermesine neden olmuştur.

Diğer yandan, daha önce cumhurbaşkanı yardımcılığı görevinde bulunmasının ardından petrol bakanlığı yaptığı dönemde istifa etmesi, başbakanlık görev süresini de tamamlayamayacağı şeklindeki erken dönem ihtimallerine ve değerlendirmelerine neden olmuştur.

“

Abdülmehtî'nin istifası, Irak siyasetinde bir ilk olduğu gibi siyasetin dinamiklerini de gösterilerin etkisi ile değiştirmiştir. Bir başbakanın istifa etmesi, göstericilerin “kendine güvenlerini” kazanmasına yol açtığı gibi siyasetin hesap verebilirlik ilkesi ile Irak kamuoyunun yüzleşmesine de neden olmuştur.

”

Hatta başbakanlık görevini aldıktan sonra parlamentoda çoğunluğu sağlayacak bir blokun yanı sıra Abdülmehtî'nin herhangi bir blokunun olmayışı, bu değerlendirmelerin yoğunlaşmasına katkı sağlamıştır. Zira, Abdülmehtî, görev süresinin tamamlayamayan ilk başbakan olarak yaklaşık 13 ay görevini sürdürebilmiştir.

İstifanın Ardından Irak Siyasetindeki Değişimler

Abdülmehtî'nin istifası, Irak siyasetinde bir ilk olduğu gibi siya-

setin dinamiklerini de gösterilerin etkisi ile değiştirmiştir. Bir başbakanın istifa etmesi, göstericilerin “kendine güvenlerini” kazanmasına yol açtığı gibi siyasetin hesap verebilirlik ilkesi ile Irak kamuoyunun yüzleşmesine de neden olmuştur. Zira, siyasetçiler gösterilerden sonra ortaya çıkan halk iradesinin farkına varmış ve göstericiler ile çeşitli görüşmeler gerçekleştirmiştir. Bunun yanı sıra, siyasetçiler, göstericilerin desteğini alarak meşruyetlerini kuvvetlendirmek amacıyla çeşitli yol haritaları ortaya sunmuştur. Buna rağmen göstericilerin hiçbir siyasi grubu açıkça desteklememeleri siyasetçilerin çabalarını boşa çıkarmıştır. Bu nedenle, Irak siyasetinde halkın etkisinin arttığı sonucuna varılabilmektedir. Dolayısıyla gösterilerin, halk nezdinde elde ettiği başarı ve destek, siyasetçiler tarafından tanınmak zorunda kalmıştır. Bu durum, yeni başbakanın görevlendirilmesi konusunda da halkın ve göstericilerin beklentilerinin karşılanması ihtiyacını ortaya çıkarmaktadır. Ancak, seçimlerden en büyük koalisyon olarak çıkan koalisyonun yerine seçimlerden sonra parlamento oluşturulan en büyük parlamento blokunun başbakanlıkla görevlen-

dirilmesi kararına rağmen parlamentodaki en büyük blokun tespit edilememiş olması, yeni başbakanın belirlenmesi konusunda halkın beklentilerinin yanı sıra parlamentodaki blokların da birbirleri ile uzlaşarak yeni bir isim ortaya sürmesine neden olabilir. Bu nedenle İslah ve Bina ve Bina Blokları gibi aktörlerin uzlaşmasıyla başbakan görevlendirilebileceği gibi, farklı bloklar içerisinde yer alan partilerin uzlaşması ile de yeni başbakan belirlenebilir. Ancak, gösterilerin varlığı nedeniyle, halkın taleplerinin de siyaset ile uzlaşması beklenmektedir. Dolayısıyla yeni başbakan, önceki başbakanlara oranla halk ve siyaset tarafından daha kabul edilebilir bir isim olabileceği gibi uzlaşması gereken aktörlerin sayısının fazlalığı nedeniyle atama yapılması engellenebilir.

Yeni Başbakan ve Muhalefet

Diğer yandan göstericilere karşı şiddet kullandığı öne sürülen Haşdi Şaabi milislerinin varlığı, IŞİD'e karşı elde ettiği başarıyı siyasi alana aktarmayı başaran Fetih Koalisyonu'nun etkinliğinin azalmasına neden olabilir. Ancak Haşdi Şaabi'nin Iraklılar nezdinde elde ettiği teveccühün yok olması beklenmemektedir. Zira Haşdi Şaabi'nin IŞİD ile mücadelenin başat aktörü ve galibiyetin sahiplenicisi olduğu unutulmamalıdır. Bununla birlikte Hadi Amiri, İnşa Bloku'nun parlamentoda sahibi olduğu koltuk sayısı ve milis grupların varlığı nedeniyle siyasetteki yerini korumaktadır. Ancak, başbakanın istifa etmesi, Haşdi Şaabi'nin yeniden organize edilmesi sürecini olumsuz olarak etkilemektedir. Zira, gös-

teriler başlamadan önce Haşdi Şaabi'nin kurumsal yapısında başbakanlık kararnamele ile grupların sadece resmi isimlerini kullanmaları ve şehirlerde yer alan bürolarını kapatmalarını öngören çeşitli değişiklikler yapılmıştır. Bu nedenle görevlendirilecek yeni başbakanın parlamentodaki bloklardan aldığı destek neticesinde reform çabaları farklı bir güzergahta ilerleyebilecektir. Reform ve İnşa Bloku, hükümetten desteğini çektiğini ifade etmektedir. Bu tutumun sürmesi ise Haşdi Şaabi gruplarının başat aktör olduğu İnşa Bloku'nun yeni başbakanı destekleme ihtimalini artırmaktadır. Ancak, Mukteda el-Sadr ve Hadi Amiri arasında 30 Ekim 2019 tarihinde gerçekleştirilen görüşmeden sonra Amiri tarafından yapılan açıklamada, Sadr ile Iraklıların isteklerinin karşılanması konusunda beraber çalışmaya devam edecekleri ifade edilmiştir. Amiri'nin, Sadr'ın hükümetten desteğini çektiğine ilişkin olarak yaptığı açıklamaya rağmen kabine içerisinde Sadr'a yakınlığıyla bilinen bakanların görevlerine devam etmesi dikkat çekmektedir. Bu nedenle yeni atanacak başbakan ile birlikte kabinenin izleyeceği politikaların hangi bloklar

tarafından destekleneceği ve hangerinin muhalefette yer alacağı gibi konular Irak siyasetini şekillendirecek temel noktalardır. Zira 2018 seçimlerinden sonra parlamentoda bir muhalefet blokunun kurulması beklenmesine rağmen muhalefette kalan parti ve blokların etkisi sınırlı olmuştur.

“
Göstericiler tarafından siyasilere gösterilen mesafe muhalefette yer alan aktörler için de geçerli olmuş hiçbir parti göstericilerin açık desteğini elde edememiştir. Buna rağmen bazı partili kişilerin sokaklara inmesi, partilerin desteği elde ettiği algısının oluşmasına neden olmuştur.

”
Parlamento içi muhalefetin öncülüğünü yapan Irak eski Başbakanı Haydar el-Abadi ve Ulusal Hikmet Akımı lideri Ammar el-Hekim, göstericileri desteklediğini açıklamış ve göstericilerin istekleri ile aynı yönde olmak üzere erken seçim yapılmasını istemiştir. Ancak,

göstericiler tarafından siyasilere gösterilen mesafe muhalefette yer alan aktörler için de geçerli olmuş hiçbir parti göstericilerin açık desteğini elde edememiştir. Buna rağmen bazı partili kişilerin sokaklara inmesi, partilerin desteği elde ettiği algısının oluşmasına neden olmuştur.

Gösterilerin ortaya çıkması ile birlikte Irak siyasetini yönlendiren başlıca aktör olan partilerin etkisi azalmış ve halkın siyasetteki etkinliği artmıştır. Diğer yandan partiler, göstericilerin desteğini alabilmek için popülist söylemlerini yoğunlaştırmıştır. Yeni başbakanın belirlenmesi konusunda ise eski Başbakanlar Nuri el-Maliki ve Haydar el-Abadi'nin isimlerinin tekrar kamuoyuna yansımış olmasına rağmen özellikle Maliki'nin göstericilerin tepkisine neden olduğu anlaşılmaktadır. Buna rağmen göstericilerin isteği doğrultusunda partili olmayan bir kişinin başbakanlık görevine getirilmesi bekenbilir. Dolayısıyla başbakanlık görevini elde etmek isteyen bazı siyasetçiler partilerdeki ve bloklardaki görevlerinden istifa etmektedir.

Öte yandan erken seçime gidilmesi tartışılmaya devam edilirken Irak Bağımsız Yüksek Seçim Komiserliği Komisyonu'nda yapılan değişiklikler ve seçim yasası hakkındaki tartışmalar, yakın bir zamanda seçimlere gidilmesi ihtimalini azaltmaktadır. Ancak, seçimlerin güncel dinamiklerin sürdüğü esnada yapılması parlamento yapısında büyük çaplı bir değişikliğe neden olmayacağı gibi mevcut siyasi partilerin olumsuz etkilenmesine ve yeni aktörlerin ortaya çıkmasına neden olabilir. ■

IRAK'TA PROTESTOLARIN EKONOMİ POLİTİĞİ

Dr. Recep Yorulmaz
Ekonomi Çalışmaları Direktörü, ORSAM

“

Son sokak hareketlerinin temel çıkış noktasının ekonomik istikrarsızlık olduğunu gösteren en önemli kanıt; Irak hükümetinin gösterileri dindirmeye yönelik ilan etmiş olduğu ekonomik temelli reform paketidir.

”

Büyüyen Sokak Hareketleri

Irak'ta son yıllarda sıkça rastlanan sokak hareketliliklerinin en kapsamlısı olan, 1 Ekim 2019'da başlayan son protestolarda şiddetin dozu giderek artmaktadır. Ölü sayısının 100'ün üzerine çıktığı gösterilerin temel nedenlerinin, 2003 işgalinden sonraki süreçte kurulan istikrarsız yönetim şeklinin ve bu yönetim şeklinin ortaya çıkardığı kötü ekonomik tablo olduğu açıkça görülmektedir. İkinci Dünya Savaşı sonrası egemenliği altına aldığı Almanya ve Japonya gibi ülkelerde istikrarlı ve işleyen bir sistem inşa eden ABD, Irak'ta mezhebe ve ırka dayalı işlerliği olmayan bir yapı kurmuştur. İstikrarsız bu sistem, dünyanın dördüncü en büyük petrol üreticisi Irak'ta ekonomik istikrarsızlığı da beraberinde getirmiştir.

Son sokak hareketlerinin temel çıkış noktasının ekonomik istikrarsızlık olduğunu gösteren önemli kanıt; Irak hükümetinin gösterileri dindirmeye yönelik ilan etmiş olduğu ekonomik temelli reform paketidir. Bu reform paketine göre; düşük gelirli arsa

tahsis edilmesi, Basra'da sözü verilen 17 bin arsanın ihtiyaç sahiplerine dağıtılması, tahsis edilen arsalarla ev inşası için gerekli faizsiz krediyi sağlayacak konut fonu kurulması ve bu fonun 2020 bütçesine eklenmesi, ihtiyaç sahiplerine 100 bin konut inşasını kapsayan ulusal iskan politikası hazırlanması, 150 bin işsize üç ay boyunca 147 dolar işsizlik maaşı verilmesi, 150 bin gence mesleki teknik eğitim verilmesi planı ve Çalışma Bakanlığı eliyle 600 bin ihtiyaç sahibi ailenin sosyal yardım kapsamına alınması kararlaştırılmıştır. Reform paketinin içeriğinden de görüldüğü üzere, özellikle alt gelir grubunun istihdamını ve refahını artırıcı önlemler öncelikli olarak alınmıştır. Ülkede genç nüfusun ülke nüfusunun büyük bölümünü oluşturduğu gerçeğinden hareketle ve gençlerin geniş sokak gösterilerinde başı çektiği düşünüldüğünde, gençlere yönelik istihdam paketlerini içeren reformun önemi ve gerekliliği de ortaya çıkmaktadır.

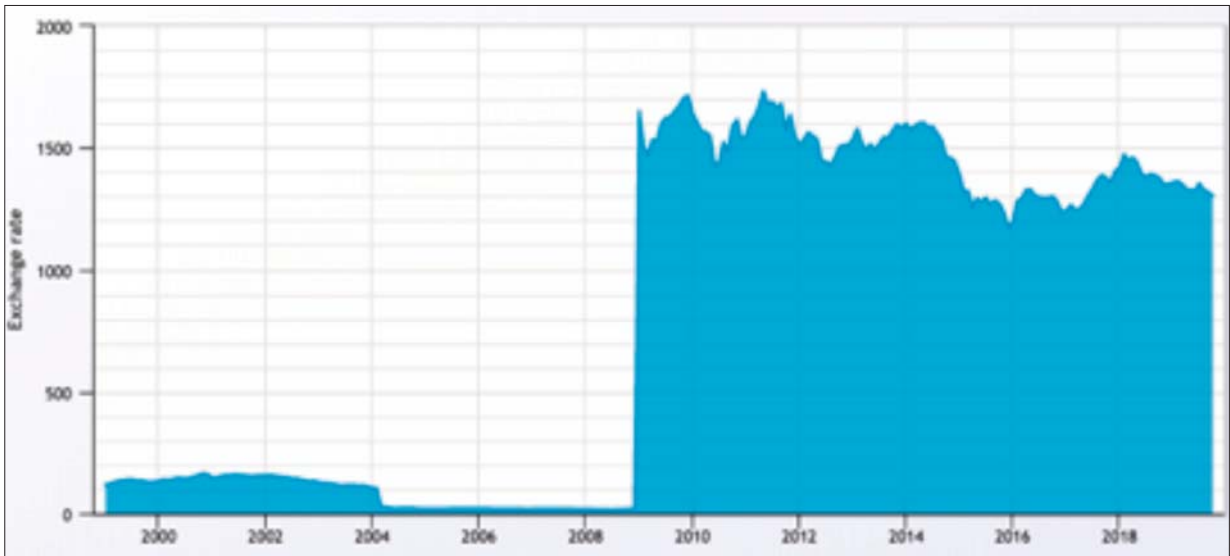
Gösterilerin Arkasındaki Temel Makro Ekonomik Faktörler

Irak Dinarı 2003 sonrasında 2009 yılına kadar stabil bir çizgi takip etmiştir. Yukarıda bahsedildiği gibi; 2003 sonrasında mezhepsel ve istikrarsız bir yönetim şekline dönüşen Irak'ta, yönetimden dışlanan Sünniler ve yönetimde ağırlık kazanan Şiiler arasında özellikle 2006 – 2008 yıllarında mezhepsel çatışmalar baş göstermiştir. Grafik 1'den de görülebileceği üzere, 2009 yılından başlayarak Irak Dinarı yüzde 1500'leri bulan oranlarda yabancı birimlerine karşı devalüasyon yaşamıştır. 2011 yılında Obama yönetiminin asker çekme kararı sonrası ülke çeşitli silahlı grupların denetimi altına girmiştir. Bu politik istikrarsızlık ilk olarak ülke ekonomisini etkilemiştir. Irak Kürt Bölgesel Yönetimi'nin statüsü, o bölgede petrolün çıkarılması ve söz konusu petrol gelirlerinin paylaşılması gibi birçok konu ekonomi

üzerinde baskı yaratmıştır. İran'ın Irak siyaseti ve ekonomisi üzerindeki etkisi ve baskısıyla kötü yönetilen devlet bütçesi de ekonomik yıkımın tetikleyici unsurları olmuştur. Göstergeler bu noktada, özellikle, hızla artan devlet bütçesinin istihdamda, ekonomik büyümeye ve refaha dönüşmediği konusunda birleşmiş durumdadır.

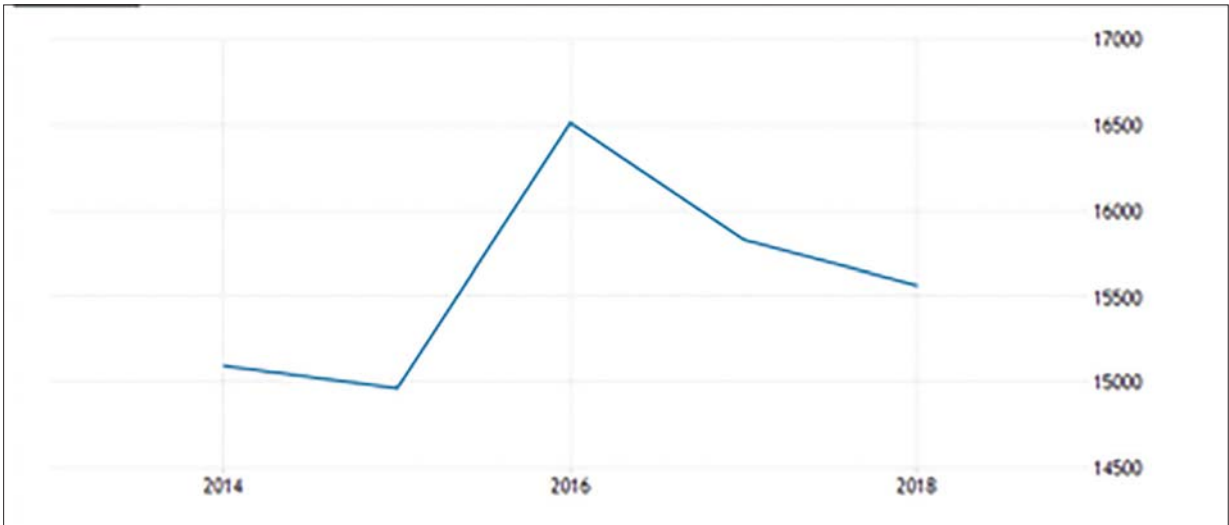
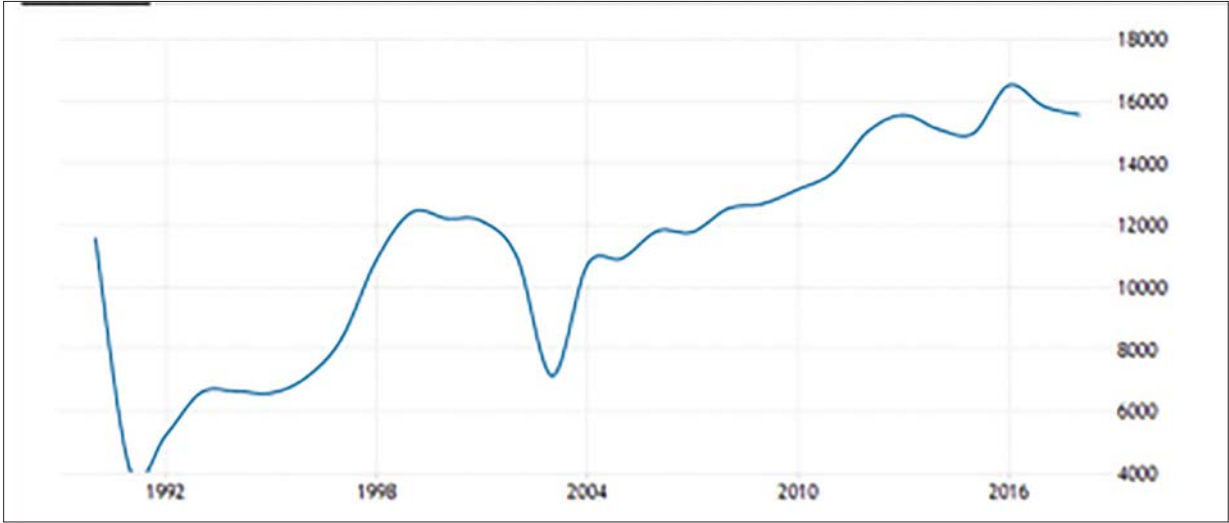
Satın alma gücü paritesi bazlı GSYİH'sine bakıldığında Irak ekonomisi 2003'ten bu yana yükselen bir grafik çizmektedir. Grafik 2'den de görüleceği üzere, Irak dinarının satın alma gücü paritesine göre hesaplanmış milli hasılası başarılı bir grafik çizmiştir. Özellikle, 2017 yılından itibaren ülkenin düşüş eğilimine giren ve stabil hale gelen milli hasılasını söz konusu dönemlerdeki siyasi istikrarsızlıklara bağlamak mümkündür. Bunun yanı sıra, DAESH istilasını gibi ekstrem olayların da etkisinden söz etmek mümkündür.

Grafik 1. Irak Dinarı – Euro Döviz Kuru Gelişimi

Kaynak: tradingeconomics.com/ Irak Merkez Bankası

Grafik 2. Irak – Satın Alma Gücü Paritesine Göre GSYİH

Kaynak: IMF: World Economic Outlook (WEO) Database, Nisan, 2019

Irak GSYİH'sinin yıllık büyüme hızına bakıldığında, yine 2016 yılından itibareneksi yönlü bir seyir izlediği görülmektedir. Bu dönemde yaşanan DAEŞ saldırıları gibi siyasi olayların ekonomi üzerindeki etkisinin kesin olarak hissedildiği söylenebilecektir. Özellikle günümüze doğru gelindiğinde ekonomik tablonun daha da kötüleştiği ve bugünkü sokak gösterilerinde

halkın motivasyonunda etkili olduğu söylenebilecektir. Grafik 3'te yer alan GSYİH büyüme hızı göstergelerinin de yukarıdaki savımızı destekler nitelikte geliştiği görülmektedir.

Öte yandan, Grafik 4 ve 5'te yer alan cari açık ve devlet bütçesi GSYİH oranlarına bakıldığında, aynı seyrin devam ettiği ancak;

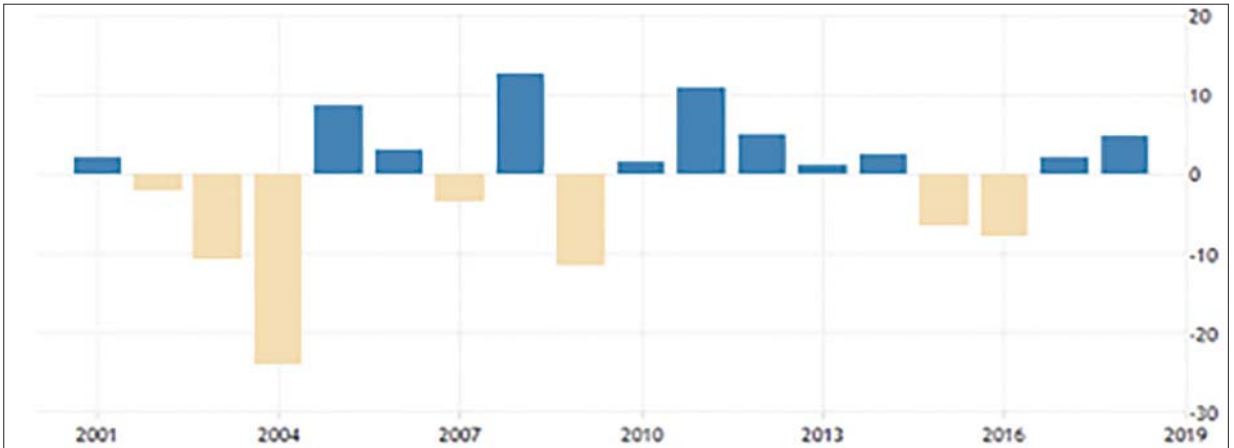
2019 yılı başı itibari ile DAEŞ sorununun da büyük ölçüde ortadan kalkması ve petrol fiyatlarındaki dalgalanmalar ile bütçe dengesinde iyileşmeler olduğu görülmektedir. Ancak bu iyileşmelerin halka yansımalarının söz konusu olmadığı, sokak olaylarının temel motivasyonlarından biri olarak gösterilen yolsuzluk kavramının Irak yönetimini sarmaladığı belirtilmektedir.

Grafik 3. Irak – GSYİH Yıllık Büyüme Hızı

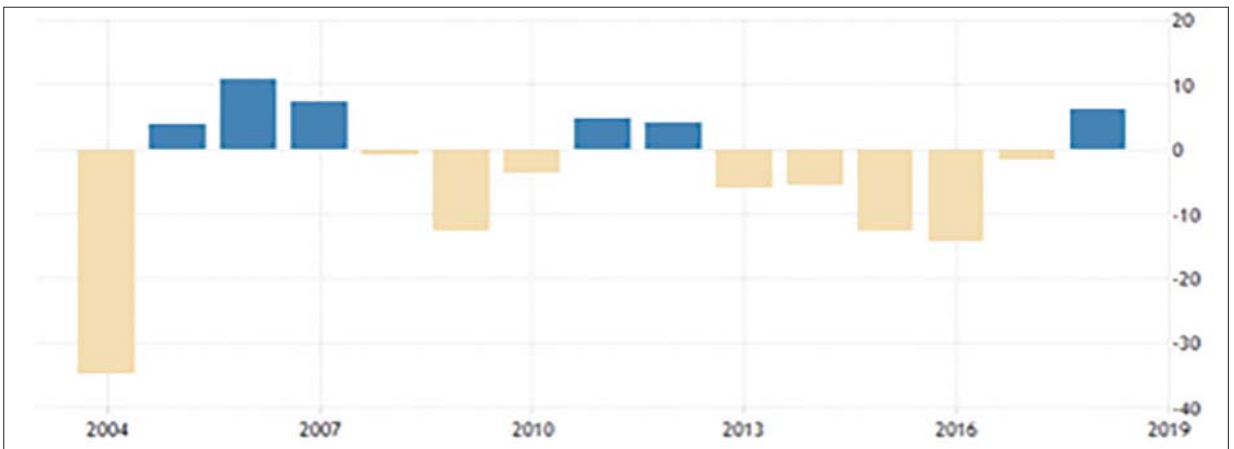
Kaynak: tradingeconomics.com/ Irak Merkez Bankası

Grafik 4. Irak – Cari Açık GSYİH Oranı

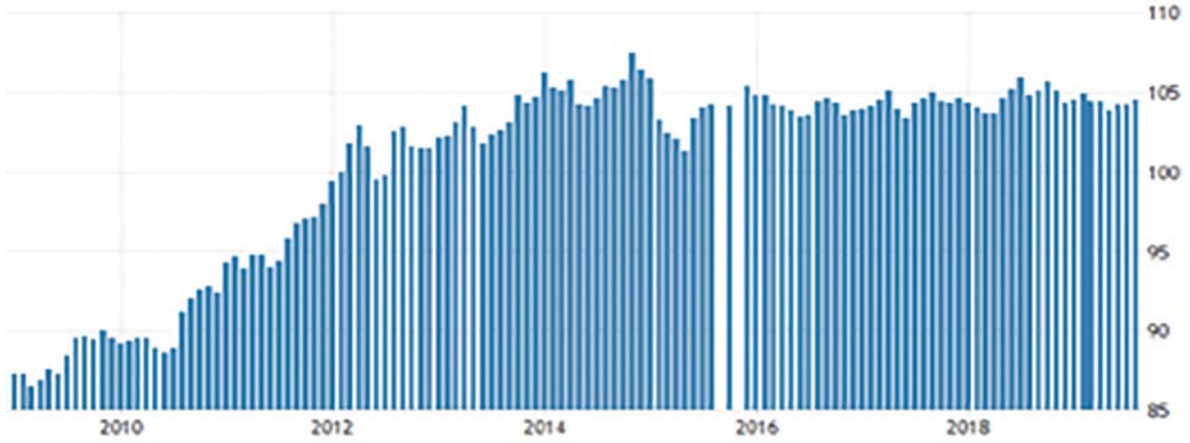
Kaynak: tradingeconomics.com/ Irak Merkez Bankası

Grafik 5. Irak – Devlet Bütçesi GSYİH Oranı

Kaynak: tradingeconomics.com/ Irak Merkez Bankası

Grafik 6. Irak – Tüketici Fiyat Endeksi TÜFE

Kaynak: tradingeconomics.com/ Irak Merkezi İstatistik Kurumu (COSIT)

Irak'ın yolsuzluk endekslerinde en üst sıralarda yer alması bu iddiayı destekler niteliktedir. Öyle ki; Dünya Şeffaflık Örgütü verilerine göre Irak, 180 ülke arasından yolsuzluk sıralamasında 168. Sırada yer almaktadır. 2003'ten bu yana Irak'ta 450 milyar dolarlık kamu fonunun kayıp olduğu söylentisi de bu verilerle örtüşür mahiyettedir.

İstihdama dönüştürülemeyen bu gelirler, yolsuzluk ve yozlaşmanın üst düzeye çıktığı bir ortamda buharlaşmış ve halkın refah düzeyi günden güne azalmıştır. Ülkede gelir dağılımı giderek bozulmuş; fakir ve zengin arasındaki makas her geçen gün daha da artmıştır.

Grafik 6'da yer alan enflasyon verilerine bakıldığında ise; 2011 yılından itibaren Irak'ta hayat pa-

halılığının giderek arttığı ve halkın satın alma gücünün günden güne düştüğü açıkça görülmektedir. Kamuda şeffaflığın önemli ölçüde düşük olduğu Irak'ta geçerliliği tartışmalı hale gelen verilerde dahi açıkça görülecek bu refah kaybı, ülke vatandaşlarının son olaylardaki motivasyonunu açıklamaya yardımcı olmaktadır.

Yanlış Kamu Yönetiminin Etkisi

Art arda seçilen hükümetler, doğal kaynak zengini olan ülkenin büyük petrol gelirlerini 40 milyona yaklaşan nüfusa yaymada ve canlı bir ekonomi yaratmada başarısız olmuştur. İstihdama dönüştürülemeyen bu gelirler, yolsuzluk ve

yozlaşmanın üst düzeye çıktığı bir ortamda buharlaşmış ve halkın refah düzeyi gündün güne azalmıştır. Ülkede gelir dağılımı giderek bozulmuş; fakir ve zengin arasındaki makas her geçen gün daha da artmıştır. Üretim faktörlerinin en önemlilerinden biri olan insan kaynağı noktasında genç nüfus oranı ile çok avantajlı olan Irak, bu avantajını kullanamamış; her yıl çalışma yaşında gelen 800 bin gençte istihdam sağlama hususunda başarısız olmuştur.

Irak, bütçesinin yüzde 90'ını oluşturan petrol fiyatlarında 2014 – 16 yıllarında yaşanan düşüşten sonra ekonomik sorunlarını çözmek için geçici adımlar atmıştır. IŞİD ile savaş ise tüm bu sorunların üzerine gelmiş ve ülke ekonomisinin resesyona girmesine sebep olmuştur. IMF'nin rehberliğinde; hemen hemen ülke bütçesinin yüzde 75'inin kullanıldığı kamu çalışanı maaşlarında düzenlemeler, vergilendirmenin sağlanması ve kamuya yönelik fazla istihdamın

önünü kesmek gibi adımlar atılmıştır. Ancak protestolar sonrası ilan edilen reform paketlerinde; halihazırda ülkenin büyük bir bölümünün devlet bütçesinden maaşa bağlı olduğu bir yapıda, halka devlet kadrolarında yeni istihdamlar sözü verilmesi, ülke ekonomisinin geleceğine ilişkin endişeleri ve riskleri artırmaktadır.

“**Hükümet, protestocuların istihdam ve daha iyi yaşam koşulları taleplerini dikkate aldığını göstermek adına bu reform paketi ile özellikle dezavantajlı kesimlere iş ve fon sözü vermiştir. Ancak, protestocular, Abdülmehtdi'nin reform vaadini boş vaatler olarak değerlendirip reddetmiş ve taleplerini tüm siyasi sınıfın kaldırılması yönünde artırmışlardır.**”

Bir yıl önce göreve başlayan ve 1 Aralık'ta istifa eden Başbakan Adil Abdülmehtdi, kendisi için büyük bir kriz teşkil eden ve giderek artan protestolara karşı ekonomiyi elden geçirme sözü vermiş ve yeni reform paketleri hazırlamıştır. Hükümet, protestocuların istihdam ve daha iyi yaşam koşulları taleplerini dikkate aldığını göstermek adına bu reform paketi ile özellikle dezavantajlı kesimlere iş ve fon sözü vermiştir. Ancak, protestocular, Abdülmehtdi'nin reform vaadini boş vaatler olarak değerlendirip reddetmiş ve taleplerini tüm siyasi sınıfın kaldırılması yönünde artırmışlardır.

Paris'in Sorbonne Üniversitesi mezunu bir ekonomist olan Başbakan Abdülmehtdi, yolsuzluk ve ekonomiye ilişkin sorunların en önemli motivasyon olduğu son seçimlerde uzlaşma lideri olarak göreve başlamıştı. Iraklıları siyasi ve ekonomik sistemi yeniden düzenleyebileceğine ikna etmekte güçlük çeken Mehtdi, kendi söylemlerinde

de Irak'ın kalıplaşmış söz konusu sorunları için sihirli bir çözüm olmadığını dile getirmektedir.

“

2003 sonrası ABD'nin yanı sıra; özellikle kurulan hükümetlerde İran etkisi gözle görülür şekilde artmıştır. İran'la ilişkili yöneticilerin ağırlıklı olarak görev başına gelmesi ve İran etkisinin devletin her kademesinde hissedilir hale gelmesi, yolsuzluk olaylarındaki artışı beraberinde getirmiştir. Sokak olaylarında halkın İran'a olan öfkesinin altında yatan etken de budur.

”

2003 Sonrası Yönetim Sistemi ve İran Etkisi

Bütçe dengesi ve enflasyon artışı gibi makro ekonomik faktörlerdeki kötü görüntünün arkasında elbette siyasi istikrarsızlık ve en başında kurulan istikrarsız ve mezhepsel ilişkilere dayalı yönetim sistemi yatmaktadır. Söz konusu sistemi kuran ABD, askeri varlığını büyük ölçüde ülkeden çekmiş olsa da sistemin çarklarını Washington'a endekslili hale getirmeyi başarmıştır. Öyle ki, Irak'ta çıkarılan petrolün gelirinin JP Morgan gibi finans şirketleri ABD bankalarının yönetmesi ve karar alım sürecinde etkili olması Irak bütçesindeki istikrarsızlıkta etkili olmaktadır.

2003 sonrası ABD'nin yanı sıra; özellikle kurulan hükümetlerde İran etkisi gözle görülür şekilde

artmıştır. İran'la ilişkili yöneticilerin ağırlıklı olarak görev başına gelmesi ve İran etkisinin devletin her kademesinde hissedilir hale gelmesi, yolsuzluk olaylarındaki artışı beraberinde getirmiştir.

Sokak olaylarında halkın İran'a olan öfkesinin altında yatan etken

de budur. Son tahlilde, tamamen dış müdahalelere açık, şeffaflığını yitirmiş ve ABD ve İran gibi ülkelerin etkisinde olan bir ülke görünümündeki Irak'ta kısa ve orta vadede ekonomik ve siyasi olarak bir istikrardan bahsetmek güç görünmektedir. ■

Irak'taki Protestolar ve KERKÜK MERKEZLİ TARTIŞMALAR

“

Coğrafi konumunun önemi ve ekonomik potansiyeli nedeniyle Kerkük, Irak'taki gelişmelerden doğrudan etkilenmektedir. Irak'ın Kalıcı 2005 Anayasası'nın 140. maddesi hükmüne göre statüsünün belirlenmesi gereken Kerkük vilayeti, 2003 yılından itibaren 2017 yılın Ekim ayına kadar Kürt siyasi partileri tarafından yönetilerek şekli olarak da Bağdat merkezi hükümete bağlı kalmıştır.

”

Adil Zineelabdin

Araştırma Asistanı, ORSAM

Doğal kaynaklar bakımından zengin olan Kerkük, çeşitli etnik ve dini grupların bir arada yaşadığı Irak'ın eski ve kalabalık şehirlerinden biridir. Bağdat ile Erbil arasında gerginlik kaynağı olan Kerkük vilayetinin statüsü, ABD'nin Irak'taki işgal yönetim başkanı Paul Bremer liderliğindeki Irak Geçici Hükümet Konseyi tarafından 2004'te kabul

edilen Geçici Yönetim Kanunu (GYK) ile uygulanan federal yapı içerisinde bir çözüme kavuşturulmak istenmiştir. ABD işgalinin 2004 yılında Irak'a getirdiği GYK ve 2005 yılında halk referandumu ile kabul edilen 2005 Anayasası, Kerkük'ü tartışmalı bölge olarak öngörmüştür. İlk kez anayasal düzeyde ele alınan Kerkük, Baas rejimi döneminde Araplaştırma ve 2003 sonrası süreçte Kürtleştirme politikalarının uygulama alanı olmuştur. Bağdat'ın 250 kilometre kuzeyinde ve Erbil'in 86 kilometre güneyinde bulunan Kerkük'ün nüfusu, bugün itibarıyla 1 milyon 639 bin sayısına ulaşmıştır.

Coğrafi konumunun önemi ve ekonomik potansiyeli nedeniyle Kerkük, Irak'taki gelişmelerden doğrudan etkilenmektedir. Irak'ın Kalıcı 2005 Anayasası'nın 140. maddesi hükmüne göre statüsünün belirlenmesi gereken Kerkük vilayeti, 2003 yılından itibaren 2017 yılın Ekim ayına kadar Kürt siyasi partileri tarafından yönetilerek şekli olarak da Bağdat merkezi hükümete bağlı kalmıştır. 2017 yılının Eylül ayında IKBY tarafından gerçekleştirilen referandum ardından Irak'ın eski Başbakanı Haydar el-İbadi, tartışmalı bölgeleri, 2003 yılından itibaren IKBY

tarafından işgal edilen bölgeler olarak niteleyerek Kanun Uygulama Operasyonu ile Bağdat kontrolüne geçirmiştir.

Hükümet Karşısı Gösterilerin Kerkük'e Yansması

2005 yılından itibaren Irak'ta uygulanan mezhep ve etnik temelli iktidar paylaşım politikalarının getirdiği yolsuzluk, kamu hizmeti eksikliği ve işsizlik sonucu 1 Ekim 2019'dan bu yana Irak'ın başkenti Bağdat ve ülkenin güney vilayetlerinde geniş çaplı protesto gösterileri düzenlenmektedir. Bağdat ve güney illerinde iki ayı aşkın bir süredir devam eden söz konusu protestolar sonucunda önemli gelişmeler yaşanmıştır. Gösterilere karşı güvenlik güçlerinin uyguladığı sert müdahale ve kimliği belirsiz silahlı kişiler tarafından yapılan eylemler nedeniyle 460 kişi hayatını kaybetmiştir.

Göstericilerin taleplerinin yerine getirilmesini isteyen Iraklı dini merci Ayatullah Ali Sistani, iç ve dış güçlerin müdahalesine dikkat çekmekle birlikte 29 Kasım 2019'daki Cuma hutbesinde yaptığı açıklamada, Abdulmehdi hükümetinin sorumluklarını yerine getirmekte aciz kalması nedeniyle parlamentonun desteğinin çekmesi yönünde net bir tavır sergilemiştir. Böylece Adil Abdulmehdi Sistani'nin açıklamasının ardından istifasını sunmuştur. el-İbadi'ye kıyasla IKBY'ye karşı çok yumuşak hatta Kürt tarafına yakın pozisyon sergileyen Abdulmehdi'nin başbakanlıktan istifasının, Kerkük'te tekrar etkinlik kazanmak isteyen KDP ve KYB'nin emellerini boşa

çıkarttığı söylenebilir. Kerkük ile ilgili olarak Türkmenlerin Abdulmehdi döneminde merkezi hükümetten talepleri, seçmen kütüklerinin titizlikle incelenmesi, güvenliğin sağlanması ve Peşmerge güçlerinin tekrar Kerkük'e iade edilmemesi gibi konular olmuştur. Gelecek dönemde de Türkmenlerin taleplerinin yine bu çerçevede şekilleneceği söylenebilir.

Bağdat ve Irak'ın güney illerinde yoksulluğun bir sonucu olarak inşa edilen gecekonduların devri, halkın büyük bir bölümüne yardımcı olabilir. Ancak Kerkük başta olmak üzere diğer tartışmalı bölgelerde bu kararın uygulanması, 2003 yılından sonra demografik değişim amacıyla inşa edilen evlere yasallık sağlayarak sosyal ve demografik yapıyı bozacaktır.

Protestoları yatıştırmak amacıyla atamalar ve sosyal yardımlar yapma kararı alan Bakanlar Kurulu'nun Kerkük'ü etkileyecek en önemli kararı, 19 Kasım 2019 tarihli gecekonduların sahiplerine mülk olarak devredilmesi kararı olabilir. Bağdat ve Irak'ın güney illerinde yoksulluğun bir sonucu olarak inşa edilen gecekonduların devri, halkın büyük bir bölümüne yardımcı olabilir. Ancak Kerkük başta olmak üzere diğer tartışmalı bölgelerde bu kararın uygulanması, 2003 yılından sonra demografik değişim amacıyla inşa edilen evlere yasallık sağlayarak sosyal ve demografik yapıyı bozacaktır. Ayrıca

Kerkük'te gecekondulara ilişkin temlik kararının uygulanması, Irak Federal Yüksek Mahkemesi'nce belirtildiği üzere 140. maddeye aykırıdır.

Halk gösterilerinin ilk haftasında Irak Temsilciler Meclisi, 8 Ekim 2019 tarihinde gerçekleştirdiği istisnai oturumda vilayet meclislerinin dağıtılması kararını almıştır. Bu çerçevede gösterilerin kesintisiz ve güçlü şekilde devam etmesi ve farklı vilayetlere de yayılması nedeniyle Irak parlamentosu vilayet meclislerinin kaldırılmasını onaylamıştır. Nitekim halk gösterilerinde vilayet meclislerinin kaldırılması talebi sık sık gündeme gelmiştir. Söz konusu meclisler, kota sistemi üzerinden siyasi partiler arasında paylaşım meselesi haline geldiği için vali ve devlet kurumlarını denetleme görevinden uzak kalmıştır. Irak halkı tarafından olumlu karşılanan bu karar, Kerkük'teki halk tarafından endişeyle karşılanmıştır. Nitekim karışık etnik ve dini yapıya sahip olan Kerkük'ün sadece vali tarafından idare edilmesi, bir etnik grubun baskın olacağı endişesini uyandırmıştır. Özellikle Kerkük'te demografik değişimle çoğunluğu sağlayan taraf, demografik değişime ilişkin politikaları devam ettirme fırsatı yakalayacaktır. Bu kapsamda belirtmek gerekir ki; parlamentonun vilayet meclislerini yasal bir düzenleme ile kalıcı olarak lağvetmesi işlemi, Federal Yüksek Mahkeme tarafından anayasaya aykırı bulunarak iptal edilebilir. Bu nedenle vilayet meclislerinin kalıcı olarak kaldırılması anayasal değişiklik gerektirmektedir. Federal sistemlerde genellikle anayasaların değiştirilmesi süreci zor olmaktadır. Bu

bağlamda, tüm gruplar arasında uzlaşmayı mümkün kılacak ortak karar alma mekanizmaları geliştirmek için diğer ülkelerdeki örneklerden yararlanabilir.

Kerkük'e Yönelik Girişimler

Kerkük ve diğer tartışmalı bölgelerin statüsü açısından göstericilerin taleplerinden biri olan anayasa değişikliği isteği çözüm getirebilir. Nitekim 140. maddede öngörülen sürenin dolmasına rağmen Irak Federal Yüksek Mahkemesi söz konusu madde hükmünün yürürlükte kaldığını belirtmiştir. Mahkeme, siyasi etki altında kalarak anayasanın açık hükmüne aykırı karar almıştır. 28 Ekim'de Irak Parlamentosu'nda yapılan toplantıda "Anayasa Değişikliği Komisyonu" kurulmuştur. Söz konusu komisyon içerisinde Kerkük'ten Erşat Salih ve Muhammed Timim yer almaktadır.

1 Ekim'de başlayan protestolardan bir gün önce bazı siyasi partiler, sosyal medya araçlarıyla Kerkük'te güvenlik sorunun olduğu ve Iraklı güvenlik güçlerinin görev alanlarını terk ettiği yönünde propagandalar yürütmüştür. Abdülmehtdi'nin iktidarda bulunmasını ve halk gösterilerini fırsat olarak gören bazı siyasi taraflar, Kerkük'teki güvenlik yapılanmasını 2017 yılındaki Kanun Uygulama Operasyonu öncesi sisteme göre düzenlemek istemektedir. Ayrıca, bölgede halen etkinliğini koruyan Irak Şam İslam Devleti (İŞİD) terör örgütü, hücre yapılanmaları üzerinden Kerkük'te eylemlerde bulunmaktadır. Kerkük'te yaşanan terör saldırıları sonrasında Peşmerge'nin bu terör

saldırılarını bahane olarak değerlendiren tekrar Kerkük'e geri dönmeyi planladığı belirtilmektedir. Kerkük'ün geleceği, Kerkük'te meydana gelen saldırıların kim tarafından yapılmasına bakılmaksızın ve bu saldırılardan faydalanılmaya çalışılmaksızın belirlenmelidir. Nitekim Kerkük'ün statüsü belirsizliğini korumakta ve Kerkük'teki tüm taraflar (Türkmen, Kürt ve Arap) burada çoğunluk olduğunu savunmaktadır. Birleşik Arap Cephesi Başkan Yardımcısı Nadım eş-Şimmeri, ülkenin bu duruma gelmesinin nedenlerinden birinin Irak Anayasası olduğunu savunmuştur.

Kerkük'te seçmen kütüklerini düzenleyen Seçim Kanuna Dair Değişiklik Yasası'nın 12. maddesinin iptali, Irak'taki protestocuların öfkesini dindirme amacıyla alınmıştır.

Diğer yandan halk gösterileriyle sık sık gündeme gelen parlamento milletvekilleri sayısının azaltılması meselesi, siyasi partiler tarafından kabul edilmektedir. Cumhurbaşkanı Berham Salih tarafından benimsenen seçim yasası tasarisında üyelerin sayısı 329'dan 213'e düşürülmüştür. Abdülmehtdi hükümeti tarafından gönderilen yasa tasarisında milletvekillerinin sayısı 251'e düşürülmüştür. Kerkük'teki farklı grupların parlamentodaki temsilci sayılarında bir azalma söz konusudur. Özellikle Kerkük Türkmenlerinin problemlerini parlamentoya taşıyan milletvekilleri sayısı da azalmaktadır. Seçim yasa-

larında gözden geçirilmesi gereken hususlardan biri de seçmen kütüklerinin incelenmesidir. Kerkük'te seçmen kütüklerini düzenleyen Seçim Kanuna Dair Değişiklik Yasası'nın 12. maddesinin iptali, Irak'taki protestocuların öfkesini dindirme amacıyla alınmıştır.

Yukarıdaki gelişmelerden anlaşıldığı üzere Irak'taki gösteriler sonucu siyasi süreç yeniden revize edilmektedir. Ancak, bu yönde gösterilen çabaların yetersiz kalması nedeniyle gösterilerin alanı genişlemekte ve gençlerle sınırlı kalmayarak toplumun farklı kesimlerini çekmektedir. 3 Aralık 2019 tarihinde seçim kanunu tartışmak için toplanan yasama komisyonu ve parlamento grup başkanları toplantısında Erşat Salih, Kerkük gibi farklı etnik yapılarla sahip bölgelerdeki hassasiyetlerin göz önünde bulundurulması gerektiğini belirtmiştir. Bağdat ile Erbil arasında tartışma konusu olan Kerkük'ün, Bağdat ve güney illerindeki hükümet karşıtı protestolardan etkilenmesi kaçınılmazdır. Nitekim 2003 yılından sonra Irak'ta geliştirilen siyasal sistemin işlerliğini yitirmesi nedeniyle siyasi partilerin devlet yapısını revize etmek için olağan üstü bir çaba göstermeleri gerekmektedir. Irak Türkmenlerinin, bu sürece aktif bir şekilde dahil olmaları ve görüş birliği sağlamak için düzenli şekilde görüşmeler gerçekleştirmeleri Kerkük'ün kaderi açısından son derece önemlidir. Nitekim Irak'taki gösteriler hız kesmeden devam etmekte ve protestoların Irak'taki güvenliği ve siyasi süreci nasıl etkileyeceği de gizemini korumaktadır.

Lübnan'da Devrim Temelli Protestolar

“

Devletin bütün kademeleri belirli mezhepsel gruplara ayrılan Lübnan, siyasi mezhebi temsil eden aileler tarafından yönetilmektedir. Söz konusu durum, bahsedilen bu ailelere yakın; çıkarıcı ve rantçı bir kitle oluşturmuştur. Örneğin, bir genç, her ne kadar başarılı bir eğitim hayatı geçirmişse de iş bulmak için önce ait olduğu siyasi ve mezhebi liderine gitmek zorundadır.

”

Bedriye Erravi

*Siyasi Bilimler ve Uluslararası
Hukuk Araştırmacısı, Lübnan*

Modern Lübnan Devleti, Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılması ve Birinci Dünya Savaşı sonrası gelişen yeni bölgesel sistemin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Söz konusu devlet, kurulduğu tarihten itibaren hiçbir zaman tam anlamıyla istikrar görmediği gibi tam egemenliğe de sahip olmamıştır. Bunun nedeni ise Lübnan'ın etnik ve mezhebi yapısı

ile siyasi liderlerinin dış güçlerden fazlasıyla etkilenebilmiş olmasıdır. Lübnan'ın modern siyasi tarihinde de durum fazla değişmemiştir. 1989 tarihli Taif Anlaşması sonrası devlet, mezhepsel ve etnik hesaplar üzerinden yeniden paylaşılmış ve böylece devlet kurumları işlemez hale gelmiştir.

Devletin bütün kademeleri belirli mezhepsel gruplara ayrılan Lübnan, siyasi mezhebi temsil eden aileler tarafından yönetilmektedir. Söz konusu durum, bahsedilen bu ailelere yakın; çıkarıcı ve rantçı bir kitle oluşturmuştur. Örneğin, bir genç, her ne kadar başarılı bir eğitim hayatı geçirmişse de iş bulmak için önce ait olduğu siyasi ve mezhebi liderine gitmek zorundadır. Bu

basit örnek, vatandaşlık ve demokrasi ilkelerinin yok olmasının yanı sıra bize protestoların nedenlerini ve yaşanan büyük yolsuzluğu anlatmaktadır. Nitekim Uluslararası Şeffaflık Örgütü, 2018 yılı raporunda kamu sektörü yolsuzluğu açısından Lübnan'a 100 üzerinden sadece 28 puan vererek durumu tespit etmiştir. Dolayısıyla, Lübnan bölgede yolsuzluğun en fazla olduğu ülke olarak konumlanmaktadır.

Lübnan ekonomisi, çözümü çok zor sorunlarla karşı karşıyadır. 2017-2018 yıllarında büyüme oranı yalnızca yüzde 1 ile yüzde 1,5 arasında seyretmiştir. Bunun en büyük nedeni ise Hizbullah'ın Suriye meselesine Suriye rejimi lehine müdahil olmasıdır.

Bu düşük büyüme oranı, borç hanesinde yaşanan büyümeye oranla önemsizdir. Çünkü, Mayıs 2018'den itibaren yıllık borçlanma büyümesi yüzde 7,5

olarak kaydedilmiştir. Dolayısıyla Lübnan'ın bu büyüme oranıyla borçlarını kapatması beklenemez. Üretim gelirleri ile borçlarını karşılayamayan Lübnan, dünyadaki en borçlu beşinci ülke konumundadır. Ayrıca, Lübnan, Şubat 2018 itibarıyla 81,5 milyar dolar olan borcunu ödemekten acizken, ülkenin borçlarının faizi giderek artmış ve zarar oranı %8,5 olmuştur. Mevcut ekonomik durum, uzun zamandır devam eden ve neredeyse kamu alanının tamamını ele geçiren yolsuzluğun bir neticesidir.

Lübnan'daki yolsuzluğun bir başka nedeni ise şirketlerin devletle veya diğer sektörlerle yaşadıkları anlaşmazlık durumunda başvurabilecekleri net bir yasal çerçevenin ve şeffaflığın yokluğu; yargı ve güvenlik kurumlarında rüşvet kültürünün yaygınlaşmasıdır.

Lübnan'da Yaşanan Yolsuzluklar ve Protestolara Giden Süreç

Lübnan'da siyasetçiler ve çocukları tarafından para karşılığında kamuya ait yapıların kiralanması, yasa dışı memur atamaları, Lübnan'a 1,8 milyar dolara mal olan ve ülkeyi karanlığa boğan enerji ve su meseleleri ve liman işletmelerine ucuz fiyatlarla el koyulması (hatta işgal edilmesi) gibi yolsuzluğa ilişkin pek çok dosya bulunmaktadır. Tüm bu yaşananlara ek olarak, devlet bütçesinden pay alan ve bakansız bir bakanlığa benzeyen

üç kurum vardır. Bunlar; Yeniden İmar Kurumu, Güney Bölgesi Kurumu ve Göçmenler Kurumu'dur. Bu kurumların her birinin başında bir mezhebin lideri vardır ve çeşitli basın kaynaklarının raporlarına göre bu liderler, devletin malını milyarlarca dolarla tabir edilecek biçimde sömürmektedirler. Söz konusu rakamlar, Lübnan gibi bir devlette resmi bir kurum için ayrılan bütçe açısından ve yaptığı işlere nazaran çok büyük rakamlar sayılır. Bu kurumların herhangi bir denetim veya kamusal muhasebe kanununa tabi olmaması, yolsuzlukların önünü açmıştır. Örneğin, uzun yıllar boyunca yol yapımı gibi tek bir projeyi hayata geçirmeye yönelik çalışmalar yürüten bu kurumlar, sonuç olarak başarısız olmakta ve yeniden çalışmalara başlamaktadır. Aynı şekilde, gümrük harçları ve vergi konusunda istikrarsız kanunların varlığı da büyük yolsuzlukları beraberinde getirmektedir. Devlete mali kaynak sağlama konusunda en çok rol oynayabilecek kurumlarda böylesine yolsuzlukların yapılması, devletin kamu borcunun ve mevcut ekonomik sorunların giderilmesini engellemektedir.

Lübnan'daki yolsuzluğun bir başka nedeni ise şirketlerin devletle veya diğer sektörlerle yaşadıkları anlaşmazlık durumunda başvurabilecekleri net bir yasal çerçevenin ve şeffaflığın yokluğu; yargı ve güvenlik kurumlarında rüşvet kültürünün yaygınlaşmasıdır. Lübnan'da yargı bile yolsuzluk ve yolsuzluk yapanlar tarafından kirletilmiştir. Örneğin, Lübnan Adalet Bakanı, rüşvet alma ve sanıklara isnat edilen suçu hafifletme amacıyla adli dosyaları tahrif etme suçundan şüphe edilen altı kalem müdürünün soruşturulmasına karar vermiştir. Benzer biçimde, Lübnan'ın en büyük uyuşturucu tüccarlarından olan kişi suç dosyasının tahrif edilerek serbest bırakılması amacı ile ölümcül hastalığa yakalandığını gösterir rapor karşılığında 600 bin dolar ödemiştir. Oysa tabi tutulduğu tıbbi tahliller, herhangi bir hastalığının olmadığını göstermiştir. Burada sorulması gereken soru şudur: Protestocuların temel eleştirisini yönelttiği geçmişteki hükümetlerin aksine, Lübnan'da gelecekteki hükümetler yolsuzlukla mücadele konusunda ciddi olacaklardır mıdır? Lübnan'da dört yıl boyunca devam eden çöp sorununu

halletme dosyası, dünyadaki en büyük yolsuzluk skandallarından birine işaret etmiştir. Çöp sorununun yanı sıra sağlık sisteminde de sorun ortaya çıkmış ve insanlar giriş ücretleri olmaması nedeniyle hastane kapılarında ölüm tehlikesi ile karşılaşmıştır. Bunun yanı sıra ülkede kullanım tarihi bitmiş veya çalıntı ilaçların kara borsada satıldığını iddia eden kesimler söz konusudur.

Eğitim alanında yapılan yolsuzluk ile ilgili son skandal ise milli eğitim genel müdürünün, tanıdıklarına iş bulmaları amacı ile para karşılığında sahte diploma vermesinin ortaya çıkması olmuştur. Ayrıca, okul harçlarının pahalılığı, öğretmenlerin haklarını alabilmekte zorlanması da eğitime dair karşılaşılan sorunlardan bazılarıdır. Öyle ki, üniversite hocalarının ya da atanamadıkları için sözleşmeli öğretmenlerin grev yapması Lübnan'da alışılabilir bir durumdur. Son olarak, vergi kanunu projesi kapsamında Bakanlar Kurulu'nun, whatsapp gibi ücretsiz iletişim uygulamalara 6 dolar vergi koyulması yönündeki kararı, Lübnan halkının patlama noktasını oluşturmuştur.

Ayaklanmaların İlk Kıvılcımı

2019 Şubat ayında çocuğunun okul taksitini ödeyemeyen bir babanın intihar etmesi, Lübnan vatandaşlarının 17 Ekim 2019 tarihinde yolsuzluğa karşı isyan etmesini açıklayan en temel gelişmelerden bir tanesidir. Lübnanlılar tarafından bu durum bir "devrim" olarak nitelendirilmiştir. Söz konusu ayaklanmaların destekçileri belli siyasi grupların destekçileri olsa da Lübnan

nanlıların büyük bir çoğunluğu bu ayaklanmalara katılmıştır. Diğer taraftan, bu ayaklanmaları –Hizbullah lideri Hasan Nasrallah’ın söyleminde olduğu gibi– ihanet olarak nitelendiren ve dış güçler tarafından desteklendiğini söyleyenler olmuştur. Yine de bazı Hizbullah taraftarları başta mali yolsuzluklar olmak üzere çoğu yolsuzluk dosyasının suçlusu olarak gördükleri Lübnan Merkez Bankası Müdürü Gassan Salame’ye sosyal medya üzerinden yüklenerek yolsuzluğa karşı yoğun katılım sergilemişlerdir. Oysa kamuoyundaki gençler, hükümeti koruyan Hizbullah’ın da aralarında olduğu bütün siyasi kesimi Lübnan’da yaşanan sorunlardan sorumlu tutmuşlardır. Bu yüzden sloganları “hepsi yani hepsi” olmuştur.

Ülkede hareketlilik çok hızlı şekilde yayılmış ve Lübnanlıların yarısından fazlası, Şii ikili Emel Hareketi ve Hizbullah’ın yoğun şekilde desteklediği şehirlerde sokaklara çıkmıştır. Anlaşılacağı üzere protestoların temel motivasyonunu Lübnan vatandaşlarının yaşadığı asgari geçim sorunları ve kırılan onurları oluşturmaktadır. Ayrıca; ekonomik düzenlemelerin sağlanması, mezhepçiliğin son bulması ve Dışişleri Bakanı Cibran Basil’in (cumhurbaşkanının damadı) görevden alınması da protestocuların temel hedefleri arasındaydı.

Vermiş olduğu reform ve proje vaatleri dolayısıyla mevcut Cumhurbaşkanı Mişel Avn yandaşları, bu dönemi “güçlü dönem” olarak tanımlasa da krizlerin büyümesi hükümette özellikle enerji ve su bakanlıklarına ilişkin yolsuzluk dosyalarının açılmasına neden olmuş-

tur. Bu gelişen ortamda dönemin Lübnan Başbakanı Saad Hariri, hemen istifa etmeyi tercih etmemiş ve Hizbullah’ın baskısıyla ilk önce bir reform paketi hazırlamıştır. Fakat, halk ve konuya ilişkin düşüncelerini ortaya koyan uzmanlar, bu paketi güvensiz ve fazla ütopyik olması nedeniyle reddetmiştir.

Otoritenin her açıklaması –özellikle cumhurbaşkanı açıklamaları– sonrası halkın tepkisi iyice artırmıştır. Ayaklanmaların ilk hedefi, Hariri hükümetini devirmek ve parlamentoya giden yolların kapatılarak sistemin etkisizleştirilmesine yol açmak olmuştur. Hariri hükümetinin istifasına rağmen, Lübnan’daki hakim güçler Hizbullah ve müttefikleri, Hariri yerine bir alternatif bulmaya çalışmışlar ve Hasan Diab’ı yeni hükümet kurulması konusunda desteklemişlerdir.

Başbakanlık konusunda ismi pek çok kez geçen Hariri uzmanlardan oluşan bir hükümeti desteklemiştir. Bu durumu sokağın isteklerine teslim olmak şeklinde gören Hizbullah, tamamıyla teknokrat bir hükümete ve Cibran Basil’in etkisizleştirilmesine karşı çıkmıştır. Sonrasında biri Beyrut diğeri Trablus kökenli olmak üzere iki eski siyasetçinin ismi hükümet kurmak için teklif edilmiştir. Ancak, söz konusu isimler sokakta ve sosyal medyada büyük kampanyalar gerçekleştirilmek suretiyle reddedilmiştir. 4 Aralık 2019 tarihinde iktidar tarafları, Filistin asıllı Semir el-Hatib’i “teknolojik” hükümet kurmak için düşünmüştür. Protestocular, bu ismi ve sözü edilen hükümeti onaylamamış ve sonuç olarak el-Hatib bu talebinden vazgeçmiştir.

Protestolara Yönelik Uluslararası Tepkiler

Uluslararası düzeyde düşük ilgiyle karşılanan Lübnan protestolarına ilişkin ABD Dışişleri Bakanı Mike Pompeo, bu protestoları; Lübnan’ın, İran ve Hizbullah’ın işgalinden kurtulmak istemesi şeklinde yorumlamıştır. Protestolara ilişkin Hizbullah’ın tezini savunan İran Dini Lideri Ayetullah Ali Hamaney ise, bu durumun bazı Arap ülkeleri ve ABD tarafından desteklenen bir komplo olduğunu açıklamıştır. İran lideri yine de Lübnan ve Irak’ta sokaklara dökülen halkların haklı isteklerde bulunduğunu ancak; bunların yasal yollarla halledilmesi gerektiğini dile getirmiştir.

Yaşananları yakından takip eden Fransa, gösterilerin sekizinci gününde dışişleri bakanı aracılığı ile bir açıklama yapmış ve hükümeti göstericilerin haklarına saygı duymaya ve ekonomik reformlar yapmaya davet etmiştir. Birleşmiş Milletler (BM) ise aynı şekilde ekonomik reformlar yapılmasının yanı sıra ve milislerin silahsızlaştırılmasını Lübnan’dan talep etmiştir.

Önümüzdeki vadede özellikle Lübnan para biriminin düşüşü ve ekonomik durum dikkate alındığında, gerekli çözümler geliştirilmediği takdirde gösterilerin yoğunluğunun artacağı ve barışçıl gösterilerin şiddete evrilebileceğini söylemek yanlış olmayacaktır. Bu süreçte protestoculara karşı olan aktörlerin, mevcut otoriteye ve güç ilişkilerine bağlı parti ve grupları harekete geçirerek Lübnan’daki protestoları engellemeye çalışacakları söylenebilir. ■

Cezayir Toplumsal Hareketinin Dünü-Bugünü

Gün Ünal

Araştırma Asistanı, ORSAM

Merve Sevim Özdemir

Bursiyer, ORSAM

“

Cezayir sokaklarındaki toplumsal hareketi, çatışmalar sonucunda rejimin devrilmesiyle sonuçlanacak bir halk ayaklanmasından ziyade geniş çaplı ve barışçıl protesto gösterileri olarak nitelendirmek uygun olacaktır.

”

Cezayir’de 1999’dan beri cumhurbaşkanlığı görevini yürüten Abdülaziz Buteflika’nın beşinci dönem için adaylığını koymasıyla 21 Şubat’ta başlayan protestolar, şubat ayından beri devam etmektedir. “Hirak” adı verilen ve 42 haftadır devam eden toplumsal hareketi tetikleyen Buteflika’nın adaylığı olsa da protestoların ardındaki motivasyon, ülkede mevcut rejimin yönetiminde süregelen yolsuzluklara, kötü yönetime ve sosyal adaletsizliğe

duyulan öfke olmuştur. Cezayir sokaklarını dolduran pankartlarda ‘çete’ (issaba) olarak adlandırılan rejim, ülkeyi bağımsızlığa taşıyan siyasi yapılanmanın zaman içerisinde istihbarat ve orduyla bütünleştiği bir ‘güç’ sınıfına dönüşmüştür. Bu yapısal sorunlar, 2014’te geçirdiği felcin ardından yalnızca birkaç kez halkın karşısına çıkabilmiş 82 yaşında bir devlet adamının artık görevini yerine getiremeyeceğine ilişkin kaygılarla birleşerek ayaklanmaların ilk kıvılcımını ateşlemiştir.

Cezayir sokaklarındaki toplumsal hareketi, çatışmalar sonucunda rejimin devrilmesiyle sonuçlanacak bir halk ayaklanmasından ziyade geniş çaplı ve barışçıl protesto gösterileri olarak nitelendirmek uygun olacaktır. Çünkü bağımsızlığın ardından ortaya çıkan oligarşik rejimin devlet organları ile muhalefet üzerindeki mutlak baskısı ve toplumsal hareketin Arap Baharı olarak adlandırılan süreçte dahi rejimi devirecek kadar kuvvetli olmaması,

protesto gösterilerinin kısa süre içerisinde sonuçlanmayacağına işaret etmektedir.

Hirak: Cezayir Rejiminin ‘Çete’lesi

Protestolardan çok önce, Buteflika’nın sağlık sorunlarından dolayı geri çekilmesi gerektiği dile getirilirken kendisi adaylık başvurusunu yine de gerçekleştirmiştir. Protestolar karşısında ise bir kez daha aday olmayacağını açıklamak zorunda kalmıştır. Buteflika’nın bir dönem daha ülkeyi yönetme ihtimali karşısında 70.000’ini üniversite öğrencilerinin oluşturduğu tahmin edilen yaklaşık 100.000 kişilik bir kalabalık, adaylık başvurularının son gününde başkent Cezayir’de bir araya gelerek “demokratik ve özgür Cezayir”, “beşinci döneme hayır”, “Cezayir hayır diyor” ve “artık git” sloganları atmıştır.

Buteflika'nın beklenmedik bir şekilde cumhurbaşkanlığı seçimlerini ertelediğini ve adaylığını geri çektiğini açıklaması protestocular tarafından ilk başta şaşkınlık ve memnuniyetle karşılanmıştır. Ancak bu açıklama, Buteflika'nın görevini belirsiz bir süreyle uzattığı gerekçesiyle muhalefet başta olmak üzere ülkedeki rejimin değişmesini isteyen tüm Cezayirlilerin tepkisini çekmiştir. Bunun üzerine muhalefette yer alan İşçi Partisi ve Barış Toplumunu Hareketi Partisi seçimleri boykot ederken Cezayir Genelkurmay Başkanı Ahmed Kayid Salih, Buteflika'ya derhal görevi bırakma çağrısında bulunmuştur. Anayasaya göre devlet başkanının istifasını takip eden 3 ay içinde yapılması gereken devlet başkanlığı seçimi, adayların seçim kurulu tarafından onaylanmaması üzerine aralık ayına ertelenmiştir.

Hirak karşısında rejim, bir 'kurtarma planı' çerçevesinde Buteflika'nın istifa etmesini sağlamış; Buteflika'nın gidişini yakın çevresinde yer alan devlet adamları ve bürokratların yolsuzluk iddialarıyla tutuklanmaları izlemiştir.

Rejimin de etkisiyle protes-

tocuların temel ilgisi devletin yapısından ziyade Buteflika'ya ve siyasi çevresine yönelmiş ancak; bu yönelim, ülkedeki köklü sorunlara dikkat çeken protestoları yatıştırmakta yetersiz kalmıştır. Söz konusu durum, rejimin yalnızca ön plandaki siyasi figürlerden feragat ederek iktidarda kalma çabasını ortaya koymuştur.

Kolluk kuvvetleri ve protestocular arasında zaman zaman tırmanan gerilim ve toplu tutuklamalara rağmen Hirak süreci günümüze dek şiddete sürüklenmemiştir. Cezayir'de 42 haftadır devam eden rejim karşıtı barışçıl protestoların seyrini daha iyi anlamak için ülkenin yakın tarihini incelemek gerekmektedir.

Cezayir Toplumsal Hareketinin Dönüm Noktaları

Cezayir, 1830'da Fransa'nın hakimiyetine girmiş ve yaklaşık sekiz yıl süren bir savaşın ardından 1962'de bağımsızlığını elde etmiştir. Egemen bir devlet olarak Cezayir, Fransa'ya karşı bağımsızlığını ilan eden tüm Kuzey Afrika ülke-

lerinde olduğu gibi milli kalkınma ve devlet yönetiminde ciddi sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Bununla birlikte Cezayir iç dinamiklerinde oldukça farklı bir siyasi ve toplumsal süreç geçirmiştir.

II. Dünya Savaşı'nın sona ermesi üzerine Setif'te düzenlenen kutlamalar sırasında Fransa, Cezayir bayrağı taşıyan ve bağımsızlık sloganları atan topluluğa ateş açarak karşılık vermiştir. 45,000 Cezayirli'nin hayatına mal olan ve "Setif kalamı" olarak adlandırılan bu olay nedeniyle Cezayirli arasında bağımsızlık hareketi için Ulusal Cephe Partisi'ne (FLN) katılım en yüksek seviyeye ulaşmıştır. Bugün Cezayir'de bir siyasi parti olan Ulusal Cephe Partisi, 1954 yılında Cezayir'in bağımsız bir devlet olması için kurulan ALN adlı askeri yapılanmanın siyasi kanadıdır.

FLN bünyesinde Cezayirli kadın ve erkeklerin Fransız sömürgeci karşı topyekün mücadelesi, Ortadoğu ve Afrika coğrafyasındaki sömürge karşıtı bağımsızlık faaliyetlerine ilham vermiş ve hatta dönemin Fransız hükümetinin düşmesine neden olmuştur.

“

Cezayirli kadınlara, bağımsızlık mücadelesinde bizzat sahada gösterdikleri başarılarla rağmen 121 dakikalık Cezayir Savaşı filminde yalnızca birkaç sahnede yer verilse de ülke için kritik olan bir süreçte kadınların etkin rolü, modern Cezayir toplumuna ve toplumsal hareket kültürüne yön vermiştir.

”

Cezayir'in bağımsızlığı için ortaya koyulan seferberlik toplumda sömürge düzeni altında süregelen ve kadınların toplumdaki rolünü ekonomik ve sosyal açıdan kısıtlayan geleneksel düşünce yapısını ortadan kaldırmıştır. Cezayir'in bağımsızlık mücadelesinde 50 kadın FLN'nin askeri kanadında yüksek rütbelerde yer alırken, binlercesi fidaiyat olarak adlandırılan sivil kanatta sahada görev alarak mesaj taşıyıp para ve silah sevkiyatı gerçekleştirmiş; hem Fransa'ya hem muhafazakâr zihniyetin Cezayir toplumunda kadınlara atfettiği role karşı bağımsızlıklarını elde etmişlerdir. Cezayirli kadınlara, bağımsızlık mücadelesinde bizzat sahada gösterdikleri başarılarla rağmen 121 dakikalık Cezayir Savaşı filminde yalnızca birkaç sahnede yer verilse de ülke için kritik olan bir süreçte kadınların etkin rolü, modern Cezayir toplumuna ve toplumsal hareket kültürüne yön vermiştir. FLN'nin dünya çapında tanınan kadın savaşçıları arasında yer alan Cemile Buhayrat Fransa'da yargılanıp idam cezasına çarptı-

nlmış; beş yıl süren tutukluğunun ardından beraat edip ülkesine döndüğünde Cezayir direnişinin simgesi olmuştur.

Kayıtlara göre toplam 1,5 milyon kayıp verilen ve 2 milyon kişinin yerinden edildiği sürecin sonunda, uzun müzakerelerin ardından imzalanan Evian Anlaşması'yla savaş sona ermiş; Avrupalıların büyük bir kısmı Cezayir'i terk etmiş ve bağımsız Cezayir toplumunda Müslüman ve Arap kimliği yeniden canlandırılmaya çalışılmıştır.

Ülkenin güneyindeki doğal kaynakların keşfedilmesi ve 1971'de ulusal enerji şirketi Sonatrach'ın millileştirilmesiyle ülkedeki refah seviyesi artmıştır. Ancak devletin ekonomik gücü, ülke içerisindeki ekonomik faaliyetler ve halktan toplanan vergiler yerine petrol ve doğalgaz kaynaklarının Avrupa'ya ihracatına bağımlı olmuştur. Böylece toplumun gözünde yönetimin meşruiyet kazanması, seçimlerin güvenilirliği, tüm kesimlerin temsil edildiği kurumsal ve merkezi bir devlet anlayışı gelişmemiştir. Böylece bağımsızlık süreci gibi tarihi ve sosyal bir deneyimin aktarıldığı sonraki nesiller yatırımların azaldığı, tarım odaklı ekonomide üretiminin düştüğü ve işsizliğin arttığı bir ekonomik tabloyla karşı karşıya kalmıştır. Bununla birlikte, ülkeyi bağımsızlığa taşıyan askeri kanadın uzun yıllar süren tek-parti iktidarı, ülkeyi otoriter bir yönetime oldukça elverişli hale gelmiştir ve rejim ile halk birbirinden uzaklaşmıştır. Rejimin kendi içerisinde yoğun bir rekabet ortamında iktidarda kalma mücadelesi; Cezayir halkının ciddi sosyoekonomik problemlerinin geri planda kaldığı,

yönetimde ve seçimlerde şeffaflık, hukukun üstünlüğü gibi demokratik unsurların esnetildiği, yolsuzluk ve sosyal adaletsizlikle özetlenilebilecek kapalı bir sistemin yolunu açmıştır.

1980'lerde güçlenen İslami Hareket ile ordu arasındaki güç mücadelesi giderek sertleşirken 1991'de seçimleri İslami Hareket'in kazanmasının ardından ordu yönetime el koymuştur. İslami Hareket ile ordu arasında darbeye başlayan silahlı çatışmalar kısa sürede baskınlarla sivilleri hedef alan bir şiddet silsilesine dönüşmüş ve tüm ülkeyi etkisi altına almıştır. "Kara On Yıl" adı verilen bu süreç yaklaşık 200.000 kişinin hayatına mal olmuş ve Cezayir'deki her aileden kayıp verilen sarsıcı bir deneyim olarak ülke tarihinde yerini almıştır. Hatta bazı uzmanlara göre Cezayir'in "Arap Baharı" 2011'den çok önce, Kara On Yıl'ın başlangıcında seçim sonuçlarının protesto edilmesiyle yaşanmıştır.

Kara On Yıl, Buteflika'nın rejimi bir araya getirerek uzlaşma sağlanması ve akabinde devlet başkanı seçilmesiyle sona ermiştir. Benzer sosyoekonomik sorunlara rağmen Kara On Yıl'ın anıları 2011 yılında Cezayir'de, Tunus'u ve Libya'yı içine çeken ayaklanmaların aksine yönetim değişikliğine yol açmamıştır. Bu nedenle Arap Baharı'nda Cezayir'de rejimin devrilmemesi hususu etkili kriz yönetimi ve ayaklanmalarla uzlaşmadan ziyade Cezayir halkının toplumsal hafızasıyla yakından ilgilidir.

2019'un Cezayir'i

Yaklaşık 60 yıllık bir süreçte rejimin 'devlete' dönüştüğü göz önüne

alındığında barışçıl protesto gösterileriyle ani bir şekilde tüm yapının değişmesi mümkün değildir. Devlet başkanı yerine genelkurmay başkanının devlet adına açıklamalar yaptığı ve devlet başkanına açık talimatlar verdiği bir siyasi düzen söz konusudur. 12 Aralık 2019'da düzenlenecek başkanlık seçimlerinde devlet yöneticisini seçme hakkının ellerinden alınacağına inanan Cezayir halkı, tamamı rejim bünyesinde görev almış adaylar karşısında seçim sürecinin Cezayir demokrasisi için işlevini sorgulamaktadır.

Kasım ayında Ulusal Bağımsız Seçim İdaresi 12 Aralık tarihli cumhurbaşkanlığı seçimleri için başvuruda bulunan yirmi iki adaydan sadece beşinin adaylık şartlarını yerine getirebildiğini açıklamıştır. Kesinleşmiş adaylar, Özgürlüklerin Öncü Partisi Genel Sekreterliği görevini yürüten eski Başbakan Ali Bin Flis, bağımsız aday Abdumecid Tebun, Bağımsız Cephe Partisi adayı Abdulaziz Beliyd, Demokrat Ulusal Topluluk adayı İzzeddin Meyhubi ve Ulusal İnşa Hareketi Başkanı Abdulkadir Bin Karine olarak ilan edilmiştir.

Mevcut düzende gerçekleştirilecek bir seçimin güvenilir olmayacağını savunan protestocular ve muhalefet, Buteflika döneminde başbakanlık yapan Abdumecid Tebun ve Ali bin Flis gibi isimlerin cumhurbaşkanlığı seçimlerine aday olmasına şiddetle karşı çıkmıştır. Bunun yanı sıra protestocular, "Buteflika rejiminden kurtulmak için sokağa çıkıp sonra bu rejimin denetiminde yapılan seçime güvenerek oy vermenin mantıksız olduğunu" vurgulayan pankartlar

hazırlayarak tepkilerini Liberté, El Watan, Tribune gibi Cezayir gazetelerine aktarılan haberler aracılığıyla dünya gündemine taşımışlardır.

Protesto gösterilerinde Berberi bayrağı kullandıkları gerekçesiyle tutuklanan gençlerin savunmasını yapan avukat topluluğunun üyesi Zübeyde Azul, asılsız suçlamalarla hapse atılan ve protestolara katılmamasına rağmen hapiste tutulan öğrenciler olduğunu belirtmiştir. Azul, Buteflika'nın gitmesine rağmen sistemine ait zihniyetin hala devam ettiğini; bu sistemde baskı, gerçeği inkâr ve adaleti güce alet etme sorunlarının olduğunu dile getirmiştir. Azul aynı zamanda güce alet edilen adalet sisteminin asıl görevinin Cezayir vatandaşlarının haklarını korumak olduğunu vurgulamıştır. Hirak'ın bir başka simgesi olan üniversite öğrencisi Nur el-Huda Dahmani, yolsuzluğa ve çeteye (issaba) ilişkin yazıların yer aldığı bir pankart taşıdığı için yaklaşık 20 protestocuyla birlikte tutuklanarak 6 ay hapis cezasına çarptırılmış ancak; iki hafta önce serbest bırakılmıştır.

Hirak, Cezayir yakın tarihini özetlemekle birlikte çoğu Arap ülkesinin aksine kadınların Cezayir toplumsal hareketindeki aktif rolünü de ortaya koymaktadır. Resmi iş gücü piyasasında hala çoğunluğu oluşturmamakla birlikte, Cezayir'de hukuk ve sağlık sektöründe kadın çalışanlar ağırlıktadır ve üniversite öğrencilerinin %60'ı kadındır. 42 haftadır devam eden barışçıl protesto gösterileri olarak dünya kamuoyunda yer bulan Hirak; rejim tarafından uzun süredir bastırılan, görmezden gelinen ve susturulan

bir kitlenin istikrar, hukuk üstünlüğü ve sosyal adalet arayışını özetlemektedir.

Günümüzde baskıcı bir rejimin ardından demokratik geçiş sürecinin başarıyla ilerlediği tek örnek Tunus'tur. Ancak Cezayir halkının mevcut rejime, Tunus halkının cumhurbaşkanlığı seçimlerinde rejime sandıkta cevap verdiği gibi cevap vermesi şimdilik mümkün gözükmemektedir.

Cezayirli kadın ve erkekleri 60 yıl önce Fransa'ya karşı olduğu gibi yeniden sokaklara taşıyan toplumsal hareket, protestocular ve rejimin kolluk kuvvetleri arasında şiddetli çatışmalarla hızlıca tırmanarak kısa sürede rejimin devrilmesiyle sonuçlanacak bir ayaklanma olmaktan uzaktır. Yaklaşık 60 yıllık bir süreçte rejimin 'devlete' dönüştüğü göz önüne alındığında barışçıl protesto gösterileriyle ani bir şekilde tüm yapının değişmesi mümkün değildir.

Günümüzde baskıcı bir rejimin ardından demokratik geçiş sürecinin başarıyla ilerlediği tek örnek Tunus'tur. Ancak Cezayir halkının mevcut rejime, Tunus halkının cumhurbaşkanlığı seçimlerinde rejime sandıkta cevap verdiği gibi cevap vermesi şimdilik mümkün gözükmemektedir. Tunus'un aksine zengin doğal kaynaklara ve güçlü bir orduya sahip olan Cezayir'in mevcut dinamiklerinde demokrasi deneyimi çok daha karmaşık olacaktır. ■

Sosyo-Politik Gerçeklikten Kimlik Krizine **CEZAYİR'DE İSLAMİ HAREKET**

Abdennour Toumi

Uzman, ORSAM

“

Buteflika'nın beşinci kez Cumhurbaşkanı olması beklenirken, rejime ve Buteflika'ya karşı protesto gösterileriyle başlayan ve 42 haftadır devam eden 'Hirak' adlı toplumsal hareket, son 20 yıldır rejim içerisinde devletin üst kademelerinde yer alan isimlerin siyasi sahneden çekildiği bir boşluk yaratmıştır.

”

C umhurbaşkanlığı görevini 1999'dan beri yürüten Abdülaziz Buteflika'nın, beşinci dönem için adaylığını koymasının ardından başlayan protesto gösterileri üzerine Nisan 2019'da görevinden istifa ederken, Buteflika'nın istifasını siyasi çevresinin tutuklanması izlemiştir.

Buteflika'nın beşinci kez cumhurbaşkanı olması beklenirken, rejime ve Butaflika'ya karşı protesto gösterileriyle başlayan ve 42 haftadır devam eden 'Hirak' adlı toplumsal hareket, son 20 yıldır rejim içerisinde devletin üst kademelerinde yer alan isimlerin siyasi sahneden çekildiği bir boşluk yaratmıştır. Cezayir'deki İslami hareket ise Nisan 2019'da eski Cumhurbaşkanı Buteflika'ya karşı gerçekleştirilen yumuşak askeri darbenin şok edici etkisinden hala çıkamamıştır.

Ortaya çıkan boşlukta ordu geri planda ülkeyi yönetirken, siyasi sahnede ciddi bir rekabet baş göstermiştir. Cumhurbaşkanlığı seçimi Temmuz 2019'da adayların seçim kurulu tarafından reddedilmesi üzerine aralık ayına ertelenmiştir. 12 Aralık'ta gerçekleşen seçim için kabul edilen adaylar, yönetimde değişiklik isteyen kesimi hayal kırıklığına uğratmış ve Buteflika re-

jiminin 'öğrencileri' olarak görül- müştür. Cezayir demokrasisi ve protestolarının çıkış noktası açısından umut verici bir gelişme olarak nitelendirilmese de yüzde 41 katılım oranıyla Aralık seçimleri ilk turda tamamlanmış ve Abdülmecid Tebbun'un oyların yüzde 58'ini alarak yeni cumhurbaşkanı seçilmiştir.

İslami hareket bünyesindeki siyasi partilerin Buteflika'nın istifasını izleyen süreçteki yönelimlerini ve seçim sonuçlarını bir arada incelemek, başkent Cezayir'in sokaklarını dolduran protesto gösterileri ve değişim isteğinin bu siyasi platformda ne ölçüde karşılık bulduğunu anlamaya yardımcı olacaktır.

Cezayir'de Etkili İslami Hareketler ve Seçim Stratejileri

Ordu ile eski İslami Selamet Cephesi (FIS) arasında yaşanan on

yıllık şiddetli çatışmaların ardından iki taraf arasında varılan uzlaşma çerçevesinde FIS lağvedilmiş ve İslami harekete üye olan yeni ve 'meşru' partiler kurulmaya başlanmıştır. Rejim ise bu sırada İslami harekete ait seçmen kitlesini bir anlamda tahliye ederek Cezayir siyaseti olarak adlandırılan 'mayınlı araziye' bir değerlendirme sürecine tabi tutmuştur.

“

İslami hareket bünyesindeki partiler, 2019 yılı devlet başkanlığı seçimini aday göstermeyerek ılımlı bir şekilde boykot etmiştir. Bu gelişmenin, Cezayir İslami hareketini seçmenlerin güvenini kazanabilecek nitelikte bir muhalefet partisi adayına dönüştürdüğünü söylemek mümkündür.

”

1995'te Cezayir'deki Hamas Partisi'nin lideri Şeyh Mahfuz Nahnah'ın yeni adıyla Toplumsal Barış Hareketi (MSP) ve Abdullah Caballah'ın ilk olarak Nahda, bir süre sonra İslah, en son ise Adalet ve Kalkınma Cephesi adını alan partisi, söz konusu 'meşru' İslami hareket bünyesinde yer almıştır. İslami hareket bünyesindeki partiler, 2019 yılı devlet başkanlığı seçimini aday göstermeyerek ılımlı bir şekilde boykot etmiştir. Bu gelişmenin, Cezayir İslami hareketini seçmenlerin güvenini kazanabilecek nitelikte bir muhalefet partisi adayına dönüştürdüğünü söylemek mümkündür. Ancak bu potansiyel karşısında, İslami hareketin kendi içindeki kırılmalar da azımsanacak nitelikte değildir. Örneğin, MSP

Başkanı Dr. Abdurrezak Mokri, Buteflika'nın istifasından sonra ortaya çıkan siyasi rekabet ortamında İslami Hareket'in sesi olmayı hedeflemiş ancak; rejimin partisinin içine sızarak kendisi ile İslami hareketin diğer liderlerinin arasını açmasına engel olamamıştır. Öte yandan, Cezayir İslami hareketinin bir diğer üyesi olan Naima Salhi'nin liderliğindeki Adalet ve Eşitlik Partisi, bir dönem Ulaştırma ve Turizm Bakanlığı yapmış eski üyesi Dr. Amar Ghoul'un Başkan Buteflika'nın ittifakında ve politikalarında etkin şekilde rol almasıyla çelişkili bir durumda kalmıştır. Birçok gözlemciye göre, Adalet ve Eşitlik Partisi'nin mevcut durumu, eski Başkan ve yakın çevresinin İslami harekete karşı yürüttüğü gizli savaştaki son hamle olarak nitelendirilmiştir. Cezayir'in altıncı İslami hareket partisi olan Cezayir'in Umudu için Birlik'in (TAJ) kurulmasında aktif rol alan Ghoul, koyu bir Şeyh Mahfuz Nahnah (MSP kurucusu) yanlısıdır. Eski Senatör Ghoul, Genelkurmay Başkanı Gaid Salah'ın tüm Buteflika ve Tevfik yandaşlarına ya da Cezayir siyasi sözlüğündeki yeni adlarıyla 'çeteye' karşı düzenlenen harekât kapsamında el-Harraç Hapishanesi'nde tutuklu bulunmaktadır.

İslami hareketin sosyal dinamiklere yaklaşımı incelendiğinde, ülkedeki Fransızca konuşan elit kesimi, medyadaki Arapça konuşan milliyetçi lobileri, yüksek öğretim sistemini, kamu idaresini ve -Mısır'daki gelişmeleri göz önünde bulundurarak- rejimin mali kanalları aracılığıyla ortaya çıkan iş dünyası patronlarını hafife aldığı söylenebilir. Kültürü ve toplumsal zo-

runlulukları yıllardır Batı'nın değerleri ile Doğu'nun gelenekleri arasında gidip gelen Türkiye'de olduğu gibi Cezayir'de de toplum, 'sosyal' bağlamda muhafazakâr ve geleneklerine bağlıdır. Ancak buna rağmen katı laik değerlerin toplumsal hareketlerle gün yüzüne çıkması mümkün olmuştur. Türkiye'deki İslami hareket üyelerinin zaman kaybetmeksizin uzlaşmacı bir söylem geliştirdiğini ve seçimlerde genelde kapsayıcı kimlik oluşturdıkları gözlemlenebilir. Bu şekilde söz konusu kesim, İslami değerler ile evrensel ilkeleri bütünleştirerek etkili bir politik kimlik tesis etmişlerdir. Türkiye bu açıdan tam olarak Cezayirli İslami hareketinin örnek alması gereken modeldir.

İslami hareket üzerine çalışmalar yürüten bütün analistlerin onaylayacağı üzere, FIS yüzbinlerce sempatizanını kitlesel boyutta yönlendirebilmiş bir harekettir ve rejimin seçim sürecinin adil şekilde gerçekleşmesine izin vermesi halinde bugün hala bunu başarabilecek kapasitededir.

FIS'in seçmen tabanı da en az politika değişikliği kadar İslami hareket için önemli bir potansiyel arz etmektedir. Eskiden siyaset sahnesinde olan FIS'in seçmen tabanı, bugün ülkenin Cezayir (başkent), Konstantin, Batna, Sifte, Skikda, Sidi Bel Abbes, Mostaganem ve Oran gibi büyük şehirlerinde hala mevcuttur. İslami ha-

reket üzerine çalışmalar yürüten bütün analistlerin onaylayacağı üzere, FIS yüzbinlerce sempatizanını kitlesel boyutta yönlendirebilmiş bir harekettir ve rejimin seçim sürecinin adil şekilde gerçekleşmesine izin vermesi halinde bugün hala bunu başarabilecek kapasitededir. Ayrıca FIS, tutarlı ve disiplinli organizasyon şemasıyla, yasal anlamda artık siyaset sahnesinde olmasa bile faaliyetlerine devam etmektedir ve rejime karşı benzersiz bir muhalefet figürü konumundadır. Hareket, Avrupa'da el-Magharebia ağı gibi haber siteleri aracılığıyla sosyal medyadan da oldukça etkin şekilde yararlanmaktadır. Cezayir'de 42 haftadır devam eden 'Hirak' ve süreci baltalamaya çalışan kesim ile beraber el-Magharebia'nın haber çizgisinin büyük ölçüde değiştiği söylenebilir. Ayrıca ardında bıraktığı tartışmalı siyasi mirasıyla birlikte FIS eski lideri Dr. Abbasi Madani'nin cenaze töreni, rejim açısından eski FIS liderlerinin ve militanlarının test edildiği ortam olmuştur.

Cezayir siyasetindeki 'meşru' İslami hareket üyelerinin kaçırdığı fırsatlardan biri seçime yönelik stratejik düşünme ve kriz yönetimi eksikliği olmuştur. Hareket, bir kenarda olayların nasıl gelişeceğini izlemek yerine cumhurbaşkanlığı seçimi için Tunus Cumhurbaşkanı Kayis Said gibi bağımsız, etkili konuşabilen, karizmatik liderliğe sahip bir aday sunması beklenmiştir. Ancak, adaylar Ali Belhaj ve Kamel Guemazi gibi eski FIS liderleriyle temasa geçerken, aralarında Ali Ciddi ve Madani Mazrek'in de yer aldığı bazı isimlerin Ali Benflis'i desteklediği öne sürülmüştür.

Hareketin bir diğ er figürü Kamel Guemazi ise seçimleri boykot etme çağrısında bulunmuştur. Bu tablod a eski FIS'in ulusal anlamda hala yüzde 25 ile 35 arasında bir "oy" potansiyeline sahip olduğunu unutmamak gerekir.

Bağımsız Ulusal Seçim İdaresi Başkanı Muhammed Şerefi'nin yaptığı açıklamaya göre, seçime katılım oranı yüzde 41 olmuş ve eski Başbakan Abdulmecid Tebbun, 4 milyon 945 binden fazla oy alarak yüzde 58,1 oy oranıyla cumhurbaşkanı seçilmiştir. Yüzde 17 ile seçimde en çok oyu alan ikinci isim, İslami hareket bünyesinde 12 Aralık seçimine katılan tek parti olan Ulusal Bina Hareketi'nin adayı Abdülkadir bin Karine olmuştur. İslami hareket içerisinde bazı liderlerin desteğini aldığı ileri sürülen Eski Başbakan Ali bin Flis ise oyların yüzde 10,5'ini alarak üçüncü sıraya yerleşmiştir.

FIS'in 'ikinci adamı' ve partinin ideolojik figürü olarak görülen Şeyh Ali Belhaj, on iki yıl boyunca (1991-2003) tutuklu kalmıştır. Radikal tutumu son zamanlarda önemli ölçüde yumuşayan Belhaj, İslami hareket için güvenilir siyasi lider bulunmasına yardımcı olabilecek seçmen tabanı ve seçkinler içerisinde ülkedeki en popüler lider konumundadır. Ancak ordu, Belhaj'ın liderlik konumuna yükselmesini, rejimin üzerinde uzlaştığı siyasi kişiliklerle fikir alışverişinde bulunmasını ve ertelenen 4 Temmuz cumhurbaşkanlığı seçimleri sonrasında düzenlenmesi planlanan Milli Konferansa katılmasına sıcak bakmamıştır.

Cezayir rejimi, Şeyh Ali Belhaj'ın 2 Nisan 2019 tarihinde Butefli-

ka'nın sağlık koşullarını mazeret gösteren yumuşak darbeyi izleyen güç mücadelesinden yorgun düştüğ ünün bilincindedir. Bu nedenle ordu, derin kimlik krizi içerisindeki İslami hareketin geriye kalan meşru üyeleriyle hiçbir çatışma içine girmek istememektedir. Ancak, ordunun bu yöndeki isteksizliği, bu seçimde olmasa bile bir sonraki cumhurbaşkanlığı seçiminde Cezayir'deki tüm siyasi partilerin ve seçmenlerinin hayallerini süsleyen İslami hareket ile ittifak kurma ihtimaliyle ilgili değildir. Zaten Cezayir'de düzenlenen seçimlerdeki sistematik usulsüzlükler sonucunda eski Cumhurbaşkanı Buteflika beşinci dönem için aday olabilmektedir.

Buteflika'nın bu seçimde sandıkta yüzde 64 oy alarak yeniden cumhurbaşkanı seçilmesinin önündeki tek engel, ordunun protesto gösterilerini takiben onu istifaya zorlaması olmuştur. Bununla birlikte, yarışa katılan beş cumhurbaşkanı adayının hepsi, özellikle de ılımlı bir İslami hareket üyesi olan ve MSP'ye karşı tutumuyla bilinen, siyasi aktivizmi ile Cezayir'de İslami hareketin ülke siyasetindeki gelişimine katkıda bulunan Bina Partisi'nin lideri Dr. Abdülkadir Karine, İslami hareketin seçmen tabanına hitap edebilecek tek adayken yüzde 17,38 oranında oy alabilmiştir. Dr. Karine, eski Cumhurbaşkanı Abdülaziz Buteflika'nın Turizm Bakanı olarak görev yapmıştır ve kendisini yerel medyanın yansıttığı üzere İslamcıların adayı olmak yerine federal bir aday olarak tanımlamaktadır. Caballah ise, lideri olduğu Adalet ve Kalkınma Cephesi Partisi'nin kendisini cumhurbaşkanlığı seçimleri için aday

göstermemiş olmasına rağmen haber bültenlerine göre Ali Bin Flis'in adaylığını desteklemiştir.

Tüm bu dinamikler göz önüne alındığında İslami hareketin itibarı, siyasi ve toplumsal bir olgudan kimlik krizine taşınmıştır ve hareketin gelecekteki rolüne ilişkin herhangi bir öngörüğü zorlaştırmaktadır.

Sonuç olarak, rejim ve korku salan İstihbarat Teşkilatı (eski adıyla DRS) tarafında yer alan İslami hareket üyeleri dahil olmak üzere, İslami Selamet Cephesi'nin önde gelen liderlerinin günümüzdeki popülerliğini tarafsız şekilde değerlendirmek zordur. Çünkü bu aktörlerin içinde bulunduğu bazı gruplar, rejime ve yumuşak muhalefete karşı hala düşmanca bir tutum sergilemektedir. Hareket, cumhurbaşkanlığı seçiminde yeni düzende temsil edilme fırsatını harcamıştır.

Önümüzdeki dönemde hareketin yapabileceği en akıllıca hamle, İstihbarat ve Güvenlik Bölümü'nün 'din' ile 'ordu' arasındaki bilindik çelişkili denklemini bir kenara bırakarak Hırak'ın taleplerini, siyasi ve toplumsal sonuçlarını ele alan yeni yaklaşımlar geliştirmek ve stratejilerini gözden geçirmek olacaktır. Tüm bu dinamikler göz önüne alındığında İslami hareketin itibarı, siyasi ve toplumsal bir olgudan kimlik krizine taşınmıştır ve hareketin gelecekteki rolüne ilişkin herhangi bir öngörüğü zorlaştırmaktadır. ■

Gevşeyen Körfez Krizi ve **KATAR'IN PEKİŞEN OTONOMİSİ**

“

2017 yılı ve öncesindeki bölgesel-küresel gelişmeler, Suudi Arabistan öncülüğündeki ülkelerin Katar'a yönelik saldırgan tutumlarını kolaylaştıran şekilde ortaya çıkmıştır. Bu çerçevede ABD'de Donald Trump'ın 2017 yılında başkan seçilmesinin ardından benimsediği radikal İran karşıtı ve Suudi Arabistan yanlısı bölgesel politikalar, Suudi Arabistan ile Birleşik Arap Emirlikleri'ni bölgesel dizayn konusunda cesaretlendirmiştir.

”

Dr. Mustafa Yetim

Uzman, ORSAM

Arap ayaklanmaları sürecinde belirgin olan Katar ile Körfez'in dominant aktörlerinden Suudi Arabistan arasındaki farklılıklar bu bölgedeki ittifak ilişkilerini zaman içerisinde dönüşüme uğratmıştır. Bu çerçevede Birleşik Arap Emirlikleri ve Suudi Arabistan ilişkilerini ittifak doğrultusunda güçlendirirken Katar, adeta bölgeye yeni bir aktörü davet etmiştir. Bölgesel ittifak ilişkilerinde yeni aktör olarak ortaya çıkan Türkiye, Katar ile çok boyutlu ilişkilerini zaman içerisinde kurumsallaştırmıştır. Bu şekilde Suudi Arabistan ve İran'ın yanı sıra Türkiye'de bölgesel güç denkleminde diğer önemli aktör olarak yer almaya başlamıştır. Bu süreç Suudi Arabistan'ın büyük oranda Birleşik Arap Emirlikleri'nin desteği ile Körfez bölgesinde Müslüman Kardeşler yanlısı politika izleyen Katar ve Türkiye ittifakını cezalandırmaya yönelik adımlar atmasına

yol açmıştır. Bu çerçevede iki eski müttefik arasındaki kriz ilk olarak 2014'te patlak vermesine rağmen bu geçici kriz yaklaşmakta olan "Körfez Kardeşleri" arasındaki keskin ayrılığın sadece sınırlı bir hatırlatmasıydı. Aralarındaki farklılıklar gideremeyen Körfez İş birliği Konseyi (KİK) ülkeleri, 05 Haziran 2017'de daha önce görülmemiş bir buhran ile karşı karşıya kalmıştır. Bu buhranın kökeninde Suudi-merkezli bölgesel yaklaşımdan daha otonom hareket etmeye çalışan bir aktörün cezalandırılması meselesi yatmaktaydı. Dolayısıyla krizden sonraki iki yılın ardından gelinen nokta bu bağlam üzerinden değerlendirilmelidir. Yani Körfez bölgesinde İran tehdidini de aşırı şekilde değerlendirerek kendi hiyerarşisini kurmak isteyen Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri, Katar'ın kısmi otonomi isteğini kabul etmekte midir yoksa hala radikal şekilde buna karşı çıkmakta mıdır?

Krizin Geliştiği Bağlam

2017 yılı ve öncesindeki bölgesel-küresel gelişmeler, Suudi Arabistan öncülüğündeki ülkelerin Katar'a yönelik saldırgan tutumlarını kolaylaştıran şekilde ortaya çıkmıştır. Bu çerçevede ABD'de Donald Trump'ın 2017 yılında başkan seçilmesinin ardından benimsediği radikal İran karşıtı ve Suudi Arabistan yanlısı bölgesel politikalar, Suudi Arabistan ile Birleşik Arap Emirlikleri'ni bölgesel dizayn konusunda cesaretlendirmiştir. Bu süreçte bölgenin statükocu ülkeleri Mısır ve Birleşik Arap Emirlikleri'nden gelen yoğun destek üzerine Suudi Arabistan, Katar'ın kendi hegemonyasından çıkmasına engel

olabileceğini düşünmüştür. Halihazırda ortaya çıkan Müslüman Kardeşler karşıtı bölgesel ve uluslararası ortam da bu gelişmeler üzerine eklenince Suudi Arabistan Körfez'de krizi derinleştirecek söz konusu adımları uygulamaya sokmuştur. Bunun üzerine Müslüman Kardeşlere desteğin durdurulması, el-Cezire'nin kapatılması, İran ile ilişkilerin kesilmesi ve Türkiye'nin Katar'daki askeri üssünün kapatılması gibi konuları içeren 13 maddelik talep listesini Suudi Arabistan Kuveyt aracılığı ile Katar'a iletmiştir. Bu talep listesi, hegemonyasını yeniden tesis etmek isteyen bir aktörün kendi lehine ortaya çıkan bölgesel-küresel koşulları değerlendirme durumuna işaret etmektedir. Bu bağlamda önceleri radikal tutum benimseyen Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri öncülüğündeki ülkelerin Katar'ın egemen ve eşit aktör niteliğini neredeyse yok sayan uygulamalara yöneldiğini ve bu ülkeyi her alanda izole etmeye çalıştığını görmekteyiz.

Krizin Dönüşen Bağlamı

Bölgesel-küresel koşulların olanak sağlaması sonucu Katar karşıtı eylemleri yoğunlaştıran Suudi Arabistan'ın zaman içerisinde benzer koşullar nedeniyle bu krize yönelik tutumunu değiştirmek durumunda kaldığı söylenebilir. Buradaki ilk be-

lirleyici faktörün küresel alanda gerçekleşen gelişmeler olduğu anlaşılmaktadır. Bu çerçevede ABD'nin önceki tavrının aksine zamanla daha orta yolcu bir tavır sergilemeye ve krizin diyalogla aşılması için çaba göstermeye başladığı söylenebilir. Bu bağlamda ilk zamanlardaki "kışkırtıcı" tavrının aksine ABD Başkanı Trump'ın daha itidalli bir söylem benimsediği ve Ortadoğu politikalarının kısmen değişime uğradığı ifade edilebilir. Bunun yanı sıra son dönemdeki bölgesel gelişmeler de krizin farklı bir yöne evrilmesine katkı sağlamıştır. Bunlardan ilki Suudi Arabistan'ın Yemen çıkmazı ve burada yaşanan insani dram nedeniyle uluslararası arenada karşılaştığı siyasi, askeri ve ekonomik gerilimlerdir. Yemen'de İran destekli

Husilerin gücünü kırmak için bölgesel bir koalisyon ile 2015'te Yemen'e askerî harekât düzenleyen Suudi Arabistan, zaman içerisinde burada askeri bir yenilgi ile karşılaşma riskinin yanı sıra Yemen'de yaşanan insani kriz nedeniyle uluslararası alanda yoğun eleştirilerin merkezinde yer almıştır.

İkinci kriz ise Türkiye'de katledilen Suudi gazeteci Cemal Kaşıkçı olayı sonrası Suudi Arabistan'ın Yemen meselesi ile halihazırda bozulan bölgesel-uluslararası imajının artık toparlanamayacak noktaya ulaşmasıdır. Bu süreç sonrasında Suudi Arabistan'ın Türkiye ile gergin seyreden ilişkilerinin bozulma emareleri göstermesi ve İran ile ilişkilerin çatışma noktasına ulaşması, Suudi Arabistan'ı bölgesel açıdan da çok zor durumda bırakmıştır. Uluslararası-bölgesel krizlerin yanı sıra Aramco saldırısı Suudi Arabistan'ın içeride güvenlik krizi yaşamasını pekiştiren bir gelişme olarak karşımıza çıkmıştır. Batı ülkeleri ve ABD ile askeri alanda pek çok iş birliği gerçekleştirmesine ve gelişmiş askeri teknoloji ithal

etmesine rağmen Suudi Arabistan'ın en önemli ekonomik kaynağına yapılan bu saldırı, güvenlik açısından ülkenin çelişkilerini ve zayıflıklarını gözler önüne sermiştir. Bu gelişmelerin yaşandığı bir ortamda ise diğer örtülü krizin Birleşik Arap Emirlikleri ile Suudi Arabistan arasında olduğu söylenebilir. Katar'a ambargo gerekçelerinden ilki olan İran ile ilişkilerin geliştirilmesi konusunda Birleşik Arap Emirlikleri'nin 2019 yılında Tahran yönetimi ile diyaloga girmesi ve Abu Dabi'nin Yemen'de Güneyli ayrılıkçıları desteklemesi, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri arasında örtülü bir anlaşmazlık ortaya çıktığına işaret etmiştir. Yemen'de Suudi Arabistan'ın Müslüman Kardeşler grubu ile birlikte hareket etmesi ve Suudi destekli grupların Birleşik Arap Emirlikleri destekli gruplarla çatışması, iki müttefik arasındaki krizi derinleştirme ihtimalini taşımıştır. Bu örtülü krizin yanı sıra başından itibaren Umman ve Kuveyt'in; Suudi Veliyaht Prens Muhammed bin Selman ve Birleşik

Arap Emirlikleri Abu Dabi Veliyaht Prens Muhammed bin Zayid el-Nahyan merkezli oluşturulan aşırı İran karşıtı, Katar'ı tamamı ile izole etmeye çalışan ve Yemen'de farklı gruplarla diyaloga karşı çıkan yaklaşıma itiraz ettiği anlaşılmaktadır. Bu gelişmeler süresince bölgesel anlamda Birleşik Arap Emirlikleri ittifakına fazlası ile güvenen Suudi Arabistan'ın Birleşik Arap Emirlikleri'nin farklı bölgesel politikalar izlemeye başlaması ile yeniden düşünme sürecini hızlandırdığı söylenebilir. Bu çerçevede Suudi Arabistan'ın son dönemde Yemen ve Katar krizine yönelik farklı tutum izlemesinde ABD'ye karşı yaşadığı güvensizlik ve İran ile çatışmaya dönüşen ilişkiler kadar Birleşik Arap Emirlikleri ile ittifak ilişkilerinde ortaya çıkan sorunlar da rol oynamıştır.

“

Batı ülkeleri ile özellikle askeri ilişkilerini güçlendirmeye çalışan, Rusya ve Çin gibi alternatif güç merkezleri ile ilişkileri çeşitlendiren ve Türkiye gibi önemli bölgesel aktörlerle askeri ittifakını yoğunlaştıran Katar'ın kriz süresince dikkatli ve rasyonel bir politika tercih ettiği söylenebilir.

”

Krizin Son Aşaması ve Çözümüne Yönelik İhtimaller

Bu genel bölgesel-küresel koşullar analizine aktör boyutunu da dahil etmek gerekmektedir. Bu çerçevede

Körfez krizinde gözler KİK Zirvesi'nde

Haziran 2017'den bu yana devam eden Katar ablukasının neden olduğu Körfez krizinde, son dönemde futbolun da etkisiyle "kısmi yumuşama" sürecine girildiği yorumları yapılırken, gözler Riyad'da düzenlenecek 40. Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) Liderler Zirvesi'ne çevrildi

2018'deki KİK Liderler Zirvesi, Suudi Arabistan'ın başkenti Riyad'da yapıldı
Doha'ya toplantıda Katar Dışişlerinden Sorumlu Devlet Bakanı Sultan bin Saad Al Muraikhi temsil etti

2018'DEKİ
KİK ZİRVESİ

Mekke'de gerçekleştirilen olağanüstü zirveye, Katar Başbakanı Seyh Abdullah bin Nasir bin Halife Al Sani katıldı

2019'DAKI
OLAĞANÜSTÜ
KİK ZİRVESİ

Zirve, Körfez'deki krizin başladığı Haziran 2017'den sonra Katar'ın Suudi Arabistan'a gerçekleştirdiği en üst düzeyde ziyaret oldu

Suudi Arabistan Kralı Selman'ın Katar Emiri Al Sani'ye davet mektubu gönderdiği zirve 2 gün sürdü

İran'a karşı birlik mesajlarının verildiği KİK Zirvesi sonrası yayımlanan kapanış bildirisinde, ABD'nin İran'a yönelik atacağı adımların destekleneceği vurgulandı

2017'DEKİ
KİK ZİRVESİ'NE
KATAR EMİRİ
AL SANI
BIZZAT KATILDI

Körfez krizinin patlak vermesinin ardından ilk KİK Zirvesi, Aralık 2017'de Kuveyt'in ev sahipliğinde yapıldı

Zirveye Katar Emiri Al Sani katılırken, Suudi Arabistan, BAE, Bahreyn ve Umman ise liderler düzeyinde bir katılım göstermedi

Toplantı KİK'in 1981'de kurulduğundan bu yana, "liderler düzeyinde en düşük katılımlı zirve" olarak tarihe geçti

40. KÖRFEZ
İŞBİRLİĞİ KONSEYİ (KİK)
LİDERLER ZİRVESİ
10 ARALIK 2019
RİYAD,
SUUDİ ARABİSTAN

Suudi Arabistan Kralı Selman bin Abdulaziz, zirve için Katar Emiri Seyh Tamim bin Hamad Al Sani'ye resmi davet mektubu gönderdi

Doha'nın KİK Zirvesi'ne hangi seviyede katılacağı, "Körfez krizinde yumuşamaya gidiliyor" yorumlarının ne derece gerçeği yansıttığı hakkında fikir verecek

09.12.2019

ArabiaNet Agency

başından itibaren diyalog kapılarını kapatmayan, Batı ülkeleri ile özellikle askeri ilişkilerini güçlendirmeye çalışan, Rusya ve Çin gibi alternatif güç merkezleri ile ilişkileri çeşitlendiren ve Türkiye gibi önemli bölgesel aktörlerle askeri ittifakını yoğunlaştıran Katar'ın kriz sürecince dikkatli ve rasyonel bir politika tercih ettiği söylenebilir. Dolayısıyla Katar'ın daha otonom ak-

tör olma tutumunu nedeniyle birlikte Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri ile yaşadığı gerilimin son dönemde yumuşamaya başlamasında 05 Haziran izolasyonuna karşı önemli direnç göstermesi ve bu direnci benimsediği dış politika stratejileri pekiştirme önemli rol oynamıştır. Geline nokta 2019 yılı söz konusu krizin çözülmesine yönelik güçlü sin-

yaların geldiği yıl olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda ilk olarak Katar Başbakanı Abdullah bin Nasir el-Sani, Mayıs ayında Mekke'de düzenlenen KİK toplantısına davet üzerine katılmıştır. Yine Umman'da 10 Ekim'de düzenlenen KİK Genelkurmay Başkanları toplantısında Suudi ve Katarlı tarafların samimi sohbeti söz konusu olmuştur. Bu gelişmelerin yanı sıra başından itibaren sessiz diplomasi ve etkili arabuluculuk yürüten Kuveyt'in "artık bu krizin sonlandırılması" gerektiğini ifade etmesi de diğer önemli bir gelişme olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu adımların ardından Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri ve Bahreyn gibi Katar'a ambargo uygulayan ülkelerin iki yıl önce katılmayı reddettikleri 24. Körfez Ulusları Kupası'na katılma kararı alması ve ardından yürürlüğe giren "Futbol Diplomasi"si Körfez Krizi'nin çözümüne yönelik umutları artırmıştır. Krizin tamamen çözülmesi, Suudi öncülüğündeki ülkelerin Katar'ın otonom yapısını yani farklı bölgesel politikalar benimseyebileceği gerçeğini tanımasından geçmektedir. Bu çerçevede karşılıklı tavizler ve bazı önemli jestler olmasına rağmen krizin asıl çıkış noktasının Katar'ın Körfez ve Ortadoğu bölgesinde izlediği farklı politikalar olduğu hatırlanmalıdır. Ayrıca Katar'ın aktör niteliği ya da kısmi otonomisinin kabul edilmeden krize kalıcı çözüm bulmanın yeterince mümkün olmadığı söylenebilir. Sonuç olarak gelinen sürecin şekillenmesinde değişen bölgesel-küresel bağlamın ve Katar'ın otonomisini pekiştirmeye yönelik attığı adımların etkili olduğu görülmektedir. ■

POST TRUTH SİYASETTE BAE:

MANİPÜLASYON VE PROPAGANDANIN SIRADANLAŞMASI

“

Sahte ve üretilmiş gerçeklikleri siyasal söylem yoluyla bir dış politika aracına dönüştüren Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), değerlerin manipülasyonu ve imaj propagandası yoluyla askeri araçlar sayesinde erişemediği güç statüsüne ulaşmaya çalışıyor.

”

Gökhan Erel

Araştırma Asistanı, ORSAM

Arap Baharı sonrasında Ortadoğu'da halk hareketlerinin başarıya ulaşması-

nın, demokratik teamüllerin bölge ülkelerinde tanınıp uygulanmaya başlamasının ve İslami hareketlerin demokratik katılım hakkını kullanarak ülkelerin siyasi sistemlerine entegre edilmesinin önündeki en büyük engellerden bir tanesi, BAE liderliğinin benimsediği karşı-dev-

rim politikası olmuştur. Bu bağlamda yine aynı dönemde, Ortadoğu'da demokratik kazanımların devamını ve ülkelerin demokratik kapasitelerinin gelişmesini birçok yoldan her daim desteklemiş güç olan Türkiye, dolaylı olsa da BAE'nin karşı devrim politikala-

rının hedefinde bir ülke olmuştur. Son dönemde Türkiye'nin bölge ülkeleri ile gelişen siyasi, ekonomik ve kültürel ilişkiler içerisine girmesinin ilk etapta Körfez'de sonrasında ise Ortadoğu'da yeni bir düzenin lokomotifi olmayı hayal eden BAE'nin Türkiye'yi hedef almaya başlamasında rolü olduğu savunulabilir.

Karşı devrim politikası çerçevesinde BAE, Ortadoğu'da demokratik düzeni destekleyen ve çoğunluk hükümetleri tarafından yönetilen ülkelere karşı birçok propaganda faaliyeti geliştirmiştir. Bu ülkelerin hedef alınmasının nedeni, BAE'nin dar çevrelerden oluşan ve birbirine kabilesel bağlar ile bağlı aileler tarafından yönetilen federal bir monarşi olması ile ilgilidir. Karar alma mekanizmalarının dar çevrelere hapsedilmiş olması, kamuoyuna hesap verilebilirlik açısından sınırlı bir sisteme sahip olan BAE'nin; aleyhte istihbarata, propagandaya ve manipülasyona sıradan bir dış politika aracı olarak davranmasına sebep olmaktadır.

“

Bu anlamda BAE, Doğu Akdeniz politikası bağlamında Türkiye'nin aleyhine savları bulunan ülkeler ile siber teknoloji merkezlerinde ortak faaliyetler yürütmektedir. Bu merkezlerden bir tanesinin Güney Kıbrıs'ta konuşlanmış olup, İsrail-BAE ortaklığında yürütüldüğü düşünülmektedir.

”

Özellikle son 10 yılda Mısır, Libya ve Yemen'deki siyasete ve askeri çatışmalara aktif taraf olup çoğu zaman çatışmalardaki insani dramların artmasında en büyük pay sahiplerinden biri olan BAE, resmi anlamda diplomatik ilişkilerinin olmadığı İsrail'den son yıllarda yaptığı teknoloji transferleri sayesinde birçok casusluk faaliyetine imza atmıştır. Askeri müdahaleciliğinin yanında BAE'nin, siber teknolojilerin kullanımı konusunda da batılı ülkelerin üssü haline geldiği söylenebilir. Bu anlamda BAE, Doğu Akdeniz politikası bağlamında Türkiye'nin aleyhine savları bulunan ülkeler ile siber teknoloji merkezlerinde ortak faaliyetler yürütmektedir. Bu merkezlerden bir tanesinin Güney Kıbrıs'ta konuşlanmış olup, İsrail-BAE ortaklığında yürütüldüğü düşünülmektedir.

Casusluk ve propaganda faaliyetleri konusunda sicili kabarık olan BAE'nin Şubat 2019'da deşifre edilen “Kuzgun Projesi” (Raven Project) ile bu projede kullanılan “Karma” programı sayesinde haklarında casusluk yaptığı kişiler arasında Katar Emiri Temim bin Hamed

el-Sani, Türkiye eski Başbakan Yardımcısı ve Maliye Bakanı Mehmet Şimşek ve Umman Dışişleri Bakanı Yusuf bin Alevi de bulunmaktaydı. Nisan 2019'da BAE adına casusluk faaliyetleri yürüttüğü tespit edilen iki şahıs, Türkiye otoriteleri tarafından İstanbul'da tutuklanmış ve şahıslardan bir tanesi gönderildiği cezaevinde şüpheli bir şekilde hayatına son vermişti.

BAE'nin propaganda ve casusluk faaliyetlerinin yanında, anakronik ve provakatif dış politika söylemlerinin arkasında, Abu Dabi'nin yöneticisi el-Nahyan ailesinden Dışişleri ve Uluslararası İşbirliği Bakanı Abdullah bin Zayid ile Dışişlerinden Sorumlu Devlet Bakanı Enver Karkaş bulunmaktadır. İkisinin Ortadoğu'daki Türk kültür ve siyasi mirasını ve bölgedeki Osmanlı geçmişini anlamlı bir temelden yoksun olarak reddetmeleri, BAE'nin manipülasyonu ve propagandayı etkili bir dış politika aracı olarak kullanma konusunda sarfettiği çabayı göstermektedir.

Önceki yıllarda her iki dış politika figürünün Osmanlı mirasının Ortadoğu'daki imajını karalamaya ça-

lışan demeçleri olmuştu. Abdullah bin Zayid, Birinci Dünya Savaşı'nda Medine Müdafaası ile kutsal emanetleri İngiliz işgalinden kurtaran Fahreddin Paşa'ya "hırsız" söyleminde bulunmuş ve bu çıkışı büyük tepki çekmişti.

Aslında BAE'nin bu tür mesnetsiz söylemler ile süslediği propaganda faaliyetlerinin koordineli bir şekilde işlediği söylenebilir. Ortadoğu'da bölgesel gelişmelerin dümenini kırabilecek ve bölgesel dinamikleri etkileyebilecek bir ülke olma iddiasında bulunan BAE, sadece Türkiye'nin değil; İran ve Katar gibi bölgesel rakiplerinin de bölgedeki imajlarını propaganda faaliyetleri ile karalamaya çalışmaktadır. Öyle ki, Türkiye'nin Ortadoğu ülkeleri ile olan siyasi bağlarının yanında kültürel bağlarını dahi iyiden iyiye hedef almaya başlayan BAE, terörle mücadele gibi küresel güvenliğin temel bir prensibini reddetmekten geri durmayıp, "şimdiyi" şekillendirmek adına "tarihi" bulandırılmaktan da vazgeçmemektedir.

“

İçi boş imaj propagandası gibi, manipülatif siyasi söylemlerin de BAE lehine somut bir çıktısı olmamaktadır. Bu bakımdan, BAE'nin propaganda faaliyetleri ile bağlantılı olarak, Facebook ve Twitter gibi sosyal medya devleri, BAE'ye bağlı olduğu tespit edilen yüzlerce sahte hesabı ve propaganda yayan internet trolllerinin hesaplarını kapatmıştır.

”

Bu şartlar altında, Türkiye'nin PYD-YPG/PKK terör örgütüne karşı ülkenin güney sınırında oluşturabilecek bir terör koridorunun engellenmesi amacıyla başlattığı Barış Pınarı Harekatı da BAE tarafından kınanmış ve hoş karşılanmamıştır. Şimdiyi şekillendirme adına tarihi bulandırma konusunda BAE, yakın zamanda Suudi Arabistan'ın desteği ve finansmanı ile Memâlikü'n-nâr (Ateş Krallıkları) isimli bir diziyi yayınlamaya başlamıştır. Bir hayal ürününden öteye gidemeyecek olan bu dizi ile Osmanlı'nın Ortadoğu'daki mirasının sadece işgal ve yıkıcılık olduğu safasatası Arap halklarına aşılana çalışılmaktadır. Bölgesel rakiplerinin terörle mücadelesini sözde "uluslararası hukuk" çekinceleri sebebiyle eleştirip kınayan BAE, aynı zamanda kültürel anlamda da halkları olumsuz olarak etkilemeye çalışmaktadır.

Kültürel faaliyetler kadar, siyasi söylemlerde de Türkiye hedef alınmaktadır. Kasım ayının sonunda Bahreyn'in başkenti Manama'da düzenlenen uluslararası ilişkiler forumu olan Manama Diyaloğu'nda Ortadoğu'daki istikrarsızlığın sebebinin bölgeye olan Türk ve İran müdahalesi olduğunu belirten Karkaş, provakasyon amaçlı demeçlerine bir yenisini daha eklemiştir. Fakat tıpkı içi boş imaj propagandası gibi, manipülatif siyasi söylemlerin de BAE lehine somut bir çıktısı olmamaktadır. Bu bakımdan, BAE'nin propaganda faaliyetleri ile bağlantılı olarak, Facebook ve Twitter gibi sosyal medya devleri, BAE'ye bağlı olduğu tespit edilen yüzlerce sahte hesabı ve propaganda yayan internet trolllerinin hesaplarını kapatmıştır.

Sosyal medya trolllerinin sistematik kullanımının yaygınlaşması bir yana, BAE'nin bunu yüksek ihtimalle farklı ülkelerin imajlarını sarsmak için kullanabilmiş olabileceği gerçeği, propagandanın boyutlarını gözler önüne seriyor.

İran, Katar ve Türkiye gibi bölgesel anlamda kendisine rakip olarak gördüğü ülkeler hakkında olumsuz imaj yayma çabası içinde olan BAE, bu imaj çalışmalarını aynı zamanda kendi ülkesindeki olası muhalif seslerin bastırılması amacıyla bir gözdağı olarak kurgulamaktadır. Anlaşılan o ki, 2011 Arap halk hareketlerinin yaşandığı yıllarda BAE'de baş gösteren siyasi aktivizm blogları gibi toplumsal ve sosyal tatminsizliğin ve demokratik taleplerin ertelenmesine yönelik eleştirilerin dile getirdiği platformların yayılması kökten engellenmeye çalışılıyor. Söz konusu bloglarda görüş belirten "BAE 5'lisi" ve "BAE 7'lisi" gibi aktivistlerin akabetinin olumlu olmadığını hatırlatmak gerekmektedir.

BAE'nin propaganda ve manipülatif manevralarına karşılık, Türkiye'nin de diplomatik teamüller çerçevesinde birtakım karşılıkları olmuştur. Bu hamlelerden sonuncusu İçişleri Bakanı Süleyman Soylu'nun, Muhammed Dahlan'ın kırmızı listeye alınacağını belirtmesidir. Dahlan, Türkiye karşıtlığının simge bir figürü olmasının yanı sıra Abu Dabi'nin koruması altında olduğu düşünülen bir isimdir. Dahlan'ın PYD-YPG/PKK ve FETÖ gibi terörist örgütlerle de iltisaklı olduğu iddia edilirken bu hamlenin gelmesi, propaganda faaliyetleri ve manipülatif manevralara karşı vurulan önemli bir darbe olmaktadır. ■

SUUDİ ARABİSTAN'IN SON DÖNEM EKONOMİK HAMLELERİ VE Vizyon 2030

“

Suudi Arabistan, söz konusu atılım ile birlikte enerji sektörüne olan bağımlılığını asgari düzeye indirmeye çalışsa da proje hidrokarbon rezervleri üzerine temellendirilmiştir. Dolayısıyla, mevcut bağımlılığın azalmaktan ziyade şekil değiştirdiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

”

Nurbanu Akcan

Araştırma Asistanı, ORSAM

Stratejik önemini hidrokarbon rezervlerine borçlu olan Suudi Arabistan, son dönemde “Vizyon 2030 Projesi” ile

ön plana çıkmıştır. Ancak, Suudi Arabistan, söz konusu atılım ile birlikte enerji sektörüne olan bağımlılığını asgari düzeye indirmeye çalışsa da proje hidrokarbon rezervleri üzerine temellendirilmiştir. Dolayısıyla, mevcut bağımlılığın azalmaktan ziyade şekil değiştirdiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Suudi Arabistan ekonomisini, kurulduğu tarihten petrolün keşfedildiği ve akabinde ihraç edilmeye başlandığı tarihlere kadar hac ve umre gelirleri ile hurma ihracatı gibi ticaret gelirleri oluşturmuştur. Hidrokarbon rezervlerinin değerlendirilmesi, ülke için büyük bir kalkınma fırsatı yaratmış ve bu durum zamanla ülkenin ekonomik açıdan enerjiye bağımlı hale gelmesine neden olmuştur. Söz konusu avantajın bir dezavantaj halini alması (doğal kaynak laneti), Suudi Arabistan'ı çözüm yolları üretmeye zorlamıştır. Çünkü petrolün yenilenemez enerji kaynaklarından biri olması, Suudi Arabistan ekonomisinin petrol fiyatlarında yaşanan dalgalanmalar karşısında

son derece kırılgan olması gibi gerekçeler göz önünde bulundurulduğunda petrol sektörüne olan bağımlılık, ülkenin geleceği açısından önemli problemleri beraberinde getirmiştir. Benzer şekilde petrol ve üretiminde petrolün yer aldığı ürünlerin ihracattaki payının yüzde 90 gibi son derece önemli miktarı oluşturduğu düşünüldüğünde, mevcut bağımlılığın ülke için ne kadar kritik bir düzeyde olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla, Suudi Arabistan tarafından, özellikle yaşadığı ekonomik problemlere bir çözüm olacağı inancı ile "dinamik bir toplum, gelişen bir ekonomi ve iddialı bir ulus" olmak üzere üç tema üzerinden inşası gerçekleştirilecek olan "Vizyon 2030 Projesi" ortaya atılmıştır.

Vizyon 2030 Projesi

Vizyon 2030 Projesi, öncelikli olarak sektörlerde yaşanan dengesizliği gidermek ve petrol bağımlılığını azaltmak üzere 2016 yılında Suudi Arabistan Veliyet Prensi Muhammed bin Selman tarafından ortaya atılmış bir projedir. Projenin gerçekleştirilmesi amacı ile 2017 yılında

Ekonomik ve Kalkınma İşleri Konseyi'ne (Council for Economic and Development Affairs) bağlı Stratejik Yönetim Komitesi (Strategic Management Committee) kurulmuş ve projenin stratejik amaç ve hedeflerine ulaşması için "Vizyon Gerçekleştirme Programları" adı verilen on üç program oluşturulmuştur. Bu programlar şu şekildedir: Yaşam Kalitesi Programı, Mali Sektör Geliştirme Programı, Konut Programı, Mali Denge Programı, Ulusal Dönüşüm Programı, Kamu Yatırım Fonu Programı, Özelleştirme Programı, Ulusal Şirketler Tanıtım Programı, Ulusal Sanayi Geliştirme ve Lojistik Programı, Stratejik ortaklıklar Programı, Hac ve Umre Programı, İnsan Sermayesi Geliştirme Programı, Ulusal Karakter Zenginleştirme Programı.

“**Söz konusu dönüşümün, yalnızca ekonomik değil; kültürel boyutta da ele alındığı dikkate alındığında Batı'yla entegre olma ve stratejik ortaklıkların kaybetmemek adına bir fırsat olarak görüldüğünü söylemek mümkündür.**”

“Rantiyer devlet” tanımına en uygun yapıya sahip ülkelerden birisi olan Suudi Arabistan, yukarıdaki programlardan da anlaşılacağı üzere ekonomik yapısını dönüştürme ve gerçekleştirecek bu dönüşümü sabit kılma arzusundadır. 2016 yılında bütçe açığı verdiğini açıklayan ülke, “neo-liberal plan” olarak tanımlanan bu proje ile ekonomisini çeşitlendirmeye çalışmaktadır. Söz konusu dönüşümün, yalnızca ekonomik değil; kültürel boyutta

da ele alındığı dikkate alındığında Batı'yla entegre olma ve stratejik ortaklıklarını kaybetmemek adına bir fırsat olarak görüldüğünü söylemek mümkündür.

Suudi Arabistan, açıkladığı 272 milyar dolarlık 2020 bütçesi ile projeye olan katkılarını artırarak ekonomisini güçlendirmeyi hedeflemektedir. Ancak, ülkenin 2019 tahminleri ile 2020 tahminleri kıyaslandığında petrol dışı gelirlerinin düşmesi; kamu borcu ve bütçe açığının ise yükselmesi hususları Suud liderliğini hedeflerinden uzaklaştırmaya yetmektedir.

Aramco'nun Özelleştirilmesi ve Küresel Petrol Piyasası

1977 yılında millileştirilen petrol kaynakları, günümüzde dünyanın en karlı şirketleri arasında adı geçen Saudi Aramco'nun tekelinde bulunmaktadır. Suudi Arabistan, gerçekleştirmeyi amaçladığı Vizyon 2030 Projesi kapsamında gelir elde etmek ve projeye maddi kaynak sağlayabilmek üzere Saudi Aramco'nun hissesinden yüzde 5'lik

oranı halka arz edeceğini açıklamıştı. Akabinde, bu hususta bir karar değişikliğine giden Suud liderliği, söz konusu oranı yüzde 1,5 – 2 olarak açıkladı. Böylelikle Suudi Arabistan, ülkenin hidrokarbon rezervlerinden elde ettiği gelirleri azaltmaya pek de niyetinin olmadığını ortaya koymuş oldu. Suudi Arabistan'ın Tadawul piyasasında gerçekleşen talep toplama sürecinde 25,6 milyar dolarlık hisse satan Suudi Arabistan'ın hedefi şirketin 2 trilyon dolarlık değere ulaşmasıydı ancak; bu fiyatlama ile şirket sadece 1,7 trilyon dolarla dünyanın halka açık en büyük şirketi olmuştur. Suudi Arabistan'ın rekor hisse satışında bölgesel müttefiklerinden destek istemesi üzerine Kuveyt ve Abu Dabi ise Saudi Aramco'ya yatırım yapacaklarını açıklamışlardır. Açıkçası projenin akıbeti, doğrudan hidrokarbon rezervlerinin ihracatına bağlı olmasa da dolaylı olarak Saudi Aramco'nun arzına ve sonraki süreçte şirketin elde edeceği gelirlere bağlı olacaktır. Böylelikle “proje = petrol” denklemi karşımıza çıkmaktadır.

“

Avusturya'nın başkenti Viyana'da 5-6 Aralık tarihlerinde, Suudi Arabistan liderliğindeki 14 OPEC üyesi ile Rusya liderliğindeki 10 OPEC dışı üye, bir toplantı gerçekleştirdi. Toplantıda, ham petrol üretimini günlük 500 bin varil daha azaltmak üzere prensip kararına vardılar. 24 ülke petrol üretimini günlük 500 bin varil azaltma yönünde irade gösterirken; Rusya bu kesintiyi günlük 70 bin varil olarak belirledi.

”

Suudi Arabistan'ın petrol piyasalarına hakim olmaya çalışmasındaki bir diğer enstrümanı Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü (OPEC)'dür. Bu bağlamda örgüte ilişkin güncel gelişmeler bize ülkedeki petrol ve petrol dışı gelir-

lerin geleceği ile ilgili bazı ipuçları verecektir. Avusturya'nın başkenti Viyana'da 5 – 6 Aralık tarihlerinde OPEC ve OPEC dışı ülkeler arasında petrolün bundan sonraki üretim kotasına ilişkin bir toplantı gerçekleştirildi. Suudi Arabistan liderliğindeki 14 OPEC üyesi ile Rusya liderliğindeki 10 OPEC dışı üye, bu toplantıda ham petrol üretimini günlük 500 bin varil daha azaltmak üzere prensip kararına vardılar. 24 ülke petrol üretimini günlük 500 bin varil azaltma yönünde irade gösterirken; Rusya bu kesintiyi günlük 70 bin varil olarak belirledi. Suudi Arabistan ise günlük 167 bin varil azaltacağını ve hatta ek olarak 400 bin varili gönüllü olarak azaltacağını belirtti. Suudi Arabistan Enerji Bakanı Prens Abdülaziz bin Selman, yapılacak kesinti ile düşük petrol fiyatlarını yükseltmek suretiyle petrol piyasasındaki dengeyi gözettiklerini dile getirdi ancak; alınan bu kararlar küresel petrol piyasasında tek aktör olmaya çalışan Suudi Arabistan'ın planları

sekteye uğramaktadır. Çünkü Rusya, uygulamak üzere kabul ettiği kesinti ile birlikte petrolü diğer ülkelerden daha çok üreterek kesintinin yaratacağı fiyat artışı ile birlikte daha yüksek gelir elde etme imkanı bulmuş olacaktır. Aynı şekilde günlük üretimi Suudi Arabistan'ın üzerinde olan Amerika Birleşik Devletleri (ABD) de bu durumdan yararlanacak ve petrol piyasasındaki konumunu daha da belirginleştirecektir. Ayrıca Irak, Nijerya ve Rusya'nın petrol üretimine ilişkin kesintilerinde karar verici pozisyonda yer almaya ve söz konusu piyasada başat güç olmaya çalışan Suud liderliği, bu amacına ulaşamamaktadır. En nihayetinde Suudi Arabistan, Vizyon 2030 Projesi ile petrol bağımlılığını azaltmayı hedeflese de petrolden elde edilecek geliri artırma çabası göz önünde bulundurulduğunda kendisi ile çelişmiş gözükmektedir.

Sonuç olarak, Suudi Arabistan, ekonomisini gelecekte şekillendireceğini düşündüğü petrol dışı gelirlere yöneldiğini ve bu amaçla çalışmalar yaptığını öne sürse de kolaylıkla gelir elde ettiği petrol sektöründen planladığı ölçüde vazgeçmemektedir. Bölgesel ve küresel boyutta karar verici bir pozisyonda yer almak isteyen Suud liderliği, bu pozisyon için en büyük silahının petrol olduğunun farkında ve bu kaynağa önemli oranda bağlılığı bulunmaktadır. Ancak, OPEC ve OPEC dışı ülkelerin toparlanma sürelerini 6 aydan 3 aya çeken Suudi Arabistan'ın, 5 – 6 Mart 2020 tarihlerinde gerçekleştirecek toplantılardan da beklediği kazançları elde edemeyeceği ortadadır. ■

DOĞU AKDENİZ'DE DÜZEN KURMAK: TÜRKİYE'NİN LIBYA AKTİVİZMİNİ ANLAMLANDIRMAK

“

Libya hükümetinin talebi doğrultusunda iki ülke tarafından “Güvenlik ve Askeri İşbirliği Mutabakat Muhtırası” imzalandı. Anlaşma ile Türkiye, Libya’da uluslararası kamuoyu tarafından tanınan Serrac hükümetine yönelik tehditlerin bertaraf edilmesine ve Libya’nın toprak bütünlüğünün korunmasına yönelik her türlü desteği sağlamaya hazır olduğunu belirtmiştir.

”

Doç. Dr. İsmail Numan Telci

ORSAM Başkan Yardımcısı

Libya, Birinci Dünya Savaşı'ndan bu yana ilk kez bu derece yoğun biçimde Türk dış politikasında merkezi bir konum işgal ediyor. Bu noktada Türkiye ile Libya arasında imzalanan iki anlaşma, bir taraftan iki ülke arasındaki işbirliğini yeni bir boyuta taşıırken, diğer taraftan da bölgedeki bazı aktörleri ciddi anlamda endişeye sevk etmiştir.

Bu anlaşmalardan ilki olan ve 27 Kasım 2019'da imzalanan "Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası" ile iki ülke, Akdeniz'deki deniz sınırlarını uluslararası hukuka uygun biçimde belirlemişlerdir. Bu anlaşma birçok çevre tarafından Türk dış politikasında son yıllarda atılan en önemli adımlardan birisi olarak kabul edilmiştir. Libya'da uluslararası anlamda tanınan Feyaz Serrac liderliğindeki Ulusal Mutabakat Hükümeti ile imzalanan anlaşma, Ankara'nın Doğu Akdeniz politikaları açısından bir dönüm noktası oluşturmuştur.

Türkiye-Libya anlaşması Türkiye'nin Doğu Akdeniz politikasında önemli kazanım

Türkiye ile Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti arasında 27 Kasım'da "Güvenlik ve Askeri İşbirliği Mutabakat Muhtırası" ile iki ülkenin uluslararası hukuktan kaynaklanan haklarının muhafazasını hedefleyen "Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırasının" imzalandığı bildirildi

doğan haklarının korunmasına destek olmayı amaçlamaktadır.

Özellikle Deniz Yetki Alanlarının belirlenmesine yönelik anlaşma, Doğu Akdeniz'de çıkarları olan ülkeleri ciddi biçimde rahatsız etmiştir. Aralarında Yunanistan, Mısır, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) ve İsrail gibi aktörlerin bulunduğu bölge ülkelerinin yoğun biçimde tepki gösterdiği anlaşmayı izleyen süreçte, Libya'nın başkenti Trablus'taki hükümete yönelik uluslararası baskı artmış; ülkedeki en büyük silahlı güçlerden olan ve eski general Halife Hafter liderliğindeki milis grubu başkent Trablus'u ele geçirmek ve uluslararası anlamda tanınan Ulusal Mutabakat Hükümeti'ni devirip askeri bir rejim kurmak amacıyla girişimlerini yoğunlaştırmıştır.

Bu çerçevede bir diğer hayati anlaşma da Libya hükümetinin talebi doğrultusunda iki ülke tarafından imzalanan "Güvenlik ve Askeri İşbirliği Mutabakat Muhtırası"dır. Anlaşma ile Türkiye, Libya'da uluslararası kamuoyu tarafından tanınan Serrac hükümetine yönelik tehditlerin bertaraf edilmesine ve Libya'nın toprak bütünlüğünün korunmasına yönelik her türlü desteği sağlamaya hazır olduğunu belirtmiştir.

Anlaşma kapsamında Türkiye'nin Libya'da Ani Müdahale Güçleri'nin kurulmasına eğitim, mühimmat ve planlama desteği vermesinin yanı sıra, kara, deniz ve hava araçları için üs kurabilmesi, misafir askeri personel gönderebilmesi ve savunma sanayi alanında teknoloji transferi yapabilmesinin önü açılmıştır. Anlaşma ile Türkiye, dost ve müttefik Libya'nın siyasi istikrarının korunması, güvenliğine yönelik tehditlerin ortadan kaldırılması ve uluslararası hukuktan

Türkiye ile Libya arasındaki bu yakınlaşmayı bir tehdit olarak algılayan kimi bölgesel aktörler söz konusu anlaşmalara hızla tepki vermişlerdir. Özellikle deniz yetki alanlarının belirlenmesine yönelik anlaşma, Doğu Akdeniz'de çıkarları olan ülkeleri ciddi biçimde rahatsız etmiştir. Aralarında Yunanistan, Mısır, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) ve İsrail gibi aktörlerin bulunduğu bölge ülkelerinin yoğun biçimde tepki gösterdiği anlaşmayı izleyen süreçte, Libya'nın başkenti

Trablus'taki hükümete yönelik uluslararası baskı artmış; ülkedeki en büyük silahlı güçlerden olan ve eski general Halife Hafter liderliğindeki milis grubu başkent Trablus'u ele geçirmek ve uluslararası anlamda tanınan Ulusal Mutabakat Hükümeti'ni devirip askeri bir rejim kurmak amacıyla girişimlerini yoğunlaştırmıştır. Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki etkinliğinden uzun süredir rahatsız olan bu ülkeler, Ankara'nın bölgedeki çıkarlarını korumada hayati öneme sahip olan anlaşmayı bahane ederek, uluslararası tanınırlığı olmayan ve BM tarafından silah ambargosuna tabii tutulan Hafter güçlerine yönelik desteklerini artırmışlardır.

“

İlk olarak Yunanistan, Libya'nın Atina'daki büyükelçisinin sınır dışı edildiğini ilan ederek anlaşmaya olan tepkisini göstermiştir. 22 Aralık'ta ise Yunanistan Dışişleri Bakanı Nikos Dendias, Libya'ya bir ziyaret gerçekleştirmiş ve General Halife Hafter ile görüşmüştür. Dendias'ın Ulusal Mutabakat Hükümeti yetkilileriyle görüşmemesi Trablus tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Konuyla ilgili Mısır da Yunanistan'ın çizgisinde hareket etmiştir.

”

Türkiye'nin Libya ile imzaladığı deniz sınırı anlaşması şüphesiz bölgesel aktörlerin kısa ve uzun vadeli planlarını ve bölgede Türkiye karşıtı oluşturulmaya çalışılan ittifak yapılanmalarını ciddi anlamda

Libya'daki UMH, yasal kurumlarıyla Hafter'e karşı Trablus'u savunuyor

Birleşmiş Milletler (BM) tarafından Libya'daki tek meşru temsilci olarak kabul edilen Ulusal Mutabakat Hükümeti (UMH), darbeci General Halife Hafter'e, bünyesindeki altı ayrı yasal devlet kurumu ve kişileriyle direniyor

UMH, BAŞKENTİ SAVUNURKEN BÜNYESİNDEKİ ALTI DEVLET KURUMUNDAN DA DESTEK ALDI

- BAŞKANLIK KONSEYİ BAŞKANLIĞI:**
Bürokrat bir aileden gelen Fayiz es-Serrac, bu makamda bulunuyor ve aynı zamanda başbakanlık görevini üstleniyor
- BAŞKANLIK KONSEYİ ÜYELERİ:**
Başkan Serrac dışında konsey içinde sekiz üye daha var. Sekiz üye de Libya'nın farklı kesimlerinden ve bölgelerinden geliyor
- UMH KABİNESİ:**
Serrac'ın başkanlık ettiği kabine siyasi aidiyetten uzak teknokrat isimlerden oluşuyor ve genel olarak Libya'nın farklı bölgelerinden isimleri bünyesinde barındırıyor. Teknokrat hükümette 16 bakanlık var
- DEVLET YÜKSEK KONSEYİ:**
Ülkenin farklı kabile, etnik kimlik ve bölgelerinden 145 üyesi var. İslami eğilimli Adalet ve İnşa Partisinden istifa eden Halid el-Mişi, konseye başkanlık ediyor
- TRABLUS'TAKİ TEMSİLCİLER MECLİSİ:**
Milletvekili Sadık el-Kuheyli başkanlık ediyor. Hafter'in başkente yönelik saldırıları ve Tobruk'taki TM'nin Başkanı Akile Salih'in meclise danışmadan Hafter'i desteklemesi üzerine, Kuheyli beraberindeki onlarca milletvekiliyle başkent Trablus'a gelerek sivil idareyi destekleme kararı aldı
- LIBYA ORDUSU:**
Libya Ordusunun muvazzaf asker olarak başındaki isim Trablus Askeri Akademisinden mezun ve sonrasında orduda farklı görevlerde ve rütbelerde hizmet etmiş Genelkurmay Başkanı Muhammed Şerif
Başbakan Serrac da Savunma Bakanlığı görevini üstleniyor ve yasalar gereği ordunun bağlı olduğu kişi statüsünde

Libya'daki siyasi krizin ilk aşamalarında taraflar, Aralık 2015'te Fas'ın Suheyrat kentinde BM himayesinde **Suheyrat Anlaşması'nı** imzaladı

Tobruk'ta bulunan Hafter müttefiki Temsilciler Meclisi (TM) ve o dönem başkentteki Millî Genel Kongre (MGK) arasındaki anlaşmayla sonuçlanan müzakerelerde, **dokuz üyeden oluşan Başkanlık Konseyi** kuruldu

Buna karşın, darbeci General Halife Hafter'in de liderlik ettiği siyasi ve askeri oluşumlar, **Suheyrat Anlaşması'nın uygulanmasını engelleme girişimlerinde** bulundu

Milis güçlerin lideri Hafter ayrıca, elindeki askeri gücü sivil yönetime devretmeyi de reddetti. Libya'nın doğusunda kendisine meşruiyet zemini sağlamak için **başkenti ele geçirmek üzere 4 Nisan'da operasyon** başlattı

Aradan geçen sekiz ayda Hafter'in bu hamlesi başkenti elinde tutan **UMH'nin direnişine** takildi

21.02.2019 Anadolu Ajansı

etkilemiştir. Bölge ülkelerinin anlaşma sonrası verdikleri tepkiler, bu durumun açık göstergesidir. Anlaşmanın hemen ardından özellikle Yunanistan, Mısır, İtalya ve İsrail bazı diplomatik hamleler gerçekleştirerek Ankara ile Trablus arasında kurulan güçlü bağa zarar vermeye çalışmışlardır.

Bu çerçevede ilk olarak Yunanistan, Libya'nın Atina'daki büyükelçisinin

sınır dışı edildiğini ilan ederek anlaşmaya olan tepkisini göstermiştir. 22 Aralık'ta ise Yunanistan Dışişleri Bakanı Nikos Dendias, Libya'ya bir ziyaret gerçekleştirmiş ve General Halife Hafter ile görüşmüştür. Dendias'ın Ulusal Mutabakat Hükümeti yetkilileriyle görüşmemesi Trablus tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Konuyla ilgili Mısır da Yunanistan'ın çizgisinde hareket

etmiştir. Başkent Kahire’de bir araya gelen Yunanistan ve Mısır dışişleri bakanları, Türkiye ile Trablus hükümeti arasında imzalanan deniz sınırı anlaşmasının geçersiz olduğunu iddia etmişlerdir. Öte yandan Mısır yönetimi Ankara-Trablus yakınlaşmasına karşı girişimlerini uluslararası boyuta taşımış, Türkiye ile Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti (UMH) arasında imzalanan mutabakat muhtıralarıyla ilgili Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’ne (BMGK) başvurmuştur. Mısır yönetiminin bu tutumu üzerine Libya hükümeti, Mısır’daki büyükelçilik faaliyetlerini durdurma kararı alarak, Kahire yönetimine tepkisini göstermiştir.

“

Türkiye, diğer bölgesel meselelerde olduğu gibi, Libya ve Doğu Akdeniz siyasetinde de uluslararası hukuka uygun biçimde hareket etmektedir. Türkiye’nin ulusal çıkarlarını koruma hedefi doğrultusunda başlıca stratejisi olan uluslararası hukuka uygun hareket etme ilkesi, bu iki mesele bağlamında son dönemde yaşanan gelişmelerle kanıtlanmıştır.

”

Bu girişimlerden hareketle, Ankara-Trablus ittifakına karşı olan bölgesel aktörlerin temel stratejilerinin Ulusal Mutabakat Hükümeti ve lideri Feyaz Sarraj’ın meşruiyetinin sorgulanmasını hedefledikleri söylenebilir. Nitekim Atina, Kahire

ve Roma’nın Trablus’taki uluslararası tanınırlığı olan hükümet yerine, silahlı örgüt lideri Halife Hafter ile görüşmeleri ve onu meşru lider olarak lanse etmeleri bu stratejinin bir enstrümanı olarak değerlendirilmelidir. Bu görüşmelerin bir sonraki adımının Libya’da askeri bir yönetim kurma hedefinde olan Halife Hafter’e uluslararası meşruiyet kazandırma olduğu belirtilebilir. Dolayısıyla Atina, Kahire ve Roma’nın Libya ve Doğu Akdeniz siyasetinde uluslararası hukuku göz ardı ederek ve hatta Birleşmiş Milletler’in kararlarına aykırı bir şekilde hareket ettikleri gözlemlenmektedir.

ve ülkelerin aksine Türkiye, diğer bölgesel meselelerde olduğu gibi, Libya ve Doğu Akdeniz siyasetinde de uluslararası hukuka uygun biçimde hareket etmektedir. Türkiye’nin ulusal çıkarlarını koruma hedefi doğrultusunda başlıca stratejisi olan uluslararası hukuka uygun hareket etme ilkesi, bu iki mesele bağlamında son dönemde yaşanan gelişmelerle kanıtlanmıştır. Ankara, uluslararası sözleşmelerle öngörülen haklarını korumak amacıyla yine uluslararası hukuk kuralları ve teamüllerine uygun olarak Libya ile deniz yetki alanları

sınırlandırmasına dair mutabakat imzalamıştır. Bu anlaşma ile Türkiye’nin haklarını meşru bir zeminde savunduğu söylenebilir. Öte yandan Libya’da Birleşmiş Milletler ve diğer birçok ülke tarafından tanınan meşru hükümetin çağrısı ile işbirliği protokolü imzalaması da Ankara’nın Trablus’taki hükümete askeri destek sunmasının uluslararası yasal zeminini oluşturmaktadır.

Daha önce Barış Pınarı Harekatı ile bölgesel meselelerde uluslararası hukuka bağlı biçimde çözüm yolları arama çabası içerisinde olduğunu gösteren Türkiye, Doğu Akdeniz’de de aynı çizgisini devam ettirme kararlılığına sahiptir. İzleyen süreçte de yine Libya’da Feyaz Serrac hükümeti ile işbirliği mutabakatı imzalayan Türkiye, bu ülkedeki faaliyetlerinin de uluslararası hukuka uygun biçimde gerçekleşeceğini garanti altına almıştır.

“

Birden fazla bölgede birden fazla aktör ile direkt mücadele içerisinde bulunan Türkiye'nin bölgesel ve uluslararası tehditlerle mücadele kapasitesi geçmişte hiç olmadığı kadar yüksek bir seviyeye ulaşmıştır. Buradan hareketle, Türkiye karşıtı politikalar yürüten bölgesel ve küresel aktörlerin, bu tutumlarına karşılık Türkiye'nin "sert gücüne" başvurma ihtimalini değerlendirdiğini göz önünde bulundurmaları gerekmektedir.

”

Sonuç olarak, Türkiye'nin Libya hükümeti ile yaptığı anlaşmalar ve Doğu Akdeniz'deki siyasi aktivizmi, müdahaleci bir yaklaşımla değerlendirilmemelidir. Türkiye'nin bu bölgelere yönelik siyasetindeki

temel hedef, ulusal çıkarlarının korunmasıdır. Bu noktada geçmiş yıllara nazaran önemli bir farklılık, ulusal çıkarların korunmasında müdafaa ve müdahale, hattının Türkiye sınırlarının ötesinde noktalarda başlamak zorunda olunmasıdır. Bölgesel ve uluslararası tehditlerle başarılı bir mücadele ancak bu stratejinin hayata geçirilmesi ile mümkün olabilecektir.

Türkiye'nin Libya ile olan anlaşmaları ve Doğu Akdeniz'deki aktiviteleri, Ankara'nın dış politika da vites küçülttüğüne yönelik argümanların gerçekçi olmadığını da gözler önüne sermektedir. Suriye'de başarılı askeri operasyonlar gerçekleştiren, Körfez ve Afrika Boynuzu bölgelerinde sert güç unsurlarını dış politika aracı olarak işlevselleştiren ve son olarak da Doğu Akdeniz merkezli bir dış politika aktivizmi içerisinde olan Türkiye, son yıllarda

bölgesel politikalarda en etkili dönemlerinden birisini yaşamaktadır. Söz konusu aktivizm, Türkiye'nin bölgesel politikalarda daha etkili bir aktör olma konusundaki kararlılığını gösterirken bu konuda farklı tahayyüllere sahip aktörler açısından da üzerinde düşünülmesi gereken önemli bir husustur.

Bu anlamda, birden fazla bölgede birden fazla aktör ile direkt mücadele içerisinde bulunan Türkiye'nin bölgesel ve uluslararası tehditlerle mücadele kapasitesi geçmişte hiç olmadığı kadar yüksek bir seviyeye ulaşmıştır. Buradan hareketle, Türkiye karşıtı politikalar yürüten bölgesel ve küresel aktörlerin, bu tutumlarına karşılık Türkiye'nin "sert gücüne" başvurma ihtimalini değerlendirdiğini göz önünde bulundurmaları gerekmektedir. Bununla birlikte, Türkiye'nin, uluslararası hukuktan doğan haklarını hukuki ve diplomatik yollara başvurarak aramak da öncelikli tercihi olacaktır. ■

Türkiye-Rusya İlişkilerinde Libya: Çatışma mı İşbirliği mi?

“

Ocak 2020'de TBMM'nin alacağı karar ile Türkiye'nin Libya'ya asker göndermesinin önü açılacak ve belki de Türkiye, aynen Katar ve Somali'de olduğu gibi askeri üs kurabilecektir. Bu gelişmeler, Türkiye ve Rusya'nın Libya sahasında doğrudan karşı karşıya gelmesi riskini ortaya çıkarmış ve söz konusu durumun Türkiye-Rusya ilişkilerinde yaşanan ilerlemeyi sekteye uğratabileceği ve hatta Suriye'deki işbirliğini sonlandırabileceği tartışılmıştır.

”

Oytun Orhan

Levant Çalışmaları
Koordinatörü, ORSAM

Doğu Akdeniz'de uzunca bir süredir egemenlik iddiaları ile hidrokarbon kaynaklarının transferi ve paylaşımına dayalı bir rekabet yaşanmaktadır.

Normal şartlarda bir işbirliği alanı olması gereken Doğu Akdeniz konusu, kıyıdaş ülkeler arasındaki siyasi sıkıntılar nedeniyle sorun alanına dönüşmüş durumda. Yine aynı siyasi sıkıntılar yakın döneme kadar Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki güç mücadelesinde izole edilmeye çalışıldığı bir ittifakı ortaya çıkarmıştır. Yunanistan, İsrail,

Mısır ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi aralarında imzaladıkları anlaşmalar ile Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki egemenlik haklarını sınırlamaya çalışmıştır. Türkiye, söz konusu hamlelere karşı ilk olarak kendi yetki alanındaki bölgelerde doğal kaynak arama-tarama faaliyetleri gerçekleştirmiş ve bu hamlesini deniz kuvvetleri ile destekleyerek kendi çıkarlarını korumak adına güç kullanımı dahil her türlü adımı atmaya hazır olduğu mesajını vermeye çalışmıştır.

Doğu Akdeniz'deki güç dengesini alt üst eden gelişme Türkiye'nin Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti (UMH) ile deniz yetki alanlarını sınırlandırma anlaşması imzalaması olmuştur. Türkiye'nin karar alıcı çevrelerinde, Libya'nın Doğu

Akdeniz'de Türkiye'nin komşusu olduğu ve iki ülke arasında bir deniz anlaşmasının imzalanması gerektiği uzun bir süredir dillendirilmekteydi ancak; söz konusu hamle, 2019 yılının sonlarında atılabildiği. Yapılan anlaşmayla birlikte, Doğu Akdeniz'deki güç mücadelesinde dengeleri bir anda kendi lehine değiştiren Türkiye, sahadaki gücünü diplomatik ve uluslararası hukuk açısından destekleyecek araçlar elde etmiştir. Türkiye her şeyden önce kıyıdaş ülkelerden biri ile ittifak kurarak izole konumunu kırmayı başarmıştır. İkinci olarak, uluslararası hukukun tanıdığı haklardan yararlanarak Türkiye ve Libya'nın deniz yetki alanları arasında doğrudan coğrafi bağlantı sağlanmış ve böylece iki ülkenin izni olmaksızın bölgede arama faaliyeti yapılması ve doğal kaynakların trans-

Libya'nın yasal meşru temsilcisi Ulusal Mutabakat Hükümeti (UMH) İçişleri Bakanı Fethi Başağa, Tunus'un başkenti Tunus'ta düzenlediği basın toplantısında, hava üslerini yabancı devletlere açan Hafter'in paralı güçlerine karşı koymak için Türkiye'den resmi olarak askeri destek isteyeceklerini açıkladı.

feri için projeler geliştirilmesinin mümkün olamayacağı ortaya konmuştur. Hepsinden önemlisi ise Türkiye açısından yaşamsal öneme sahip Doğu Akdeniz'deki egemenlik haklarının korunmuş ve Kıbrıs

meselesinde pozisyonunu güçlendirecek bir tablo ortaya çıkmıştır.

Yaşanan bu gelişmeler, Libya'da devam eden iç savaşı artık Türkiye için bir dış politika meselesi olmanın ötesinde doğrudan Türkiye'nin Kıbrıs ve Doğu Akdeniz meselelerindeki hayati çıkarlarının koruması ile bağlantılı bir konu haline getirmiştir. Zira Türkiye ve Trablus Hükümeti arasında imzalanan anlaşmanın kalıcılığı ve uygulanabilmesi, Sarraj liderliğindeki UMH'nin Hafter karşısında ayakta kalabilmesine bağlıdır. Hafter'e bağlı siyasi ve askeri unsurlar, uzun zamandır kuşatma altında tuttıkları Trablus'u ele geçirmeleri halinde söz konusu anlaşmayı iptal edeceklerini açıkça ilan etmiştir. Doğu Akdeniz'de Türkiye ile rekabet eden kamp, tam da bu nedenle Hafter güçlerinin ülkenin tamamında kontrolü sağlayabilmesi için askeri desteklerini artırmış vaziyettedir. Hafter'in arkasındaki güçlere baktığımızda Mısır, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ve Fransa'nın öne çıktığı

Hafter, Libyalılara karşı aşırı milisleri ve yabancı paralı askerleri savaştırıyor

Libya'da başkenti ele geçirme hayaliyle ülkesini şiddet sarmalına sürükleyen darbeci lider Halife Hafter, insan kaynağı eksikliğini bölgedeki aşırı görüşlü milisler ve sicili kabarık paralı askerlerle kapatmaya çalışıyor

HAFTER'İN MILİS BİRLİĞİ "LIBYA ULUSAL ORDUSU"

Hafter güçlerinin, 7 bin eğitimli askeri personel olmak üzere 25-30 bin kişilik bir güce sahip olduğu öne sürülüyor

MEDHALİ SELEFİLER

Libya'da Hafter saflarında yer alan Medhali Selefiler, aşırı görüşler barındırıyor

NIDA TABURU

Uluslararası Ceza Mahkemesi tarafından savaş suçları işlediği gerekçesiyle aranan Mahmud el-Virfeli tarafından yönetiliyor

SEBİL ES-SELAM BİRLİKLERİ

Ülkenin güney doğusundaki El-Küfra bölgesinde etkin

SELEFİ TEVHİD BİRLİĞİ

Hafter'e karşı çıkanların "dinden çıktığını ve dolayısıyla kanının dökülmesinin caiz olduğunu" savunuyor

EL-KANIYAT BİRLİKLERİ

Terhune kentinde yer alan El-Kaniyat Birlikleri, Kani kardeşlerin kontrolünde. Büyük çoğunluğunu eski Kaddafi ordusu askerleri oluşturuyor

KADDAFI REJİMİ BİRLİKLERİ

Kaddafi rejiminin, 2011 yılında silahlı biçimde yıkılmasının ardından, Hafter, buradan ayrılan askeri birlikleri devşirmek için çabaladı. Bu savaşçılar, deneyimli ve en gelişmiş silahları kullanabilecek beceriyi sahip birlikler olarak öne çıktı

MUHAMMED BİN NAYİL

ABDUSSELAM EL-HASSİ

MEBRUK ES-SHEBAN

TERHUNE 22 TUGAYI

SAHYAT BİRLİKLERİ

KABİLE SAVAŞÇILARI

Ülkenin doğusundaki bazı kabileler Hafter ile iş birliği yapıyor. Kuzeydeki Sirte, batıdaki Terhune ve doğudaki Ecdebiye kentinde mensupları bulunan Hafter'in soyisini taşıdığı Hafter kabilesi. Tobruk merkezli Temsilciler Meclisi'nin Başkanı Akile Salih'in mensup olduğu Ubeydat kabilesi, ve diğer bazı kabileler Hafter'i destekliyor

PARALI ASKERLER

SUDAN BAĞIMSIZLIK ORDUSU

Darfur'da faaliyet gösteren iki ayrı gruptan 500 kadar milis Hafter saflarında

WAGNER GRUBU

Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'e yakın Yevgeny Prigozhin'e ait. Şirketin, Libya'ya getirdiği 25 Rus pilot savaş uçaklarıyla görev yapıyor

Mısır, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ve Fransa'nın askeri yetkilileri Hafter'e taktiksel danışmanlık sağlıyor

CADU İSYANCI SİLAHLI GRUBU

Yaklaşık 700 kadar üyesiyle Libya'da Hafter'e hizmet veriyor

CANCAVID MILİSLERİ

Yaklaşık 1000 milis, Hafter'in başkente yönelik saldırılarında kritik Cufra hava üssünü koruyor

görülmektedir. Coğrafi faktörler ise Mısır'ın rolünü öne çıkarmakta; Mısır'ın Libya'da aldığı pozisyon ülkenin doğusundaki dengeleri büyük ölçüde şekillendirmektedir. Mısır, Hafter güçlerine silah desteği vermenin ötesinde doğrudan hava saldırıları ile iç savaşa müdahil olurken, Fransa hem askeri danışmanlık hem de BAE üzerinden silah desteği vermektedir. BAE ise Hafter'e yapılan destek operasyonlarının merkezinde yer almakta; silah desteği, hava desteği ve tüm operasyonların finansal yükünü üstlenmektedir.

Libya'da Hafter'in safında yer alan diğer bir aktör ise Rusya'dır. Ancak, Rusya'nın Hafter'e verdiği destek tartışmalı bir durumdadır. Resmi olarak Libya'da açık bir pozisyon almayan Rusya, Trablus hükümeti ile de ilişkileri devam etmektedir. Rusya'nın Libya iç savaşına dahil oluşu tartışmalı bir araç üzerinden gerçekleştirir. Daha önce Ukrayna ve Suriye sahasında adı sıkça duyulan Rusya merkezli Wagner özel güvenlik şirketine bağlı savaşçıların, 2019 yılı ortası ile beraber Hafter saflarında savaşmaya başladığı iddiaları gündeme gelmiş; sahada Rus kökenli savaşçı kayıplarının açık kaynaklara yansımaları ile Wagner'in Libya'daki faaliyetleri netlik kazanmıştır. Wagner'in dahil oluşunun arkasında da muhtemelen BAE yer almaktadır ve şirketin Libya'daki operasyonlarının maliyetini BAE üstlenmektedir. Wagner her ne kadar özel bir şirket olsa da bu hamlenin Rus dış politikasından bağımsız atılmış olması mümkün gözükmemektedir. Zira Wagner grubunun başındaki kişinin doğrudan Putin'e rapor verdiği iddia edilmektedir. Ancak,

yine de Wagner'in iç savaşa dahil oluşunu Rusya'nın Suriye'deki angajmanları ile kıyaslamak doğru olmayacaktır. Wagner ne olursa olsun özel bir güvenlik şirkettir ve Libya'da sadece binlerce savaşçısından bahsedilebilir. Rusya Suriye'de ise büyük askeri üsler kurmakta, stratejik askeri unsurlarını Suriye'ye konuşlandırmakta ve resmi bir biçimde Esad rejiminin arkasında yer alarak hem askeri hem de siyasi destek sağlamaktadır. Ancak, Wagner'in Libya iç savaşına dahil oluşu sahadaki askeri dengelerin son aylarda Hafter lehine dönmesinde kritik rol oynamış gibi gözükmektedir. Bu da Rusya'nın, Libya'da beklentisinin ötesinde bir etkinlik elde etmesini sağlamış olabilir.

Son aylarda askeri dengelerin Hafter lehine değişmesi, Türkiye'yi de UMH safında daha fazla yer almaya ve hatta gerektiği takdirde Libya'ya asker göndermeye yönlendirmiştir. Libya hükümeti de bu yönde resmi talepte bulunmuştur. Bu bağlamda, Ocak 2020'de TBMM'nin alacağı karar ile Türkiye'nin Libya'ya asker göndermesinin önü açılacak ve belki de Türkiye, aynen Katar ve Somali'de olduğu gibi askeri üs kurabilecektir. Bu gelişmeler, Türkiye ve Rusya'nın Libya sahasında doğrudan karşı karşıya gelmesi riskini ortaya çıkarmış ve söz konusu durumun Türkiye-Rusya ilişkilerinde yaşanan ilerlemeyi sekteye uğratabileceği ve hatta Suriye'deki işbirliğini sonlandırabileceği tartışılmıştır.

Türkiye ve Rusya ilişkilerinin Libya üzerinden bozulması riskinin var olduğu söylenebilir. Ancak, Türkiye

ve Rusya'nın Libya'da farklı cepelerde yer alıyor olmasının sonucu illaki çatışma olmayabilir. Esasında, Libya konusunun aynen Suriye meselesinde olduğu gibi bir işbirliği alanı olması ihtimali gözden kaçırılmamalıdır. Türkiye ve Rusya'nın Suriye vizyonlarının çok farklı olduğu bilirse de bu durum iki ülkenin Astana Platformu kapsamında işbirliği yapmasına engel olmamıştır. Türkiye ve Rusya'nın Suriye iç savaşında çatışan iki kamp üzerinde sahip oldukları etki, onların somut sonuç üreten bir inisiyatif geliştirmesine olanak sağlamıştır. Suriye'de Türkiye-Rusya işbirliği, 2019 yılı itibarıyla çatışmaların seviyesinin önemli ölçüde azalmasını ve tüm sıkıntılara rağmen Anayasa Komitesi'nin oluşturulup siyasi çözüm açısından ileri bir aşamaya geçilmesini sağlamıştır. Türkiye ve Rusya'nın Suriye pratiği, Libya özelinde de bir koordinasyon sağlanması açısından fırsat sağlayabilir ve bu senaryonun gerçekleşmesi açısından önemli avantajların olduğu söylenebilir.

Suriye pratiği sayesinde Türkiye ve Rusya arasında hali hazırda diplomatik kanallar sonuna kadar açık ve güvenlik koordinasyonu açısından gerekli tüm mekanizmalar oluşturulmuş durumdadır. Türk ve Rus dışişleri yetkilileri arasında düzenli ve çok sık görüşmeler yürütülmektedir. Daha önemlisi, sorunun askeri boyutu nedeniyle iki ülkenin ordusu ve istihbarat örgütleri arasında da geçmişte olmadığı ölçüde yakın bir irtibat sağlanmış durumdadır. Bütün bu kanalların en tepesinde başkanlar düzeyinde yürütülen diplomasi yer almaktadır ve güçlü liderlerin yer aldığı bu iki ülke ara-

sında olumlu bir ilişki kurulmuştur. Kurumlar arası ilişkilerde ve sahada tıkanıklık yaşandığında iki lider bir araya gelerek kilidi açacak kararları almak suretiyle söz konusu kararları ilgili kurumlara uygulatabilmektedir. Bütün bu avantajlar Türkiye ve Rusya'nın farklı pozisyonlarına rağmen Libya'da Astana benzeri bir format üzerinden işbirliği yapma imkanına sahip olduğunu göstermektedir. Böylesi bir işbirliği, iki aktörün süreci domine etmesine ve diğer aktörlerin rollerinin sınırlandırılmasına imkan sağlamaktadır.

Sonuç olarak, Türkiye ve Rusya'nın Libya'da Suriye benzeri bir işbirliği yapma imkanı olsa da Libya'daki şartların Suriye'den farklılık arz ettiği unsurlar olduğu unutulmamalıdır. İki aktörün Libya'daki taraflar üzerindeki etki kapasitesi Suriye'deki kadar yüksek olmadığı gibi coğrafi dezavantaj ve operasyon bölgeleri ile doğrudan bağlantı da söz konusu değildir. Ayrıca, Libya meselesinde Suriye'nin aksine Avrupa ülkeleri ve Körfez de önemli aktörler olarak karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu aktörler, Türkiye-Rusya işbirliğinin Libya'daki süreci kontrol etme imkanını sınırlandırmaktadır. Ancak, Suriye'dekine kıyasla daha geniş katılımlı bir format üzerinden iki ülke, Libya'da ateşkes sağlanması ve Libya sorununa siyasi çözüm bulunması temelinde işbirliği yapabilir. İki ülke, Suriye'de krizin başlarında işbirliği yapabilmeyi başarabilseydi Suriye'de istikrar çok daha erken sağlanabilirdi. Dolayısıyla, Suriye'den alınacak dersler ile Libya krizine daha erken safhalarda siyasi bir çözüm bulunması mümkün olabilir. ■

2020'li Yıllara Girerken SAVAŞIN DEĞİŞİMİ VE TÜRKİYE

“

21. yüzyılın ilk çeyreğinin sonuna doğru yaklaşırken geride kalan 20 yılda Türkiye'nin yakın çevresinde yaşanan pek çok gelişme; içerisinde bulunduğumuz coğrafyada var olmanın ne kadar zor olduğunu, üniversite ve sanayii işbirliği ile modern savaş teknolojileriyle donatılmış bir orduya sahip olmanın önemini ve yaşanan gelişmeleri yakından takip ederek ortaya çıkan sorunlara pro-aktif bir şekilde müdahale edebilmenin varoluşsal bir öneme sahip olduğunu göstermiştir.

”

Sertaç Canalp Korkmaz

Doktora Öğrencisi, Polis Akademisi

İçerisinde bulunduğu coğrafya Türkiye için pek çok avantajı ve dezavantajı beraberinde getirmektedir. Ülkeyi kültürel açıdan zengin kılan söz konusu coğrafi konumlanış, aynı zamanda bu zenginlikleri kırılganlığa çevirme riskine sahiptir. Bunun en açık örneği ise Ortadoğu'da gerek etnisite gerek mezhep merkezli devam eden savaşların sınıraşan etkilere sahip olmasıdır. Ayrıca, Türkiye'nin hidrokarbon rezervler açısından dünyanın önde gelen ülkeleleriyle aynı havza içerisinde yer alması ve her geçen gün bu kaynakların dağıtım ve nakil aşamalarında artan rolü ise ülkeyi jeopolitik açıdan ayrıcalıklı bir konuma taşımaktadır. Günün sonunda ulaşılan bu konum devlet aygıtına güçlü bir orduya sahip olmayı ve bu ordunun ihtiyaçlarını da azami ölçüde ülke içerisinde karşılamayı zorunlu hale getirmektedir. Bu noktada ise güçlü bir ordunun ne anlama geldiğini tanımlamak gerekir.

“

21. yüzyılda Ortadoğu merkezli mevcut güvenlik ortamına bakıldığında, konvansiyonel tehditlerin varlığını korumasıyla birlikte, devlet dışı silahlı aktörlerin daha fazla ön-plana çıktığı bir 20 yıla şahit olduk.

”

Öncelikle güçlü ordu demek sadece sayısal açıdan büyüklük ile sınırlanabilir. Güçlü ordu, kendisinin ya da dünya ordularının karşılaştığı sorunlardan dersler çıkarıp içerisinde bulunduğu dönemi iyi analiz ederek bir sonraki savaş alanına kendisini hazırlayan, eğitim-doktrin ihtiyaçlarını bu gelişmeler ekseninde güncelleyip donanımı da bu paralelde güçlendiren, harbe hazırlık seviyesi ile caydırıcılığı yüksek olan ve personelinin kullanacağı silah ve teçhizatı azami ölçüde milli imkân ve kabiliyetlerle karşılayabilen ordudur.

21. yüzyılda Ortadoğu merkezli mevcut güvenlik ortamına bakıldığında, konvansiyonel tehditlerin varlığını korumasıyla birlikte, devlet dışı silahlı aktörlerin daha fazla ön-plana çıktığı bir 20 yıla şahit olduk. Bu da sadece konvansiyonel bir yapılanma üzerine kurulu orduyu değil; devlet dışı silahlı ak-

törlerin de yaratmış olduğu asimetrik tehditlere karşı mücadele edebilecek bir ordu yapılanmasına ihtiyaç duyulduğunu göstermiştir.

Türkiye, 1984 yılından beri terör örgütü PKK ile yürüttüğü mücadelede önemli bir tecrübe kazanmıştır. 1990'lı yıllardan itibaren yavaş da olsa Soğuk Savaş'ın getirdiği hantal kuvvet yapılanmasını terk eden TSK, bu kapasitesini arttırmaya devam etmektedir. Ancak ilerleyen yıllarda yeni bir yapılanmaya ihtiyaç duyması kaçınılmazdır. Daha önce Al Jazeera Türk'ün web-sitesinde emekli Korgeneral İsmail Hakkı Pekin tarafından ele alınan bir yazı dizisi bu noktada önemli tespitleri içermektedir. İleri okumalar yapmak isteyenler ise "Revolution in Military Affairs" kavramı üzerine yazılan çalışmalara bakabilirler.

21. yüzyılda 20 yıl geride kalırken, savaş alanında radikal değişimlerin yaşanmasının öngörüldüğü ve Batılı orduların uzun zamandır ciddi hazırlıklar içerisinde bulunduğu yeni bir 10 yıllık döneme girmiş bulunuyoruz. Geride kalan 20 yıl, yakın çevremizde yaşanan gelişmeler nedeniyle Türkiye açısından oldukça ders verici gelişmelerle dolu olmuştur. Peki, geçmişten günümüze yaşanan gelişmelerde neler öne çıktı?

Konvansiyonel Silahlanma

Her ne kadar silahlanma alanında çeşitlilik yaşanıyor olsa da yakın

çevremizdeki ülkelerin savunma politikalarında konvansiyonel silahlar hala hatırı sayılır bir yere sahiptir. Rusya'nın süper güç olması nedeniyle liste dışında bırakılması durumunda, İran'ın nükleer güç olma yönündeki politikaları ve İsrail'in nükleer kapasitesi dışında yakın çevremizdeki diğer ülkelerin daha çok konvansiyonel olarak ordularına yatırım yaptığı görülmektedir.

“
Asimetrik savaş araçlarına başvuran devlet dışı silahlı aktörlerin artan varlığı, konvansiyonel silahlanmayı merkeze alan orduların ilerleyen süreçte stratejik başarıyı kazanmalarının zor olacağını göstermektedir.
”

Suudi Arabistan'ın ve Körfez ülkelerinin karşılaştıkları tehditlere cevap verecek bir şekilde konvansiyonel olarak artan silahlanmaları ve Mısır'ın da Doğu Akdeniz'de dengeleri değiştirecek şekilde ordusunu modernize etme çalışmaları Türkiye açısından yakından takip edilmesi gereken başlıklar olarak öne çıkmaktadır.

Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ve Suudi Arabistan ordularının son yıllarda modern konvansiyonel silahlara yaptığı yatırımlara rağmen sürdürdükleri askeri operasyonlarda sonuç alamadığı da görülmektedir. Çünkü her iki ülkenin askeri kurumsal kapasitesi zayıftır. Henüz büyük hareketler yürütebilecek bir kurmay akla ve devlet geçmişine sahip değildiler. Ayrıca sahadaki mücadelenin salt konvansiyonel harp araçlarıyla kazanılması artık imkânsız durumdadır. Çünkü asimetrik savaş araçlarına başvuran devlet dışı silahlı aktörlerin artan varlığı, konvansiyonel silahlanmayı merkeze alan orduların ilerleyen

süreçte stratejik başarıyı kazanmalarının zor olduğunu göstermektedir. Bunu da Yemen örneğinde çok ciddi bir şekilde görmekteyiz.

Devlet Dışı Silahlı Aktörlerin Yeni Savaşlarda Ön Plana Çıkması

1979 yılında Sovyetlerin Afganistan'ı işgal etmesinden bu yana devlet dışı silahlı aktörlerin (DDSA) savaş alanındaki rolü ve etkileri giderek artmaya başlamıştır. Bu aktörler kimi zaman kendi hedefleri kimi zaman da başka aktörlerin hedefleri için savaş alanında yer almaya başlamışlardır.

Bu aktörlerin sayısının artıyor oluşu ve organizasyonel yapılarının homojen olmaması, ordular için karşılaşılan bu tehdide dair istihbarat toplanmasını zorlaştırmaktadır.

DDSA'ların sahip olduğu askeri kapasitenin ve silah-mühimmat trafiğinin yakından takip edilmesi ise farklı seviyelerde istihbarat araçlarına sahip olmayı gerekli kılmaktadır. Bu da değişen savaş ortamı açısından savunma yapılanmasında içerisinden müstakil ve emir-komuta açısından bürokratik hantallıktan uzak askeri istihbarat mekanizmasına sahip olmakla mümkündür. TSK, terör örgütü PKK ile olan mücadelesi ile birlikte devlet dışı silahlı aktörler ile nasıl mücadele edilmesi gerektiği konusunda önemli bir tecrübe kazanmıştır. Sadece PKK ile değil, aynı zamanda farklı motivasyonlara sahip terör örgütleriyle de mücadele ediyor oluşu ve bunun ağırlıklı olarak sınırlarının ötesinde gerçekleşiyor olması TSK'yı bu noktada öne çıkarmaktadır.

Mekân Değiştiren Savaşlar

Türkiye'nin yakın çevresindeki coğrafyada Soğuk Savaş'ın bitmesinden bu yana meydana gelen savaşların bir kısmı meskûn ma-

hallerde, yani kentsel alanlarda meydana geldi. Tarihsel süreçte pek çok örneği olan bu savaş türü elbette yeni bir kavram değildir. Ancak tehditlerin değişen doğası ve artan yıkıcılıkları dikkate alındığında meskûn mahal harbi tarihte hiç olmadığı kadar ciddi bir tehdit haline dönüşmüştür.

Her geçen gün artan ve artarken de kentleşen dünya nüfusu, savaşların her geçen gün daha fazla kentsel alanlarda meydana geldiğini göstermektedir. Rusların Grozni'de; Amerikalıların Irak'ın Sadr City, Felluce, Anbar gibi yerleşim yerlerinde; İsrail'in 2006 yılında Lübnan Hizbullah'ı ile yaptığı savaşta ve 90'lı yıllarda Balkanlarda yaşanmış olan iç savaşlarda meskûn mahal harbinin yıkıcılığı ve bu harbin doğasının zorluğu net bir şekilde görülmüştür. Türkiye ise bu noktada NATO ittifakı içerisinde yer almasına rağmen, yaklaşmakta olan söz konusu harbin doğasını anlamakta geç kalmış ancak hızlı şekilde kendisini bu savaş türüne adapte etmiştir. Temmuz 2015 sonrası süreçte ülkenin güneydoğusunda terör örgütü PKK'ya karşı yürütülen terörle mücadele operasyonlarında söz konusu harp türü tecrübe edilmiştir. Bahsi geçen süreçte TSK'nın kazandığı deneyimler ise Fırat Kalkanı, Zeytin Dalı ve Barış Pınarı olarak adlandırılan hareketlerde kümülatif se-

kilde artan başarıyla uygulanmıştır. Ayrıca geçen süreçte geliştirilen her yeni silahın ve donanımın da bir sonraki savaşta kullanılmaya başlanmasıyla TSK'nın meskûn mahal harbine yönelik kapasitesi artmaya başlamıştır.

Düşman Tarafından Kolaylıkla Üretilen Ölümcül Silahlar: EYP ve İHA

Geçen 20 yılda ABD'nin önce Afganistan'da gerçekleştirdiği müdahale, hemen arkasından da Irak'ta işgal süreciyle birlikte savaş alanında el yapımı patlayıcıların (EYP)

çok etkin bir şekilde düşman gruplar tarafından kullanımına denk gelindi. Teknolojinin sivilleşmesi neticesinde DDSA'lar; uzaktan kumandalı, kablolu, hareket veya ısı sensörlü çok değişik konfigürasyonlara sahip ve çeşitli düzeyde bileşenlerle tesiri güçlendirilmiş patlayıcılara kolay bir şekilde ulaşılabilir konuma geldi. Artan EYP tehdidini karşılamak için de zırhlı

personel taşıyıcılarının zırh kapasitesinin güçlendirilmesine yönelik çalışmalar hızlandı.

Bu da beraberinde basit ama ölümcül bir silaha karşı her bir araca onbinlerce yüzbinlerce dolarlık ek donanımlar eklenmesini beraberinde getirdi.

Ayrıca artan zırh ise araçlar için daha fazla yakıt ihtiyacını ve lojistik planlamaların yenilenmesini gerektirdi. Bu da düşman unsurların kullandığı sadece basit bir silahın ordular nezdinde ne kadar önemli bir değişiklik yapılmasına etken olduğunu bizlere göstermektedir.

Aynı süreçte savaş alanında ortaya çıkan diğer bir tehdit ise insansız hava araçlarının artan varlığı olmuştur. En basit konfigürasyona sahip insansız hava araçlarından (İHA) daha karmaşık yapılara sahip İHA'ların gerek devlet gerekse DDSA'lar tarafından kullanılmaya başlanması, savaş alanındaki asimetriyi artıran bir diğer bir gelişme olmuştur. DDSA'ların elinde ciddi bir tehdide dönüşen İHA'lar, IŞİD'in Irak ve Suriye'deki saldırılarında ölümcüllüğünü göstermiştir.

Müşterek Harbin Artan Önemi

Savaş alanında yaşanan diğer önemli bir gelişme ise hem mekânsal hem teknolojik boyutta yaşanan bu gelişmeler karşısında ordular için başka bir değişimi zorunlu hale getirmektedir: Müştereklik! Eskiden tek bir alanda ve aynı düzeydeki kuvvetler arasında yaşanan savaşlar, artık birkaç alan-

da aynı anda farklı kuvvetler arasında yaşanmaktadır. Bu da birbirleriyle hareket etme kabiliyetine sahip, komuta-kontrol noktasında hızlıca karar alıp uygulayabilen bir ordu yapısına geçişi gerektirmektedir. TSK açısından müştereklik henüz yeterince tartışılmamışken, savaş alanında yaşanan değişim ABD merkezli olarak dikkate alındığında “Multi-Domain Warfare” (Çoklu Alan Savaşı) kavramının tartışılmaya başlandığı görülmektedir.

ABD'nin hala askerî açıdan başat güç olması ve NATO'daki pek çok alanda öncülük olması sebebiyle ilerleyen yıllarda bu kavramın NATO'da sıkça tartışılmaya başlayacağını söyleyebiliriz. Bu sebeple, TSK'nın

mevcut tartışmalarına geç kalmamak için sadece teknolojik ve kurumsal olarak değil, fikir alanında da yaşanan tartışmaları yakından takip etmesi ilerleyen yıllardaki muhtemel gelişmelere kendisini uyarlayabilmesi açısından önem taşımaktadır.

“

Yakın çevremizde deniz kuvvetleri bağlamında artan silahlanma faaliyetleri ile Hürmüz'den Doğu Akdeniz'e kadar uzanan alanda enerji ve ticaret rotalarında yaşanan gerginlikler dikkate alındığında, bölge donanmaları arasındaki rekabetin artış göstermesi beklenebilir.

”

Sonuç olarak güney komşularımızda yaşanan istikrarsızlığa bağlı olarak DDSA'ların artan sayıları, söz konusu DDSA'ların güçlenen kapasiteleri sonucunda

yarattıkları asimetrik tehditler ve Doğu Akdeniz'de yaşanan konvansiyonel silahlanma dinamikleri dikkate alındığında aynı anda farklı noktalarda konuşlanabilen, birbirinden bağımsız farklı iki savaş alanında hızlı şekilde karar alıp uygulayabilen bir komuta-kontrol mekanizmasına sahip ordu yapılanmasının öne çıktığı bir döneme girileceğini söyleyebiliriz. Yakın çevremizde deniz kuvvetleri bağlamında artan silahlanma faaliyetleri ile Hürmüz'den Doğu Akdeniz'e kadar uzanan alanda enerji ve ticaret rotalarında yaşanan gerginlikler dikkate alındığında, bölge donanmaları arasındaki rekabetin artış göstermesi beklenebilir. Bu sebeple bölge ülkelerinin kara ve hava eksenli modernizasyon faaliyetlerini sürdürdükleri; deniz kuvvetlerine yönelik büyük yatırımlar gerçekleştirdikleri bir döneme tanıklık edebiliriz. ■

BARIŞ PINARI HAREKÂTI VE NORMALLEŞME SÜRECİ

“

ABD ve Rusya ile varılan mutabakatlar sonrası operasyonun sıcak çatışma boyutu büyük oranda noktalanarak diplomasi boyutu başlatılmıştı. Türkiye, terörden arındırdığı 2 bin 200 kilometrekare alandaki 160 yerleşim yerinin hızlı bir şekilde normalleşmesi için sahadaki çalışmalarına hızla devam ediyor. Bu noktada, Barış Pınarı Harekati bölgesinde güvenlik ve istikrarın sağlanması adına şu ana kadar neler yapıldığı ve yapılması gerektiği ile istikrarlı bir ortam oluşturmanın önünde duran olası engeller bu yazıda değerlendirilecektir.

”

Hamza Haşıl

Araştırma Asistanı, ORSAM

Suriye'nin kuzeyindeki terör unsurlarını bertaraf edip ulusal güvenliğini sağlamak isteyen Türkiye, 9 Ekim 2019 ta-

rihinde Barış Pınarı Harekati'ni başlatmıştı. Harekat resmi olarak bitirilmiş olmasa da 21 Kasım 2019 tarihinde Milli Savunma Bakanı Hulusi Akar, Suriye'nin kuzeyinde YPG/PKK tarafından bir terör koridoru oluşturulması meselesinin bittiğini ve bölgedeki çalışmaların planlandığı şekilde devam ettiğini ifade etti. Bu açıklamayı güçlendiren diğer bir gelişme ise 25 Kasım 2019 tarihinde Milli Savunma Bakanlığı'nda yapılan basın toplantısı sonucu basın mensuplarının güvenlik kaynaklarına dayandırdıklarını iddia ettikleri açıklamalar oldu. Bu açıklamalarda Barış Pınarı Harekati'nin bittiği ve yeni yerleşim yeri ele geçirme gibi bir hedefin olmadığı ileri sürüldü. Bölgedeki normalleşmenin başladığı sinyali veren bu açıklamaları beklenmedik gelişme olarak ifade etmek doğru olmaz. Öyle ki, 13 günlük operasyon sonrasında Türkiye, normalleşmeye yönelik adımları son derece hızlı atmaya başlamıştı. Özellikle ABD ve Rusya ile varılan mutabakatlar sonrası operasyonun sıcak çatışma boyutu büyük oranda noktalanarak dip-

lomasi boyutu başlatılmıştı. Türkiye, terörden arındırdığı 2 bin 200 kilometrekare alandaki 160 yerleşim yerinin hızlı bir şekilde normalleşmesi için sahadaki çalışmalarını söz konusu açıklamalardan çok daha önce başlatmıştı. Bu noktada, Barış Pınarı Harekati bölgesinde güvenlik ve istikrarın sağlanması adına şu ana kadar neler yapıldığı ve yapılması gerektiği ile istikrarlı bir ortam oluşturmanın önünde duran olası engeller bu yazıda değerlendirilecektir.

Edinilmiş Tecrübeler Doğrultusunda Barış Pınarı Harekatı Bölgesi

Barış Pınarı Harekatı, askeri anlamda Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı operasyonlarındaki tecrübe ışığında yapılmış olmakla birlikte, hareket sonrası süreç de yine o bölgelerdeki tecrübeden yola çıkılarak şekillendirildi. Ana hareket sonrasında Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) ve Suriye Milli Ordusu (SMO) tarafından düzenli bir şekilde arama-tarama faaliyetleri ya-

pılarak her türlü terör kalıntısı yok edilmeye çalışıldı. Harekatın başlangıcından itibaren çok sayıda terörist etkisiz hale getirilmiş olmasına rağmen, bölgede YPG/PKK'ya ait hücreler varlıklarını devam ettirdi. Bir taraftan bu hücreler tespit edilip yok edilirken diğer taraftan da mayın ve el yapımı patlayıcılar (EYP) imha edilmeye başlandı. TSK tarafından 2 binden fazla mayın/EYP etkisiz hale getirilirken bir kısmı Türkiye'ye sızma amaçlı yapılan çok sayıda tünel de imha edildi. Güvenlikle ilgili

düzenli olarak icra edilen bu çalışmalar, bölgede normalleşmenin sağlanabilmesi için kuşkusuz ki atılan en önemli adımların başında gelmektedir.

Güvenliğin büyük oranda sağlandığı Barış Pınarı bölgesinde, askeri

yapıdan sivil yapıya doğru bir geçişin olduğu görülmektedir. Daha önce icra edilen her iki operasyonda da olduğu gibi yerel meclislerin kurulması suretiyle askeri idare yerini sivil ve yerel idarelere bırakmaya başladı. Suriye Geçici Hükümeti'ne bağlı olarak 23 üyeli Tel Abyad ve 25 üyeli Rasulayn Yerel Meclisi kuruldu. Suriye Geçici Hükümeti Başkanı Abdurrahman Mustafa, yaptığı bir açıklamada söz konusu yerel meclisleri oluştururken aşiret dengelerinin yanında etnik ve dini dengelerin de gözetilerek kapsayıcı bir temsil mekanizmasının kurulmaya çalışıldığını ifade etti. İdari sistemdeki sivilleştirme hamlelerine ek olarak bölgenin güvenliğinin de askerler değil, polis tarafından sağlanması noktasında bazı adımlar atıldı. Bu noktada yerel halktan insanlar eğitilerek askeri polis teşkilatı kuruldu. İdari ve güvenlik konuları ile ilgili atılan bu adımlar bölgedeki hayatın normale dönmesi için son derece yerinde gelişmeler olarak göze çarpmaktadır. Tüm bu müesseselerin hızlı bir şekilde hayata geçirilebiliyor olmasının altında yatan temel etken Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı bölgelerinde edinilen 3 yıllık deneyimin öğrettikleridir.

“

YPG/PKK'nın Türkiye sınırından itibaren yaklaşık olarak 30 km derinliğe çekilmesi, bu anlaşmalar kapsamında Türkiye'nin üzerinde durduğu en hassas konu oldu.

”

Güven ve İstikrarın Önündeki Olası Engeller

Türkiye'nin 17 Ekim'de ABD ile ve 22 Ekim'de Rusya ile vardığı mutabakatlar, Barış Pınarı Harekati bölgesinde güvenlik ve istikrarın sağlanabilmesi amacıyla atılacak adımların ana omurgasını oluşturdu. Bölgedeki süreç, söz konusu anlaşmalar temel alınarak işletilmeye başlandı. YPG/PKK'nın Türkiye sınırından itibaren yaklaşık olarak 30 km derinliğe çekilmesi, bu anlaşmalar kapsamında Türkiye'nin üzerinde durduğu en hassas konu oldu. Yapılan anlaşmalarla birlikte bölgedeki YPG/PKK varlığının istenilen hattın dışına çıkarılacağı taahhüt edildi. Fakat, gelen noktada Türkiye sınırı boyunca 30 km derinliğindeki bölgede hiçbir YPG/PKK varlığının olmadığını söylemek çok doğru

bir ifade olmayacaktır. ABD ile yapılan anlaşma ve Soçi'de varılan mutabakata rağmen terör örgütü YPG/PKK Tel Abyad ve Rasulayn ilçeleri ile çevrelerinde saldırılarını sürdürdü. Özellikle Tel Temir ve Ayn İsa bölgelerindeki sıcak çatışma ortamı sürekli olarak devam etti. Bölgedeki normalleşme sürecini sekteye uğratmak için sürekli olarak saldırı girişimle bulunan örgüt, Tel Temir ve Ayn İsa'da rejim ile koordineli hareket etmeye başladı. Dolayısıyla YPG/PKK ile anlaşarak çatışma hatlarında varlık göstermeye başlayan rejim militanları da Barış Pınarı Harekatı bölgesindeki normalleşme sürecine zarar veren unsurlar arasındadır.

Suriye'nin kuzeyinde Kamışlı'daki varlığını devam ettiren YPG/PKK, ABD'den boşalan bölgelere Rusya'nın yerleşmesi ile rejim yanlısı kişilerle yönetimi daha çok paylaşma yoluna gitti. Kamışlı'da idari yönetimin paylaşılması ile Tel Temir ve Ayn İsa gibi bölgelerde ortak cephede savaşılması gibi hadiseler, rejim ve YPG/PKK'nın giderek yakınlaşmasına yol açtı. Rejim ve YPG/PKK arasındaki birleşme pazarlıklarının uzun yıllar devam etmesine rağmen terör örgütünün özerklik noktasındaki ısrarlı tavırları neticesinde süreç defalarca tıkanmıştı. Fakat, Barış Pınarı Harekatı sonrası Türkiye sınırı boyunca bir terör koridoru oluşturma hayali ölçüde suya düşen YPG/PKK, Rusya'nın arabuluculuğu sonucunda rejim ile yeniden masaya oturmaya başladı. Türkiye ve muhalif unsurlar karşıtı bir anlayışla birçok noktada ortak hareket eden bu iki unsur, başta Barış Pınarı Harekatı bölgesi olmak üzere Suriye'nin kuzeyindeki nor-

malleşme çabalarının önünde önemli bir tehdit olarak durmaktadır.

“

Tel Abyad ve Rasulayn arasındaki bölgeye yerleştirilmesi planlanan 1 milyon civarındaki sığınmacı için uygun alt/üst yapı faaliyetlerinin hızlı bir şekilde hayata geçirilmesi normalleşme açısından büyük önem arz etmektedir. Bu noktada Türkiye, uluslararası kamu ve özel kuruluşların desteğini alarak buradaki çalışmalara hızlı bir şekilde başlamalıdır.

”

Normalleşmenin Hızlanması İçin Atılabilecek Bazı Adımlar

Barış Pınarı Harekatı'nın en temel dayanak noktası, Türkiye'nin milli güvenliğine tehdit oluşturan terör yapılarının Türkiye-Suriye sınırı boyunca temizlenmesi olsa da savaş yüzünden vatanlarını terk etmek zorunda kalmış olan Suriyeli sığınmacıların geri dönebilecekleri güvenli bir bölgenin

kurulması da hareketin en önemli hedefleri arasındaydı. Harekatın başarılı bir şekilde yapılması ile sığınmacılar bölgeye dönüş yapmaya başlasalar da bu dönüşler hedeflenen rakamın çok altındadır. Dolayısıyla, Tel Abyad ve Rasulayn arasındaki bölgeye yerleştirilmesi planlanan 1 milyon civarındaki sığınmacı için uygun alt/üst yapı faaliyetlerinin hızlı bir şekilde hayata geçirilmesi normalleşme açısından büyük önem arz etmektedir. Bu noktada Türkiye, uluslararası kamu ve özel kuruluşların desteğini alarak buradaki çalışmalara hızlı bir şekilde başlamalıdır. Makro düzeydeki bu adımı takiben bölgede yoğun bir sivil hareketliliğin başlayacağı rahatlıkla söylenebilir. Dolayısıyla, güvenlikle ilgili önlemlerin de o ölçüde kapsamlı bir şekilde alınması zaruret haline dönüşecektir. Sonuç olarak, güvenliğin sağlanabilmesi ve terör örgütü YPG/PKK ile rejimin saldırı ve tacizlerinin önüne geçilebilmesi için ABD ve Rusya ile diyalog yolunun sürekli açık tutularak yeni bir askeri müdahale seçeneği baki kalmakla birlikte, bu iki unsurun diplomatik yollarla dizginlenmesi sağlanmalıdır. ■

ABD'nin Batı Şeria'nın Statüsüne Dair Açıklamaları: **ANLAMI, ZAMANLAMASI VE AMACI**

“

Özellikle sözde yüzyılın anlaşması diye isimlendirilen bir süreci sürdürmeye çalışan ABD yönetiminin, zaten gergin olan taraflar arasındaki ilişkileri bu gibi açıklamalarla iyice çıkmaza sokması manidar gözükmektedir.

”

Haydar Oruç

Uzman, ORSAM

ABD Dışişleri Bakanı Mike Pompeo'nun 18 Kasım 2019'da işgal altındaki Batı Şeria'nın statüsüne dair yaptığı açıklama, ABD yönetiminin İsrail-Filistin meselesinde şimdikiye kadar sürdürdüğü arabulucu rolüne büyük darbe vurmuştur. Pompeo açıklamasında, "ABD'nin artık Batı Şeria'yı işgal altındaki topraklar olarak görmeyeceğini" açıklamıştır. Aslında Trump'ın yönetime gelmesinden sonra uygulanan politikalar ve alınan kararlar ABD'nin bu konuda artık tarafsız olmadığını göstermiş olsa da atılan her yeni adım gerek Filistin halkında gerekse dünya kamuoyunda esefle takip edilmektedir.

Özellikle sözde yüzyılın anlaşması diye isimlendirilen bir süreci sürdürmeye çalışan ABD yönetiminin, zaten gergin olan taraflar arasındaki ilişkileri bu gibi açıklamalarla iyice çıkmaza sokması manidar gözükmemektedir. Maalesef ABD yönetimi bu süre içerisinde arabulucu rolünden uzaklaşarak tamamen İsrail yanlısı bir tutum sergilemiştir.

Kudüs'ün İsrail'in başkenti olarak kabul edilmesi ve ardından ABD büyükelçiliğinin Kudüs'e taşınması, Filistin yönetimine sağlanan desteklerin kesilmesi, Filistin yönetiminin Washington'daki temsilciliğinin kapatılması, UNRWA'ya sağlanan yardımların kesilmesi, Filistin'in üyeliği ve bu kurumlarda İsrail aleyhinde kararlar alınması üzerine UNESCO ve BM İnsan Hakları Konseyi gibi kurumlardan ABD'nin ayrılması bunlardan sadece bazılarıdır.

Bu kararların bir kısmını ABD yönetiminin tercihi olarak görmek mümkünse de, özellikle Kudüs kararı ve Batı Şeria'nın statüsüne dair kararlar uluslararası hukuka aykırı olduğundan söz konusu ülke ABD olunca, diğer ülkeler ve bazı kurumlar nezdinde farklı bir algı oluşmaktadır. Hatta bu gibi gayri meşru uygulamalar ABD'nin mevcut uluslararası düzendeki rolünün sorgulanmasına yol açmaktadır. Nasıl ki Trump'ın Kudüs'ü İsrail'in başkenti olarak kabul ettiklerine dair açıklaması, birkaç küçük ada devleti ve ABD'ye ekonomik olarak bağımlı bazı ülkeler hariç hiçbir ülke ve uluslararası kurum tara-

fından kabul edilmemiş ve aksine Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda (BMGK) ve İslam İşbirliği Teşkilatı'nda bu kararın geçersiz olduğuna dair kararlar alınmışsa, bu kararın da hükmünün olmayacağı açıktır. ABD yönetiminin de farkında olmasına rağmen neden ısrarla bu gibi girişimlerde bulunarak kendi itibarını ve güvenirliliğini zedelediğini anlamak için; bu kararın ne anlama geldiğini, açıklamanın zamanlamasının ve bu açıklamanın amacının ne olabileceğine dair sorgulanma yapmak faydalı olacaktır.

“

Oslo anlaşmaları kapsamında da Batı Şeria, Doğu Kudüs ve Gazze'nin statüsüne yönelik bazı anlaşmalar imzalanmış ve bu kapsamda İsrail geç de olsa 2005 yılında Gazze'den çekilmiştir. Ancak Batı Şeria ve Doğu Kudüs hakkında imzalanan anlaşmalara rağmen İsrail'in bu taahhütlerini yerine getirmediği görülmektedir.

”

Mevcut Statüko

İsrail'in 1967 yılından beri işgal altında tuttuğu Batı Şeria ve Gazze, BM'nin 1967 tarihli ve 242 sayılı kararıyla işgal altındaki topraklar olarak tanımlanmış ve İsrail'in bu bölgelerden çekilmesine hükmedilmiştir. Benzer şekilde 1973 tarihinde alınan 338 sayılı karar da önceki kararı teyit etmiştir. Kudüs'ün 1980 yılında İsrail tarafından ebedi başkent olarak kabul edilmesi üzerine, BM aynı tarihte aldığı 478 sayılı kararla şehrin statüsünü değiştirmeye yönelik ham-

leleri geçersiz kılarak hiçbir ülkenin burada temsilcilik açamayacağına hükmetmiştir.

“

Zira gerek ABD'nin açıklaması gerekse İsrail'in uyguladığı yerleşim politikası A,B ve C olarak üçe bölünen Batı Şeria'nın ve Filistin bölgesiyle duvarlarla ayrılan Doğu Kudüs'ün tamamı üzerinde bir tasarrufta bulunduğunu göstermektedir.

”

Uluslararası hukuktan kaynaklanan haklara ilave olarak İsrail ile Filistin yönetimi arasında imzalanan Oslo anlaşmaları kapsamında da Batı Şeria, Doğu Kudüs ve Gazze'nin statüsüne yönelik bazı anlaşmalar imzalanmış ve bu kapsamda İsrail geç de olsa 2005 yılında Gazze'den çekilmiştir. Ancak Batı Şeria ve Doğu Kudüs hakkında imzalanan anlaşmalara rağmen İsrail'in bu taahhütlerini yerine getirmedeği görülmektedir.

Zira gerek ABD'nin açıklaması gerekse İsrail'in uyguladığı yerleşim politikası A,B ve C olarak üçe bölünen Batı Şeria'nın ve Filistin bölgesiyle duvarlarla ayrılan Doğu Kudüs'ün tamamı üzerinde bir ta-

sarrufta bulunduğunu göstermektedir.

Kararın Anlamı

Pompeo'nun açıklamasının ne anlama geldiğini açıklamaya geçmeden önce konuyla ilgili bir anekdotu aktarmak gerekmektedir. Zira Pompeo'nun yaptığı açıklama sadece malumun ilanı niteliğindedir. Çünkü her ne kadar Trump, göreve gelmesini müteakip İsrail yanlısı bir politika izlese de ABD Dışişleri Bakanlığı'nın resmi tutumu -başkandan daha farklı olarak- tarafsız sayılabilecek bir noktadaydı. Bunun en bariz göstergesi ise dışişleri bakanlığının her yıl yayınladığı İnsan Hakları Raporu'nda bu pozisyonla uyumlu olarak Batı Şeria, Gazze ve Golan'ı "işgal altındaki topraklar (occupied territories)" olarak göstermeleriydi.

Ancak Pompeo'nun Nisan 2018'de dışişleri bakanı olmasının hemen ardından yayınlanan 2017 yılına ait raporda işgal altındaki topraklar ibaresi kaldırılmış ve sanki bu bölgeler İsrail'e ait parçaları gibi gösterilmiştir. Dolayısıyla Pompeo'nun 18 Kasım'da yaptığı açıklama aslında Nisan 2018'de dolaylı olarak vurgulanan anlayış değişikliğinin resmîyet kazanmış halidir.

Bu kararlar ABD, özellikle İsrail-Filistin meselesinde uluslararası hukuku tanımadığını bir kere daha göstermiştir. Kurucularından olduğu BM'nin kararlarının aksine politikalar izleyerek başta BM olmak üzere uluslararası hukuk müktesebatını oluşturan ve geliştiren tüm kurumları itibarsızlaştırmıştır. Dolayısıyla bundan sonra ABD'nin başka hiçbir ülkeye, sözde uluslararası hukuk ve anlaşmalara bağlı kalması yönünde telkinde bulunmaya veya zorlamaya hakkı kalmamıştır.

Açık bir irade beyanı olan bu açıklama sonrasında ABD'nin bu meselede herhangi bir arabulucu rolünden bahsetmek imkânı da kalmamıştır. Aksine artık bu sürecin -eğer hala bir süreçten bahsetmek mümkünse- ABD'den bağımsız sürdürülmesi icap etmektedir.

Açıklamanın Zamanlaması

Açıklamanın zamanlaması da en az içeriği kadar manidardır. Zira yukarıda bahsedildiği üzere zaten ABD Dışişleri Bakanlığı, Batı Şeria'yı işgal altındaki topraklar olarak görmediğini yayınladığı Nisan 2018 tarihli raporda ilan etmişti. Ancak bunun bizzat bakanın ağzından ifade edilmesi için daha

uygun bir zamanın beklendiği anlaşılmaktadır. O zaman ise tam da İsrail'in siyasi kaos yaşadığı, iki seçim yapılmasına rağmen bir türlü hükümetin kurulamadığı bir döneme denk getirilmiştir.

Ayrıca Ortadoğu'da yaşanan çatışmalar ve kutuplaşma nedeniyle, başta bölgedeki Müslüman ülkeler olmak üzere diğer bölge dışı aktörlerin de bu karara yönelik etkili bir karşı duruş gösteremeyeceği bir zamanın tercih edilmiş olduğu anlaşılmaktadır. Zira; DEAŞ bahanesiyle başlayan bölgesel dizaynın yeniden parlatılan İran korkusuyla sürdürüldüğü, Körfez ülkelerinin Filistinlilerin değil İsrail'in yanında yer aldığı, Suriye'de bir terör devleti kurulmaya çalışıldığı, Doğu Akdeniz'de enerji kaynaklarının paylaşımı üzerinden yeni tezgahlar planlandığı ve bu kadar tesadüfün üst üste gelmesi yetmiyormuş gibi bir de pek çok ülkede başlayan halk gösterileri ve isyanlar nedeniyle kimsenin Kudüs'ün veya Filistinlilerin geleceğiyle ilgilenmeye mecalinin olmadığı bir dönem ancak böylesine uygun olabilirdi.

“

Trump'ın İsrail seçimlerine dair yaptığı bir değerlendirmede kendisine Netanyahu ile arasındaki ilişkilerin sorulması üzerine, "İlişkilerin kişiler değil; devletler arasında olduğunu" ifade etmesi, İsrail'de ve ABD'deki İsrail yanlısı çevrelerde alarm zillerinin çalmasına sebep olmuştur.

”

Kararın Amacı

Bu karar ABD yönetimi tarafından İsrail Başbakanı Binyamin Netanyahu'nun nisan ve eylül aylarında yapılan seçimleri kazanabilmesi için İsraililerin yalnızca hayallerinde görebilecekleri kazanımları mümkün kılmasına rağmen bir türlü arzu edilen hükümetin kurulamaması üzerine, kendisine atılan son bir can simidi niteliğindedir. ABD'den aldığı koşulsuz desteği bir türlü iç politikaya tahvil edemeyen Netanyahu, seçimi kaybettiği gibi hakkındaki yolsuzluk soruşturmalarına da engel olamamış ve İsrail tarihinde görev başında hakkında dava açılan ilk başbakan olmuştur. Dolayısıyla soruşturmaların savuşturulması ve Netanyahu'nun iktidarda kalabilmesi için muhalefetin dahi ret edemeyeceği böylesine marjinal bir karara ihtiyaç duyulmuştur.

Buna mukabil Trump'ın İsrail seçimlerine dair yaptığı bir değerlendirmede kendisine Netanyahu ile arasındaki ilişkilerin sorulması üzerine, "İlişkilerin kişiler değil; devletler arasında olduğunu" ifade etmesi, İsrail'de ve ABD'deki İsrail yanlısı çevrelerde alarm zillerinin çalmasına sebep olmuştur. Hatta bu açıklamanın bizzat Trump tarafından değil de Pompeo tarafından yapılması da ABD yönetiminde bir politika değişikliği mi olacak sorularına sebep olmuştur. Fakat anlaşılan o ki, ABD yönetimindeki İsrail yanlısı kesimler Pompeo'ya bu açıklamayı yaptırarak Trump'ı bu çizgide kalmaya zorlamaktadırlar.

ABD'nin İsrail - Filistin meselesine ilişkin geleneksel politikası olarak

kabul edilen tarafsızlık prensibi - en azından söylem bağlamında - konusunda yapılan bu keskin değişiklik aynı zamanda İsrail siyasetine verilen bir mesaj niteliğindedir. Her ne kadar İsrail, bölgesel ve küresel pozisyonunun devamı için ABD'ye muhtaç olsa da İsraili siyasetçilerin dış müdahalelerden hoşlanmadığı bilinmektedir. Buna rağmen yapılan bu açıklama artık ABD'deki Yahudi lobisinin de konuya el attığını göstermektedir.

Yaşanan hükümet krizi ve Netanyahu'nun koalisyon pazarlıklarını kendi siyasi geleceği için çıkmaza sürüklemesi üzerine, konjonktürel fırsat penceresini kaçırmak istemeyen bu çevrelerin meseleyi de facto olarak çözmek amacıyla bu hamleyi yapmış olmaları muhtemeldir. Zira şimdiye kadar sürekli iki devletli çözümü desteklediğini ifade eden AIPAC'ten şimdiye kadar herhangi olumsuz bir tepki gelmemiş; aksine bunun barışa katkı sunacağı gibi yersiz bir açıklamayla yetinilmiştir.

Maalesef önümüzdeki dönemde bu kararın sonuçlarından en olumsuz etkilenecek kesim yine Filistinliler olacaktır. Zira ABD'nin önceki kararlarında olduğu gibi uluslararası camia önce bu karara karşı çıkacak, şiddetle kınayacak ama sonra muhtemelen unutacaktır. Sular durulduğunda ise, şiddetle kınanmış ama hiçbir yaptırıma maruz kalmamış İsrail genişleme politikalarına devam edecek ve bu toprakların gerçek sahibi olan Filistinliler kendi yurtlarında mülteci olarak kalmaya devam edecekler. ■

ÇİN'İN ORTADOĞU POLİTİKASINDA IRAK'IN STRATEJİK ÖNEMİ

Sercan Çalışkan

Araştırma Asistanı, ORSAM

“

Günümüzde Çin, Irak'ın en büyük ticaret ortaklarından biridir. Öte yandan Irak ise Çin'in Suudi Arabistan'dan sonra Ortadoğu'daki en büyük petrol tedarikçisi konumundadır. Öyle ki 2018'de Irak'tan Çin'e toplamda 22 milyar dolarlık petrol ihracatı gerçekleştirilmiştir.

”

2017 yılında terör örgütü IŞİD'in Irak'ta alan hakimiyetini yitirerek gücünü büyük oranda kaybetmesi, dış politikasında daha aktif olmak isteyen Irak'a önemli fırsat sunmuştur. IŞİD ile mücadele sonrası özellikle ekonomik ve sosyal anlamda yeniden kalkınmaya ihtiyaç duyan Irak, dış politikasını da bu kapsamda şekillendirmeye gayret göstermiştir. Son yıllarda 'yeniden yapılanma' denilince sağladığı kredi ve yatırımlarla akla gelen ilk ülke Çin, Irak'ın hedeflediği çözümlere ulaşabilmek için kapısını çaldığı başlıca ülkelerden biri olmuştur.

Son dönemde özellikle Ortadoğu ve Afrika eksenli uluslararası ilişkilere konu olan gelişmeler incelendiğinde, Çin ile ülkesini kalındırmak amacıyla masaya oturan tek ülkenin Irak olmadığı net bir şekilde görülmektedir. Bugün Afrika'nın pek çok ülkesinde olduğu gibi Ortadoğu'da İsrail ve Suriye'nin de son dönemde Çin ile ilişkileri önemli oranda ivme kazanmıştır. Öyle ki İsrail'in Hayfa Limanı'nın işletmesi konusunda Çinli şirketle

anlaşması ABD tarafından tepkiye neden olurken, diğer yandan Suriye rejiminin Dışişleri Bakanı da Çin'i ziyaret ederek Pekin'den Çin'e ilişkin olumlu mesajlar vermiş ve Suriye'nin yeniden inşasında Çin yatırımlarına kapılarının açık olduğunu bildirmiştir.

Bölgenin iki kritik ülkesi olan İsrail ve Suriye'nin yanı sıra Irak'ın Çin ile ilişkileri çok daha kapsamlı bir biçimde gelişmiş durumdadır. Bu ilişki her ne kadar gölgede kalmış olsa da Irak'ta on yıllarca süren savaşa, terör saldırılarına ve uluslararası yaptırımlara rağmen Çin, Irak ile olan ticari bağı koparmamaya gayret gösteren ve bunu büyük ölçüde başaran bir devlet olmuştur. Günümüzde Çin, Irak'ın en büyük ticaret ortaklarından biridir. Öte yandan Irak ise Çin'in Suudi Arabistan'dan sonra Ortadoğu'daki en büyük petrol tedarikçisi konumundadır. Öyle ki 2018'de Irak'tan Çin'e toplamda 22 milyar dolarlık petrol ihracatı gerçekleştirilmiştir.

Çin Irak İlişkilerinin Son On Yılı

Çin, Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) 2003'de Irak'ı işgalinden sonraki süreçte özellikle Irak'taki enerji varlığından kendi lehine faydalanmaya çalışarak, Irak ile enerji işbirliğini geliştirmeye yönelik önemli adımlar atmıştır. Bu adımların en başında, 2007 yılından itibaren Irak'ta varlık göstermeye başlayan Çinli enerji şirketlerinin faaliyetleri olmuştur. CNPC, Sinopec, CNOOC, Sinochem, Norinco gibi enerji şirketleri ile Çin, özellikle el-Ahdab, ar-Rumaylah, el-Halfaya ve Misa petrol sahala-

rında petrol çıkarma faaliyetlerine başlamışlardır. Çin'in enerji ihtiyacında Irak üzerinden sağladığı petrolün önemli bir yeri olması ve bu kapsamda bölgede enerji şirketleri ile varlık göstermesi, Irak'ın petrol ihracatını ciddi ölçüde arttırmıştır. Son dönemdeki yakın işbirliğinin katkıları ile Irak'ın petrol ihracatı, 2007'de sıfırdan 2017'de yıllık 270 milyon varile yükselmiştir. Petrol ihracatında yaşanan bu gelişmede, Irak'ın Suudi Arabistan'dan sonra Çin'in Ortadoğu'daki en büyük ikinci petrol tedarikçisi olması büyük bir önem arz etmiştir. Diğer yandan IMF'nin Irak'ın petrol ihracatı üzerine açıkladığı istatistikler de Çin-Irak arasındaki enerji işbirliğinin Irak'ın ihracatına yapmış olduğu katkıları gösterir niteliktedir. Bu istatistiklere göre, Irak'ın 2003-2018 yılları arası petrolden kazandığı gelir tüm olumsuzluklara rağmen 850 milyar doları aşmış durumdadır. ("IMF Country Report", Iraq, July 2019)

Bahsi geçen istatistiklerde açıkça görülebileceği gibi Çin'in Irak'taki temel politikası enerji üzerine inşa edilmiştir. Bu kapsamda, Basra'ya bağlı el-Fao bölgesinde inşa edilecek petrol rafinerisinin Çinli enerji şirketleri olan PowerChina ve Norinco tarafından inşa edilecek olması, son dönemde Çin'in Irak'ta attığı stratejik adımlardan biri olarak görülebilir. El-Fao'da inşa edilecek rafinerinin anlaşması 2018 yılında yapılırken, rafinerinin günlük 300.000 varil petrol üretim kapasitesine sahip olacağı ve bir petrokimya tesisini içereceği belirtilmiştir.

Yalnızca petrol odaklı bir yatırım stratejisinin yanı sıra, Irak'ın kronik

problemlerinden biri haline gelen elektrik üretimi alanında da Çin'in son derece kritik bir yere sahip olduğu görülmektedir. Çinli şirket Shanghai Electric Group'un Vasit vilayetinde bulunan 'Basit Termik Santrali' Irak'ın elektrik ihtiyacının yüzde 30'unu karşılarken, Bağdat'ın elektrik ihtiyacının yüzde 70'ini karşılamaktadır.

Yalnızca petrol odaklı bir yatırım stratejisinin yanı sıra, Irak'ın kronik problemlerinden biri haline gelen elektrik üretimi alanında da Çin'in son derece kritik bir yere sahip olduğu görülmektedir. Çinli şirket Shanghai Electric Group'un Vasit vilayetinde bulunan 'Basit Termik Santrali' Irak'ın elektrik ihtiyacının yüzde 30'unu karşılarken, Bağdat'ın elektrik ihtiyacının yüzde 70'ini karşılamaktadır.

Çin'in Son Dönem Irak Politikasını Şekillendiren Faktörler

2003 sonrası Irak'ın yaşadığı savaş dönemi, ardından 2014 yılı itibarıyla terör örgütü IŞİD'in Irak'ın üçte birlik kısmında hakimiyet sağlaması ve beraberinde getirdiği yıkımlar, Çin'e Irak'ın yeniden inşasına yönelik faaliyetlerde bulunma fırsatı yaratmıştır. Özellikle Musul gibi Irak'ın kuzeyindeki şehirlerde yaşanan devasa yıkımlar; altyapı sistemlerinin durmasına, petrol üretim faaliyetlerinin azalmasına, tarım sektörünün zarar görmesine ve eğitim gibi sosyal

faaliyetler ile kamu hizmetlerinin aksamasına neden olmuştur. Dolayısıyla Irak'ta ekonomik, sosyal ve diğer birçok alanda yaşanması gereken yeniden inşa sürecinde, Çin'in yatırım ve kredileri bölge yöneticileri için kritik öneme sahiptir. Bu kapsamda Musul Valiliği'nden temmuz ayında yapılan açıklamada Çinli şirketler; petrol, tarım sektörü, konut yapımı ve diğer birçok sektörde yatırım yapmaları için Musul'a davet edilmiştir. Kerkük Vali Vekili Rakan Said el-Cuburi de Çin'in Irak Büyükelçisi ile yaptığı basın toplantısında Kerkük'ün yeniden imarı için Çin yatırımlarına ihtiyaç duyduklarını belirtmiştir. Irak'ın pek çok alanda ihtiyaç duyduğu yatırımlar ve Çin kredileri, gelecek dönemde Çin için Irak'ta ekonomik anlamda çok daha etkin bir güç olma fırsatını yaratmaktadır. Nitekim Irak'ın istifa eden Başbakanı Adil Abdülmehdi'nin eylül ayındaki Çin ziyareti ve neticeleri, Irak-Çin arasındaki işbirliğine somut adımlar katmış ve Çin için var olan söz konusu fırsatları pekiştirmiştir.

Çin'in Irak politikasını şekillendiren bir diğer önemli faktör Çin'in 'enerji açlığıdır'. Dünyanın en fazla petrol ithal eden ülkesi konumunda bulunan Çin, 2018 yılında günlük 9,24 milyon varil ham petrol ithal etmiştir. Irak, 2018 verilerine göre Suudi Arabistan'ın ardından 22 milyar dolarlık petrol ihracatı ile Çin'in Ortadoğu'daki en büyük ikinci petrol tedarikçisi konumundadır. Öte yandan Çin'e yaptığı petrol ihracatını en çok arttıran ülkeler arasında ise Irak yedinci sırada bulunmaktadır. Buna göre Irak, 2018 yılında 2017'ye oranla Çin'e %62

oranında daha fazla petrol ihraç etmiştir (Daneil Workman, "Top 15 Crude Oil Suppliers to China", October 2019). Çin-İrak arasındaki tüm bu petrol verileri, Irak'ın enerji temini noktasında Çin için ne kadar stratejik bir ülke olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla böyle bir tabloda Çin'in Ortadoğu politikasını şekillendiren başlıca aktörlerden birinin Irak olduğu savunulabilir.

Irak'taki temel aktörlerden biri olan ABD'nin bölgedeki rolü ve atacağı adımlar da Çin'in Irak politikasındaki belirleyici faktörlerden biri olacaktır. Keza ABD, küresel ölçekte en büyük rakibi olan Çin'in Irak'ta güç kazanmasına sıcak bakmayacak ve artan Çin-İrak ilişkilerini göz önünde bulundurarak bölgedeki çıkarlarını muhafaza etmeyi amaçlayacaktır. Dolayısıyla ABD'nin bu kapsamda bölgede izleyeceği politikaların Çin-İrak ilişkilerinin seyrine önemli ölçüde etki edebileceğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Adil Abdülmehdi'nin Çin Ziyareti ve Kuşak Yol Projesi

Son dönemde Irak-Çin ilişkilerini yeni bir evreye taşıyabilme potansiyeline sahip önemli gelişme, 29 Kasım'da istifa eden Irak eski Başbakanı Abdülmehdi'nin Çin ziyareti olmuştur. Abdülmehdi'nin eylül ayında yaptığı beş günlük Çin ziyaretinde iki ülke liderleri ilişkilerin geleceğine yönelik mesajlar verilmiştir. Abdülmehdi, Çin Devlet Başkanı Xi Jinping ile görüşmesi sonrası yaptığı açıklamada Irak'ın Kuşak Yol Projesi'ne katılmak için oldukça istekli olduğunu belirterek

"Irak'ın ekonomisini çeşitlendireceğiz, büyük projeleri Çin'e yapacağımız günlük bir milyon varil petrolün geliri ile finanse edeceğiz" ifadelerini kullanmış ve söz konusu ziyareti ekonomi ve güvenlik alanında "Irak için yeni bir başlangıç" olarak nitelendirmiştir.

Abdülmehti'nin Çin ziyareti neticesinde iki ülke arasındaki finans, güvenlik, altyapı, eğitim gibi konularda ortaklığı geliştirmek amacıyla sekiz mutabakat zaptı imzalanmıştır. Söz konusu mutabakatlar kapsamında yüksek kaliteli Çin ürünleri üretmek için Irak'ın beş vilayetinde sanayi bölgelerinin kurulacağı vurgulanmıştır. Ziyaret esnasında Çin tarafından yapılan açıklamalarda ise özellikle petrol ve altyapı noktasında ikili ilişkileri geliştirmeye değinilmiştir. Nitekim Çin Devlet Başkanı Xi Jinping, Irak ile yeni bir başlangıç yaparak ilişkilerini geliştirmek istediklerini belirtmiş; ilişkilerin bilhassa petrol ve altyapı projelerinin hayata geçirilmesi noktasında yoğunlaşacağını vurgulamıştır.

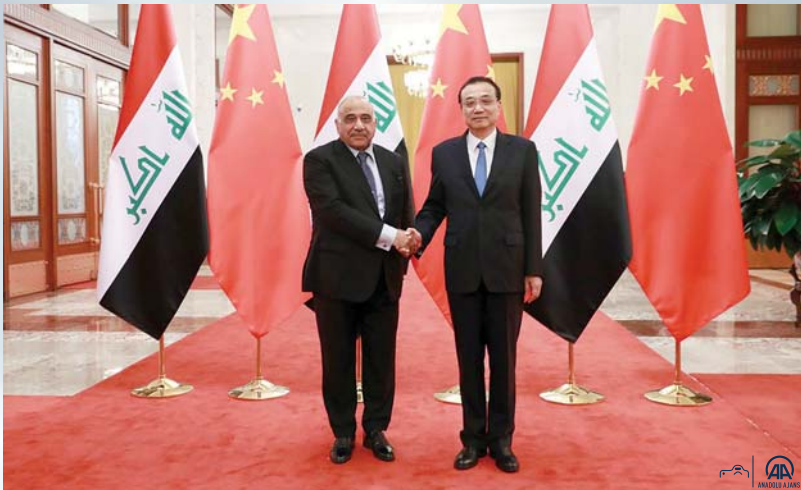
Abdülmehti'nin Çin ziyaretinin önemli noktalarından biri, Irak

tarafından yapılan 'yeni dönem' vurgulamaları olmuştur. Abdülmehti'nin Kuşak Yol Projesi'ne ilk kez bu ölçüde açık desteğini ilan etmesinin ve Irak'ın Çin ile ilişkilerinin yeni boyutlar kazanacağını belirtmesinin gelecek dönemde Çin'in Ortadoğu'daki olası varlığına ilişkin önemli ipuçlarını ortaya koyduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

“
Çin ziyaretinden dönmesinin hemen ardından 1 Ekim itibariyle Bağdat'ta başlayan ve Irak'ın güney vilayetlerine de sıçrayan hükümet karşıtı protestolarla karşı karşıya kalmıştır. Yolsuzluk, işsizlik ve kamu hizmetlerinin eksikliği gibi nedenlerle sokaklara çıkan eylemcilerden yüzlercesi protestolarda hayatını kaybetmiştir.
”

Her ne kadar Çin-Irak ilişkilerine yönelik son Pekin ziyaretinde olumlu mesajlar verilmiş ve bir takım somut adımlar atılmış olsa

da ikili ilişkiler hakkında öngörüler ortaya konulurken mutlaka Irak'ın iç dinamikleri göz önünde tutulmalıdır. Bu noktada bilhassa altı çizilmesi gereken faktör Irak'ın yaşadığı iç istikrarsızlıklardır. Öyle ki Abdülmehti, eylül ayının sonunda Çin ziyaretinden dönmesinin hemen ardından 1 Ekim itibariyle Bağdat'ta başlayan ve Irak'ın güney vilayetlerine de sıçrayan hükümet karşıtı protestolarla karşı karşıya kalmıştır. Yolsuzluk, işsizlik ve kamu hizmetlerinin eksikliği gibi nedenlerle sokaklara çıkan eylemcilerden yüzlercesi protestolarda hayatını kaybetmiştir. Muhalif partilerin bazıları hükümetten desteğini çekmiş ve doğrudan Abdülmehti hükümetinin istifası istenmiştir. Yapılan baskılar neticesinde Abdülmehti, göreve gelmesinden bir yıl sonra istifasını duyurmuştur. Öte yandan terör örgütü IŞİD, her ne kadar 2017'deki operasyonlar neticesinde Irak'taki alan hakimiyetini kaybetmiş olsa da özellikle Irak'ın kuzeyinde halen gücünün önemli bir bölümünü muhafaza etmektedir. Örgüt, Kerkük, Diyala ve Selahattin gibi vilayetlerde hem güvenlik güçlerine hem de sivillere yönelik çok sayıda terör saldırısı gerçekleştirmektedir. Dolayısıyla, Irak'ın Çin ile ilişkilerinde vurguladığı 'yeni dönem' argümanının uygulanıp uygulanamayacağına cevabı Irak'ın iç istikrarının gidişatında aranmalıdır. Irak'ın, özellikle iç siyasetinde yaşadığı istikrarsızlıklar ve güvenlik alanında içerisinde bulunduğu tablo ile dış politikada Çin'e yönelik ne kadar keskin dönüşümler yapabileceği ciddi soru işaretlerini barındırmaktadır. ■

BATI VİZÖRÜNDEN ORTADOĞU PROTESTOLARINA BAKMAK: KÖR EDİCİ PARLAKLIK VE BOZUK KADRAJLAR

“

Bu yazıda ele alınan “Point and Shoot” isimli ABD yapımı belgesel de bunlardan biridir. Filmin sanatsal bir niteliği yoktur. Sarsıcı da değildir. Ne filmin ana lokasyonu olan Libya ne de üzerinde gezindiği Ortadoğu hakkında isabetli bir şey söyle(ye)meyen film, Guardian yazarı Peter Bradshaw’ın belirttiği gibi ikna edici bile değildir.

”

Doç. Dr. S. Timur Demir
Gümüşhane Üniversitesi

Point and Shoot (2014) filmi, son yıllarda Ortadoğu’da kah özgürlük, kah demokrasi ve eşitlik gibi sempatik söylemler eşliğinde yükselen protestoların gizli öznesi olan Batı’nın gözünden bu dünyaya bakışı ortaya koymaktadır. Başka bir deyişle bu film, Ortadoğu’da yaşanmakta olan ve artık siyasi değil; insani krize dönüşen kolektif ve daha mühimi bulaşıcı katastrofinin Batı yakasından görünümünü ifşa etmek-

tedir. İfşa edilenler, en az filmin kendisi kadar estetsiz ve manipülatiftir. Filmin başkarakteri olan Amerikalı Matthew Vandyke, Baltimore’daki sanal aleme sıkışmış tekdüze hayatını, çocukluğundan gelen maceracılıkla birleştirerek Libya’ya gider. Amacı Kaddafi’ye karşı savaşıran direnişçilerle aynı safta yer almaktır. Bu nedenle Ortadoğu’da yaşanmakta olan birçok özgürlükçü (!) protestoda Vandyke-vari tutkulu maceracının ayak izleri bulunabilir. Çünkü “ötekinin” içine sızmış bu karakterler, yerince haklı talepleri olan kalabalıklara Rocky IV filminin sonundaki gibi

“Ben değişebiliyorsam; siz de değişebilirsiniz, herkes değişebilir” mesajını fısıldarlar. Bu mesaj bir teşvik değil; özünde bir telkin ve tehdittir. “Point and Shoot” filmi üzerinden bu makale, pek de masum olmayan bu fısıltıya kulak kabartmakta ve bölgede yaşamakta olan protestolarla bu fısıltı arasında bir ilişki kurmaktadır.

Görüntünün Lekesi Yansıyanı da Kirlendirir

Derin filmler derin analizlere zemin hazırlar. Kötü filmleri analiz etmekse her zaman daha zordur. Çünkü bunlar analizcinin zihnini açan çok-katmanlı ve zengin göndermeler yerine; bayağı ve dolaysız gösterilerle doludur. Öte yandan bu filmler, kendilerini çekenin bakış açısını temsil ederler. Bu nedenle böylesi filmleri analiz etmek, bu filmlere kaynaklık eden (benzer banallikteki) ideolojilerin resmini sunar analizciye ve okuyucuya. Bu yazıda ele alınan “Point and Shoot” isimli ABD yapımı belgesel de bunlardan biridir. Filmin sanatsal bir

niteliği yoktur. Sarsıcı da değildir. Ne filmin ana lokasyonu olan Libya ne de üzerinde gezindiği Ortadoğu hakkında isabetli bir şey söyle(ye)meyen film, Guardian yazarı Peter Bradshaw’ın belirttiği gibi ikna edici bile değildir.

Ne var ki burada belgesel filmin işaret ettikleri değil; durduğu yerdir onu analiz edilir yapan. Yönetmen Marshall Curry’nin Oscar’a aday gösterilen bu filmi, Oscar’ın da ne denli politik olduğunu ortaya koyar. Burada vizörün gerisinde göz, kadraja girenlerden her nasılsa daha kıymetli olabilmektedir! Point and Shoot filminde kameranın önündeki genç ve macera düşkünü Matthew Vandyke ve onun kaydına giren bol aksiyonlu fakat sathi / tek-boyutlu bir atmosfer vardır. Yönetmen, Vandyke’in peşindedir. Filmde bol selfie’li çerçeveler, bol aktüel kamera hareketleri, bol gündelik diyaloglar vardır. Kurmaca olduğu fikrini yıkmak ve izleyici üzerindeki sahiçilik etkisini arttırmak adına bu strateji

belirlenmiştir. Bu, duyuları kıskırtan, duyguları ajite eden ve rasyonel düşünceyi askıya aldırان Hollywood dilinin bir uzantısıdır esasında.

“

Tekdüzelige gömülü maceracı bir ruhun, Amerikan klişeleri üzerine kendisini gerçekleştirmek için yaptığı uzun yolculuğun öyküsüdür bu. Yaşamak için sebeplerini yitirmiş, ölmek için anlamlar arayan her Amerikalı gibi, gizemli ve tehlikeli (!) Ortadoğu çöllerine düşüşün kurgusudur.

”

Amerikan Bıkkınlığından Ortadoğu Aksiyonuna

Filmin anlatısı, kendisini tanımak ve geçici dünya hayatına mim koyucu bir eylemde bulunmak isteyen Vandyke’in etrafına örülmüştür. Tekdüzelige gömülü maceracı bir

ruhun, Amerikan klişeleri üzerine kendisini gerçekleştirmek için yaptığı uzun yolculuğun öyküsüdür bu. Yaşamak için sebeplerini yitirmiş, ölmek için anlamlar arayan her Amerikalı gibi, gizemli ve tehlikeli (!) Ortadoğu çöllerine düşüşün kurgusudur. Bu adamda vücut bulan obsesif kompulsif bozukluk, esasında kitlesel cinayetler karşısında bir şekilde eğlenceye ve tüketimcilğe kaçan / sığınan devasa bir toplumun da özeti mahiyetindedir. Böylesi bir toplum için, kurulu olanı her yıkma girişimi özgülleştirici bir devrimdir. Bu düşünce, Ortadoğu'nun dört bir köşesinde yükselen kanlı kalkışmalara omuz veren bir kısım silahlı veya entelektüel aktivistin, tuhaf bir şekilde, hareket motivasyonu dahi olabilmektedir.

Film, yönetmenin Baltimore'da doğan birinin Libya devriminde savaşıma nasıl başladığı sorusuyla başlar. Baş karakter Vandyke'in yanıtı ise ilginçtir: "Çocukken okuduğum kitaplar, genelde maceranın kendin seç türünde kitaplardı. Ben küçükken annem benim sürekli macera peşinde olduğumu söylerdi. Aksiyon filmleri izleyerek büyü-

düm. CIA ajanı olmak istiyordum. Sonra da casus olmak istedim. İzlediğim filmler kişiliğimi büyük ölçüde şekillendirdi". Bu sözlerin ardından görüntüye çevrimiçi oynanan bir strateji oyunu yansır. Vandyke günün yarısını bu oyunlarla geçirdiği söyler ve "maceralarımın hepsi sanaldı" diyerek hayıflanmada bulunur.

“

Sıradan hayatına renk katmak ve Ortadoğu ilgisini deneyimle pekiştirmek için arayışa girişir. "Erkekliğe hızlı giriş dersi" şeklinde tanımladığı bu yönelimin sonucu olarak Kuzey Afrika'ya seyahate çıkar. Kamerası ve motosikleti ile Vandyke, gördüğü deveden sonra "işte gerçekten buradayım" der. Bu andan itibaren film, bir Amerikalının şaşkınlık arayan klişeleriyle devam eder.

”

Ekrandaki oyun bir anda yerini Arabistanlı Lawrence filminden bir sahneye bırakır. Bu, Vandyke'in en sevdiği filmlerden biridir ve

tüm bunlar onu Ortadoğu üzerine yüksek lisans yapmaya iter. Ona göre aldığı akademik bilgiler yavandır. Sıradan hayatına renk katmak ve Ortadoğu ilgisini deneyimle pekiştirmek için arayışa girişir. "Erkekliğe hızlı giriş dersi" şeklinde tanımladığı bu yönelimin sonucu olarak Kuzey Afrika'ya seyahate çıkar. Kamerası ve motosikleti ile Vandyke, gördüğü deveden sonra "işte gerçekten buradayım" der. Bu andan itibaren film, bir Amerikalının şaşkınlık arayan klişeleriyle devam eder: kesilen ve oynatılan hayvanlar, kapalı kadınlar, el ele erkekler, alaturka tuvalet, aşırı yüklü kamyonlar, yollarda kavga eden insanlar vs. Bir süre Tunus'ta kaldıktan sonra Mısır, Ürdün ve Suriye'ye gider.

Daha Fazla Macera için Daha Fazla Kan

Maceranın her dakika dozunu arttırmak isteyen Vandyke, Irak'ta savaş muhabirliğine başlar. Filmlerdekine hem benzeyen hem de benzemeyen bu ortamda, Amerikan askerleri birer Hollywood yıldızı gibi davranmaya çalışırlar. Fakat Vandyke için izlemek ve çekmek yeterli değildir. "Kameranın farklı tarafında olmalıydım" der. Bu ifade, görüntü kültürünün yarattığı modern zihinlerin duygularına tercüman oluyor gibidir. İsmi değiştirmeye yeltenir: Max Hunter. Yani avcı.

İran'a ve Afganistan'a gidip halkın arasına karışır: tıpkı Lawrence gibi! Sinemada düşlediklerini bir bir gerçekleştirmektedir. Silahları ateşler ve "yaptıkça daha çok yapmak istedim" der. Kendi ülkeleri için çıkış yolu arayan halklar ise filmde

-yani Vandyke'in gözünde birer ilkel veya vahşi tipler gibi görünür. Bu noktada filme Nuri adında bir Libyalı girer. Bu, Vandyke'in arkadaşısıdır. Fakat Nuri, hippidir ve bu Batılı gözün onayı için yeterli bir kimliktir. Libya hakkındaki önyargılarını yıkan kişidir Nuri. Bu demek ki, bir Libyalı kendi değerlerine bağlandığı ölçüde değil; "Amerikanlaştığı" ölçüde kabul görebilecektir.

Vandyke Nuri'nin olduğu Libya'ya giriş yapar. Burayı evi olarak tasvir eder. CNN, FOX News ve NBC gibi kanallardan izlediği haberlerin etkisiyle bölgedeki protestolara katılır. Haberlerde halkın diktatörlere karşı ayaklandığı, demokrasi ve özgürlük direnişi (!) başlattıkları anlatılır. Bunun karşısında Libya'nın (devrik) lideri Muammer Kaddafi'nin ise sokaklara ölüm mangaları gönderdiğinden bahsedilir. Ekranda bir an ABD eski Başkanı Barack Obama'nın "çok fazla kan döküldü, çok fazla acı çekildi, bu kabul edilemez" cümlelerinin ardından Kaddafi, başında taçla kayıtsız otururken gösterilir. Bu kurguya göre, ABD'nin yine bir süper kahraman gibi kötü(lük)lere aman vermeyeceği -dolayısıyla bu uğurda yapılacak

operasyonun esasında bir özgürleştirme girişimi olacağı mesajı verilir.

“

Erkeğin böylesine büyük amaçlarla bulunduğu bu ortamda dökülen her kan Vandyke'in macerasına ve filme görsel derinlik kazandırır! Film artık sanal bir oyunu andırmaktadır. Ölenler bile sanki gerçek değildir.

”

Vandyke'a göre bu, erkeğin gerçek bir imtihanıdır. Savaşı bir erke(lik) sorunu olarak ima eden bu dil, böylesi bir erkeğin de kahramanlığa denk olduğunu vaaz eder. Erkeğin böylesine büyük amaçlarla bulunduğu bu ortamda dökülen her kan Vandyke'in macerasına ve filme görsel derinlik kazandırır! Film artık sanal bir oyunu andırmaktadır. Ölenler bile sanki gerçek değildir. "Haberlerde kendimi savaşıırken gördüğümde, gerçek (!) bir isyancı ve savaşçı olduğum kesinleşmiş oldu" der Vandyke. Ne var ki esasında bu da pek gerçek değildir. O da filmin bir parçası, belki de tümüyle kendisidir.

Sonsöz

Ortadoğu'nun önce yüceleştirilen sonra öcüleştirilen diktatörleri büyük oranda düştü. Fakat ne öngörülen huzur ne de protestoların sonu geldi. Meydanlarda ellerinde bayraklar sevinç çığlıkları atan halkların mutlulukları uzun sürmedi. Çünkü Ortadoğu'da savaş / direniş / protesto, kumanda kolunu tutanlar tarafından yönetilen bir strateji oyununa benzer. Gerçek manada özgürlüğün tecrübe edilmediği büyük ülkeler, kendilerinin de mahrum oldukları bu idealleri, ötekilerden beklerler. Daha doğrusu bir beklentiye işgal için araçsallaştırırlar. Öyle ki gelinen noktada özgürlük ve demokrasi bir dikta konusuna dönüşmüştür. Herkesin bunlara Batı değer yargılarına münasip çerçevede sahip olması şartı aranır; aksi halde Batı'nın dili şefkatli / eylemi şiddetli terbiye tavrı ulvi kılıflar içinde kapıyı çalabilir.

Bu nedenle, tüm bu sloganları dillerine pelesenk etmiş ve etmekte olan kitlelerin de kendinden menkul özgül kütleye sahip olmadıkları, hatta olamayacakları öne sürülebilir. Vandyke'a gelince, o, yazının başında da belirtildiği gibi dikkat çekici bir temsildir. Yaşamını sıkıcı bir kısır döngü etrafında yürüten, uzaklara ise ekranların sunduklarıyla dokunan devasa bir Batı toplumunun temsildir. Onlar için yarının umulan sentetik özgürlüğü uğruna dökülen her kan, yıkılan her şehir/medeniyet ve harap edilen tüm kolektif hafıza yalnızca birer sinematik dekorlardır. Elbette çok uzaklarda gerçekleştiği sürece! ■

ORSAM ETKİNLİKLER

Kasım-Aralık 2019

Sempozyum

2011 Sonrası Irak

Ortadoğu Araştırmaları Merkezi (ORSAM) ile Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi (AHBVÜ) tarafından, Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA)'nın katkılarıyla düzenlenen "2011 Sonrası Irak" başlıklı uluslararası sempozyum, 18-19 Kasım 2019 tarihlerinde Ankara'da gerçekleşti.

Ortadoğu Araştırmaları Merkezi (ORSAM) ile Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi (AHBVÜ) tarafından, Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA)'nın katkılarıyla düzenlenen "2011 Sonrası Irak" başlıklı uluslararası sempozyum, 18-19 Kasım 2019 tarihlerinde Ankara'da gerçekleşti.

AHBVÜ Edebiyat Fakültesi İtri Konferans Salonu'nda başlayan oturumlarda; Irak, Türkiye, Mısır, Cezayir, Lübnan, Suriye, İngiltere, Hindistan ve daha birçok ülkeden gelen akademisyen, araştırmacı ve yazarlar, iki gün boyunca farklı akademik disiplinlerle ele aldıkları 2011 sonrası Irak'ta yaşanan gelişmelerle ilgili çalışmalarını sundu.

Irak'a ilişkin ekonomi, politika, güvenlik, kültür, sosyal dinamikler

ve dış ilişkiler gibi konuların tartışıldığı sempozyuma, dünyanın çeşitli üniversite ve araştırma merkezlerinden akademisyen ve uzmanların yanı sıra Türk ve Irak hükümetlerinden yetkili isimler katıldı. Türkiye Dışişleri Bakan Yardımcısı Yavuz Selim Kıran, Irak'ın Ankara Büyükelçisi Dr. Hasan El-Cenabi, Irak Kürt Bölgesel Yönetimi Bölge Bakanı Aydın Ma-

Panel

Irak ve Lübnan Protestoları: Aktörler, Nedenler ve Etkileri

Irak ve Lübnan'da gerçekleşen protesto gösterileri ülkelerin iç dinamikleri, bölgesel ve küresel denklemde önemli sonuçlar doğuracak nitelikte gelişmelere sahne

olmaktadır. Söz konusu gösterilerin sonucunda Ortadoğu'da, "Arap Baharı" olarak ifade edilen gelişmeler bölgede yeni bir değişim ve dönüşümün başlangıcı olarak karşı-

mıza çıkmaktadır. Bu süreçte gösterilerde ön plana çıkan aktörler, gösterilerin nedenleri ve ortaya çıkardığı etkilerin ele alındığı panel, 5 Kasım 2019 tarihinde ORSAM Konferans Salonu'nda; Türkçe, İngilizce ve Arapça olmak üzere üç dilde gerçekleşti. ORSAM Irak Çalışmaları Koordinatörü Bilgay Duman'ın moderatörlüğünde Nahrain Stratejik Araştırmalar Merkezi eski Başkanı Hamza Shareef, Uluslararası Stratejik ve Siyasi Araştırmaları Merkezi Direktörü Hussam Botani, ORSAM Körfez Çalışmaları Uzmanı Dr. Mustafa Yetim ve Araştırmacı Dr. Ali Bakeer konuşmacı olarak yer aldı.

Libya Krizi ve Türkiye-Libya İlişkileri

27 Kasım 2019 tarihinde imzalanan Libya ve Türkiye arasındaki deniz alanlarının sınırlandırılması anlaşması ile Yunanistan, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Mısır ve İsrail arasında oluşturulan ve Türkiye'yi Doğu Akdeniz enerji denkleminde çıkarmayı amaçlayan East-Med Projesi'nin etkisi sınırlandırılmıştır. Türkiye'nin attığı bu adım sonrası, East-Med ülkeleri Türkiye'ye ve Trablus'taki Birleşmiş Milletler tarafından tanınan Ulusal Mutabakat

Hükümeti'ne (UMH) tepki göstermiş; Birleşik Arap Emirlikleri, Suudi Arabistan ve Mısır gibi ülkeler tarafından desteklenen General Halife Hafter güçleri Trablus'a karşı 12 Aralık 2019 tarihinde yeni bir saldırı düzenlemiştir. Türkiye ile Libya meşru hükümeti arasındaki bu anlaşma ve izleyen süreçte yaşanan gelişmeler sonrası, Doğu Akdeniz'deki bölgesel rekabet yeni bir boyut kazanmıştır. Bölge ülkeleri arasındaki gerginliğin giderek tırmandığı bu yeni dönemde,

Doğu Akdeniz'deki aktörlerin birbirlerine karşı askeri önlemler de almaya başlamaları, bölge güvenliğinin geleceğine dair endişeleri artırmaktadır. Bu nedenle, günümüz Libya Krizi'nin tüm boyutlarıyla ele alındığı ve Türkiye-Libya ilişkilerine ilişkin muhtemel se-

naryoların tartışıldığı panel, 19 Aralık 2019 tarihinde ORSAM Konferans Salonu'nda; Türkçe ve İngilizce olmak üzere iki dilde gerçekleşti. Türkiye Libya Özel Temsilcisi ve eski Başbakan Yardımcısı Prof. Dr. Emrullah İşler, konuşmacı olarak panelde yer aldı.

Seminer

ORSAM Ortadoğu Seminerleri: Güz 2019

Türkiye'nin farklı illerinden; üniversitelerin lisans 4. sınıf, yüksek lisans ve doktora öğrencileri ile farklı sektörlerde çalışan konuyla

ilgili kişilerin katıldığı ORSAM Ortadoğu Güz Seminerleri 19 Ekim - 21 Aralık 2019 tarihleri arasında ORSAM'da düzenlenmiştir. Ortadoğu konulu derslerden oluşan program; ORSAM uzmanları, bürokratlar ve üniversite öğretim üyeleri tarafından verilmiştir. "Kalkınma ve Ekonomik Yapı, Ortadoğu Siyasetinde Körfez Ülkeleri, Ortadoğu Siyasi Tarihi, Ortadoğu'da Enerji Politikaları, Türkiye'nin Ortadoğu Politikası, Ortadoğu'da

Kadın ve Güvenlik, Ortadoğu'nun Etnik ve Sosyal Yapısı, Ortadoğu'da Medya, Arap-İsrail Sorunu ve Filistin Meselesi, İslami Hareketler ve Mezhepsel Dinamikler, Ortadoğu'da Sivil-Asker İlişkileri, Ortadoğu'da Güncel Sorunlar, Irak'ta Güncel Durum, Suriye'de Güncel Durum, İran Siyasal Sistemi, Ortadoğu'da Devlet ve Siyaset Kültürü ve Ortadoğu'da Güvenlik" programında verilen ders başlıklarından bazılarıdır.

Alan Okumaları

İngilizce Ortadoğu Okumaları"

19 Ekim - 21 Aralık 2019 tarihleri arasında ORSAM'da gerçekleştirilen "İngilizce Ortadoğu Okumaları", ilgisine Ortadoğu'yu İngilizce metinler üzerinden tanıtmayı, bu sayede katılımcıların hem Ortadoğu hem de dil bilgisini artırmayı hedefleyen ve 10 hafta süren bir ORSAM faaliyetidir. Sa-

hip olduğu bilgileri hem akademik İngilizcede hem de Ortadoğu alanında derinleştirmek isteyen herkesin başvuru yapabildiği program, takip edilen metinlerin e-posta aracılığı ile katılımcılara iletilmesi ve katılımcıların derslere gönderilen metinlere çalışarak gelmesi ile etkili sonuçlar vermiştir.

ORTADOĞU uluslararası siyaset dergisi analiz

ORTADOĞU ANALİZ DERGİSİ ABONELİK FORMU

Adı/Soyadı :

T.C. Kimlik No. :

Kurum Adı :

Adres :

İl/ilçe :

Telefon :

Gsm :

E-Posta :

Tarihi :

Abonelik Tipi : 1 Yıllık Abonelik 60 TL (KDV dahil) 2 Yıllık Abonelik 110 TL (KDV dahil)

- Dergimiz 2 ayda bir olmak üzere yılda toplam 6 sayı yayınlanmaktadır.
- Abonelere kurumumuzun analiz, rapor vs. yayınları da dergi ile ücretsiz olarak gönderilecektir.

Hesap Adı : ORTADOĞU ARAŞTIRMALARI DERNEĞİ İKTİSADİ İŞLETMESİ
Şubesi : Ziraat Bankası Mustafa Kemal
TL Hesabı : IBAN TR 0500 0100 2486 8886 2022 5001

Yukarıda bilgileri verilen hesaba abonelik ücretini yatırdıktan sonra formu eksiksiz doldurarak dekont ile birlikte abonelik@orsam.org.tr adresine e-posta gönderiniz.
Banka açıklama kısmına (ad-soyad) eklemeyi unutmayınız.

Mustafa Kemal Mah. 2128. Sk.
No: 3 Çankaya / Ankara

+90 (850) 888 15 20
+90 (312) 430 39 48

info@orsam.org.tr
www.orsam.org.tr

/orsamtr

ORSAM Yayınları

ORSAM, süreli yayınları kapsamında Ortadoğu Analiz ve Ortadoğu Etütleri dergilerini yayınlamaktadır. İki aylık periyotlarla Türkçe olarak yayınlanan Ortadoğu Analiz, Ortadoğu'daki güncel gelişmelere dair uzman görüşlerine yer vermektedir. Ortadoğu Etütleri, ORSAM'ın altı ayda bir yayınlanan uluslararası ilişkiler dergisidir. İngilizce ve Türkçe yayınlanan, hakemli ve akademik bir dergi olan Ortadoğu Etütleri, konularının uzmanı akademisyenlerin katkılarıyla oluşturulmaktadır. Alanında saygın, yerli ve yabancı akademisyenlerin makalelerinin yayımlandığı Ortadoğu Etütleri dergisi dünyanın başlıca sosyal bilimler indekslerinden Applied Sciences Index and Abstracts (ASSIA), EBSCO Host, Index Islamicus, International Bibliography of Social Sciences (IBBS), Worldwide Political Science Abstracts (WPSA) tarafından taranmaktadır.

Mustafa Kemal Mah. 2128. Sok.
No:3 Çankaya/Ankara

+90 (850) 888 15 20
+90 (312) 430 39 48

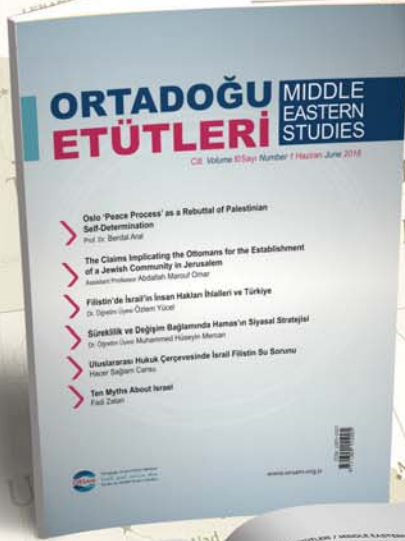
info@orsam.org.tr
www.orsam.org.tr

f in t y
orsamtr

ORTADOĞU ETÜTLERİ

MIDDLE EASTERN STUDIES

Hakemli Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Dergisi